

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARİH

BABIÂLİ *Vakanüvisleri*

Nazır
Şentürk

Tarihi yazmanın
gereğinden doğan
devlet tarihçiliği...

DK

DOĞAN
KİTAP

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Babıâli Vakanüvisleri

İlk Resmi Tarihçiler

BABIÂLİ VAKANÜVİSLERİ

İlk Resmi Tarihçiler

Yazan: Nazır Şentürk

İ. baskı / kısım 2008 / ISBN 978-605-111-014-1

Sertifika No: 11940

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut

Baskı: Şefik Matbaası / Turgut Özal Caddesi

No: 137 İkitelli - İSTANBUL

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 246 52 07 / 542 Faks (212) 246 44 44

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Babıâli Vakanüvisleri

İlk Resmi Tarihçiler

Nazır Şentürk

Babîâli

“Babîâli; “yüksek kapı”, “yüce kapı” anlamına gelir. Bu deyim, Osmanlı yönetim düzeninin “en büyük rütbesi”, “sadaret” makamı yerine kullanılmıştır. Kapı kavramı; İstanbul şehrinde, Roma-Bizans çağında, hatta Pers işgallerinde bile, iktidar gücünün simgesi idi.

“Kapı” deyimi padişah sarayından sonra onun mutlak vekili olan sadrazam konutları için de kullanılmış; “paşa kapısı” denilmiştir. Osmanlı döneminde devlet maliyesinin yönetildiği defterdar sarayına; “defterdar kapısı”; şeyhülislamın konutlarına, “fetva kapısı” ya da “babı fetva”; yeniçeri ağasının konağına ise, “ağa kapısı” denilmiştir. Osmanlı toplumunda asıl güç odağı padişah, bir de onun oturduğu saraydı. Padişah sarayında belli günlerde bir hükümet toplantısı düzenleniyor; düzenlenen bu toplantıya, sadrazam başkanlık ediyordu.

Padişahın kendi mührünü vererek yetkilendirdiği kimse olan sadrazam; gücünü padişahıtan alıyordu; ama her yetkisi, padişahın iradesi ile sınırlıydı. Onunla başlar, sürer; biterdi. Sadrazam; hiçbir kurala ya da bir disipline bağlı olmadan, ikincil düzeyde bazı sorunları, özel konutundaki toplantılarda çözüyordu. Fakat bu dekor; görünmez asıl sahne olan padişah sarayının gölgesi idi sadece.

Osmanlı İmparatorluğu’nda 1700’lü yılların başlarına kadar sadrazamların özel konutları dışında makamları yoktu. Kimi sorunları evlerinde, kurul halinde tartışıp hallediyorlardı. Padişahların kişilikleri; fiziksel, entelektüel güçleri, yetiştirme biçimleri devlete, topluma yön vermenin yanı sıra, saray ile Babîâli ilişkilerini de belirliyordu. Dönemine göre bunlardan birisi öne çıkıp, öbürü geri planda kalabilmişti. “Babîâli; yani “Hükümet Kapısı”,

sadrazam ister evinde, ister sarayın yakınında olsun, sürekli padişaha göre konumlanmıştır. Kimi zaman sönük, ikincil; kimi zaman da hem parlak hem de ön planda olmuştur.

Osmanlı sadrazamları, İstanbul'un fethinden (1453), XVIII. yüzyıla kadar yaklaşık üç yüz yıl boyunca, devlet işlerini kısmen kendi konaklarından yürütmüşlerdir. Bu o kadar yerleşmiş, alışılmış bir düzendi ki, sadece veziriazamların kışlık konutlarıyla da sınırlı değildi; padişahlar, yaz mevsiminde yazlık saray olarak kabul edilegelmiş Üsküdar Sarayı'na göç ettiklerinde, sadrazamlar da bu sarayın civarındaki konaklara geliyor; devlet işlerini bir süre buradan idare ediyorlardı. Üsküdar'daki bir semtin adının hâlâ "Paşa Kapısı" olarak anılmasının da nedeni budur.

Devletin asıl merkezi, saray ve sarayda toplanan Divanı Hümayun'du. Bu gelenek, XVIII. yüzyılın ilk yarısına kadar süregitmiştir. Aynı dönemde "paşa kapısı" da denilen sadrazam makamı Divanı Hümayun, saray kadar önemli değildi. Sadrazamlar kendi konutlarında XVII. yüzyıldan başlayarak, haftanın dört günü "ikindi divanı"nu toplamaya başlamışlardır. Veziriazamlık makamının Babîâli, babîâsafi gibi isimler verilerek kendi başına; yani sadrazamların tayin ve azli ile yer değiştirmeyerek, varlığını aynı yerde sürdüren yapılar yerleşmesine kadar, devletin asıl yönetim yeri, Topkapı Sarayı ve sarayın divan salonu olan "Kubbealtı"ydı.

1700'lü yılların ortalarına doğru bu gelenekte bir değişikliğe gidildi; padişaktan mühür alıp vekâlet üstlenenler, kendi konutları dışında bir makam yerine kavuştular. Bu makam konutlarına aralarından pek çoğu evleri için de yer ayırdı ve ailesi ile birlikte burada oturdu.

Bugünkü Babîâli binasının yerinde, hükümet kapısı olmadan önce hem hangi binanın olduğu hem de Bizans dönemindeki konumu bilinmiyor; ayrıca buraya ilişkin topoğrafik bilgi de eksiktir.

Çağaloğlu yönlerine bakan yerlerinde il ya da merkez yönetim birimi olan Strategion'un bulunduğu biliniyor, ancak bunun ölçüleri ve bina sayısı gibi konular hakkında kesin bilgi yoktur.

Osmanlı dönemi ve ilk dönemlerde de bu toprağın üstünde kimlerin oturduğu ve ne türden binaların bulunduğu belli değildir. Buraya ilişkin bilgiler ancak XVII. yüzyıl ortalarına aittir. Babîâli'nin kimin mülkü üzerine yapıldığı da bu dönemde açıklık kazanıyor. Buna göre; bu toprakta bilinen ilk yapı, Sultan I. İbrahim'in sadrazamı Kemankuş Kara Mustafa Paşa'nın sarayıdır. Paşa bu sarayı kendisi yaptırmıştır. *Naima Tarihi*'ne göre sarayın harem dairesinin Babîâli Nallı Mescit tarafında olduğunu biliyoruz.

Bu mescitin karşısında Sadrazam Sofu Mehmed Paşa'nın bir medresesi bulunuyordu. Burada Nallı Mescit adı ile bilinen bir mahalle de vardı. Babiâli ya da Babiâsafî, Mustafa Paşa Sarayı'nın bir bölümünde ya da ayrı bir binada kuruluydu.

Naima Efendi, Mustafa Paşa'nın idamını anlattıktan sonra, "Bilhassa Babiâli hademesi ve divan erbabının (Paşa'nın), azarlanmasından fevkalade korku" içinde olduklarını anlatmıştır; bundan da anlaşılıyor ki, burada başka çalışanlar da varmış.

Mustafa Paşa'nın katlinden sonra bütün malı ve bu saray Miri'ye (Hazine'ye) geçmiş; yerine atanan sadrazamlar da kısa aralıklarla iki kesintiden sonra burada oturup, devleti Babiâli Sarayı'ndan yönetmişlerdir. Babiâli'nin şimdiki kapısı (Gülhane Kapısı) Hüdavendigâr Caddesi, Alemdar Caddesi ve Alayköşkü Caddesi'nin birleştiği yerde, Alay Köşkü'nün karşısındadır.

Babiâli binasında en son görev yapan Sadrazam Koca Hüsrev Paşa'dan sonra, sadrazamlar yine kendi konaklarında oturur olduklarından, Babiâli'ye ancak gündüzleri gelebiliyorlardı. Cumhuriyet ile birlikte, imparatorluğun yasa hazırlanan ilk binası olan Babiâli, İstanbul Valiliği'ne verilmiştir. O günden beridir de, valilik hizmet binası olarak kullanılıyor.

Babîâli'nin vakanüvisleri (İlk resmi tarihçiler)

Babîâli ocağının en değerli köşelerinden biri, dönemin olaylarını kaydetmekle görevli resmi devlet tarihçiliği olan vakanüvislikti. Aynı zamanda bu; tarihi yazmanın gereği ve yararı anlaşılıp, gelecek kuşaklara bir eser bırakmak arzusu doğunca, tarihsel olayların kayıt ve zaptı için atanan resmi memurun da unvanı oldu. Bu kayıtlar ibret ve bilgi alınacak belgeler olarak yeni kuşaklara bırakılmıştı. İmparatorlukta önceleri şehnamenüvis adıyla bilinen görevli memurlar sonraları vakanüvis adını aldı. Onların yazdığı “Vakayiname”ler birer belge olarak eskilerden yenilere devredildi.

İlk vakanüvis tarihi XVIII. yüzyılda yazılan *Naima Tarihi*; son vakanüvis tarihiyse, *Lütfî Tarihi*'dir. Osmanlı'nın son vakanüvisi Abdurrahman Şeref Efendi'nin tarihi basılmadığı için, dönemi bilinmiyor. Resmi ilk vakanüvis Mustafa Naima Efendi'dir. Meşhur *Naima Tarihi*'ni Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa'nın emriyle yazmıştır. Kendisinden önce yazılmış olan özel tarihlerden de yararlanan Naima 1591-1659 yılları arasındaki olayları anlatarak eksiksiz bir miras bırakmıştır. Bundan sonra Raşid, Küçük Çelebizade Âsım, Sami, Şakir, Refet Hıfzı, Suphi, İzzî, Şefik, Rahmi, Hâkim, Mehmed Said, Musazade Ubeydullah, Behçetî, Süleyman Molla, Enverî, Edip, Halil Nuri, Vasıf, Pertev, Amir, Mütercim Âsım, Şanizade Ataullah, Esad, Mehmed Recai Efendiler, Cevded Paşa, Lütfî Efendi ve son olarak Abdurrahman Şeref Bey sırasıyla vakanüvislik etmişlerdir. Bu görevi hakkıyla en çok yerine getirenler Naima ile Cevded Paşa olmuştur.

1- Mustafa Naima Efendi kimdir?

Naima, ilk resmi vakanüvis ve Osmanlı tarihçilerinin en ünlüsüdür. 1652 yılında Halep'te doğmuştur. Babası Halep eşrafındandı. İlköğrenimini doğduğu yerde tamamlayan Naima, genç yaşta İstanbul'a geldi; yükseköğrenim gördü; hayata Divan Kalemî'nde memur olarak atıldı. Sonraki yıllarını pek çok yerde memurluk ederek geçirdi. Divan mektupçuluğu, başmuhasebecilik yaptı. Naima memurluk hayatında bazen yükselip bolluğa kavuştu, bazen de işinden atılıp sıkıntı çekti. Bir aralık Alanya ve Bursa'ya da sürüldü. Çorlulu Ali Paşa ile birlikte Mora Seferi'ne de gitmiştir. Naima, 1715 yılında Patras'ta muhasebeci iken, altmış üç yaşında öldü ve aynı kasabadaki bir caminin bahçesine gömüldü.

Pırıltılı zekâsı, titiz çalışmasıyla kendini kısa zamanda gösteren Naima, Kalaylı Koz Ahmed Paşa'nın divan efendiliğine yükselmiş; daha sonra, ilim ve sanat adamlarını korumakla tanınmış Amcazade Hüseyin Paşa'nın hizmetine girmiştir. Naima'yı Naima yapan o ciddi çalışmalar da, Hüseyin Paşa'nın yanındayken başlamıştır. Amcazade Hüseyin Paşa, Naima'nın mükemmel tarih bilgisini öğrenince, ona önemli bir görev vermiştir. Paşanın kütüphanesinde, Şârihu'l Menârzade Ahmed Efendi'nin yazdığı, fakat henüz düzenlenmemiş, taslak halinde bir tarih kitabı vardı. Bu kitap, 1591 ila 1659 yılları arasındaki olayları naklediyordu.

Paşa, bu kitabın derlenip toplanması, yeniden kaleme alınması işini Naima'ya verdi. İşini çok sıkı tutan tarihçi, çeşitli kaynakları incelemiş; uzun araştırmalar yapmış; kitabın daha ilk bölümlerini tamamlarken Hüseyin Paşa'nın takdirini kazanmıştır.

Tamamlanan eserin, eski taslaklarla ilgisi kalmamış, baştan sonra Naima'nın araştırması, usta kalemının eseri olmuştu; bu büyük eser bu yüzden, *Naimâ Tarihi* olarak bilinir. Eserin yazıldı-

ğ yıllar, Osmanlı İmparatorluğu'nun en düşkün zamanlarına rastlar. Naima, canlı ve zarif üslubuyla, önümüze o yılları sererken, sadece usta tarihçiliğini değil, yazarlık kudretini de göstermiştir.

Diğer Osmanlı tarihçileri, sarayda geçen olayları etkileme imkânını fazla bulamadıkları, kulaktan duyma sözlerle yetinip, öldürülmekten de korktukları için, bu olayları aktarmada genellikle yüzeysel kalmışlardır. Oysa Naima korkusuzca davranmış; III. Mehmed'in, tahta geçer geçmez, on dokuz erkek kardeşini nasıl boğdurduğunu bile açık açık anlatmıştır:

Padişah-ı Cihanpenah'ın biraderi olan on dokuz nefer şehzade-i bî-günah, nizam-ı âlem için, kemend-i cânistan ile şüheda zirvesine ilhak edilirlerken, çocukların, annelerinin kucağından alınıp canlarına kıyılmasını harem-i hümayun vaveyla ve gözyaşlarına gark olarak sey-relemiştir...

İstanbul halkı da bu facianın üzüntü ve ıstırabını çekmiştir. Naima, eserinde, şehzadelerin en büyüğü Mustafa'nın son anında şu beyti söylemiş olduğunu da yazar:

Nâsiyemde kâtib-i kudret ne yazdı bilmedüm
Âh, kim bu gülşen-i âlemde herkiz gülmedüm.

Naimâ Tarihi'nin başka bir bölümünde, Sultan III. Mehmed'in korkaklığı da anlatılmıştır. Naima'dan öğrendiğimiz olay şudur: Padişah III. Mehmed zorla sefere çıkarılmış ve Osmanlı ordusu, Hasova mevkiinde durmuştu. Tarihe, Hasova Zaferi olarak geçecek olan savaştan önce, padişahın, Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya gönderdiği tezkire çok yüz kızartıcıydı:

Sen ki lalamsın, burda muharebe için seni serdar idüp, ben buradan İstanbul'a revân olsam olmaz mı?..

Naima, tarih yazımına yepyeni bir biçem de getirmiştir. Biçemi renkli, çekiciydi. Olayları, onları doğuran sosyal çevre ile birlikte ele alıp anlatmıştır. Halkın ve memleketin bu dönemdeki hayatı Naima'nın eserinde canlanmış; padişah ve vezirlerin eksik yönleri, hataları güçlü bir dille yazılıp eleştirilmiştir. Naima; tarihsel olayların, bu olayları başlatan kimselerin iç dünyalarına da bakarak, ortaya yepyeni bir tarih edebiyatı ve sanatı çıkarmıştır. Onun eseri, tarih edebiyatımızın en değerli eserlerinden

Naima'nın bu düzenli eserini ilk kez, İbrahim Müteferrika iki cilt olarak basmış; eser daha sonra altı cilt halinde tekrar yayınlanmıştır. *Naima Tarihi*, Osmanlı tarihinde önde gelen tarih kitaplarındandır. Naima, devlet görevinde, Anadolu Muhasebeciliği'ne kadar yükselmiş, ama haksızlığa göz yummadığı, dönemin ileri gelenleri hakkında eleştirici sözler söylediği için 1706 yılında Hanya'ya sürülmüş, sürgün yeri, eşinin isteği üzerine, Bursa olarak değiştirilmiştir. Naima burada çok sıkıntılı günler geçirmiş, sürgünde geçirdiği bir yıldan sonra Çorlulu Ali Paşa'nın izniyle İstanbul'a gelmiş, devlet hizmetine geri alınmıştır. Daha önce de değinildiği gibi, Çorlulu Ali Paşa, onun gönlünü almak için Mora Seferi'ne de yanında götürmüştür.

Padişah III. Murad döneminin olayları

1591

- Sakarya Nehri-Sapanca Gölü-İzmit Körfezi arasında bir kanal açılması konusunda ferman çıktı (6 mart) ve daha sonra bu fermanndan vazgeçildi (11 nisan).
- Koca Sinan Paşa azledildi; Şark Serdarı Ferhad Paşa veziri-azamlığa getirildi (1 ağustos).
- Sinan Paşa Köşkü yapıldı.

Sinan Paşa Köşkü

Bugün Topkapı Sarayı olarak adlandırılan Sarayı Hümayun sınırları içinde bulunan Sinan Paşa Köşkü (ya da kasrı), genellikle kaynak ve yayınlarda “İncili Köşk” olarak geçer. Topkapı Sarayı’nın en dış sınırında, Marmara Denizi’ne bakan surları üstündeki bu köşk, III. Murad döneminde Sadrazam Koca Sinan Paşa tarafından Mimar Davut Ağa’ya yaptırılarak padişaha sunulmuştu. Osmanlı tarihinde pek iyi şöhreti olmayan, ancak 1580-1596 arasında beş kez sadrazam olan Koca Sinan Paşa, sınırsız servetiyle devletin pek çok yerinde vakıf eserler yaptırdığından, sarayı çeviren surların üzerinde de padişahın zevk alacağı bir yerde güzel ve muhteşem bir köşk yaptırmayı uygun bulup, bu köşkü 1589-1591 arasındaki ikinci sadaretinde yaptırmıştır.

Köşkün arka tarafında, şimdi tren yolunun geçtiği yerde bir revakın olduğu da tahmin ediliyor. 1817-1820 arasında J.N. Huyot’un yaptığı suluboya tabloda, köşkün önünde, kenarına bir dişi ağaç dikili olan düzenli bir rihtim da görülür.

1592

- Azledilen Veziriazam Ferhad Paşa’nın yerine Kanijeli Siyavuş Paşa üçüncü kez getirildi.

- Avusturya İmparatoru, Osmanlı-Avusturya Barışı'nın Türkler tarafından bozulduğu gerekçesiyle haracın kesildiğini bildirdi (ekim).
- Osmanlı sarayının tören yaşamında önemli yeri olan Yalı Köşkü'nün yapımı tamamlandı.

1593

- Batıl inançlar yüzünden ilk sadaret değişikliği yapıldı; Veziriazam Siyavuş Paşa, "uğursuz"luğundan dolayı azledilip, yerine, Koca Sinan Paşa üçüncü kez getirildi.
- Cerrahpaşa Camii ve Külliyesi açıldı.

Kulpa Savaşı (20 haziran)

Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa komutasındaki on bin kişilik Osmanlı ordusu ile kırk bin kişilik Avusturya ordusu arasında Kulpa Nehri kıyısında yapılan savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Kilis Sancakbeyi Sultanazade Mehmed Paşa ile sekiz bin asker şehit oldu. Telli Hasan Paşa ise, Kulpa Nehri'nde boğuldu.

- Sadrazam Koca Sinan Paşa, Avusturya Seferi'ne çıktı (19 temmuz).
- Bespirem Kalesi teslim alındı (6 ekim).
- Palota Kalesi teslim alındı (14 ekim).

İstolni-Belgrad Savaşı (4 kasım)

Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Buda'nın batısındaki İstolni-Belgrad'da yapılan bu savaşta Osmanlı ordusu yenildi. İmparatorluğun pek çok kalesi elden çıktı.

1594

- Avusturya Gran (Usturgan) ve Hatvan Kalesi kuşatmalarını kaldırdı (1 haziran).
- Tata Kalesi teslim alındı (17 temmuz).
- Saint-Marton Kalesi teslim alındı (29 temmuz).
- Yanık (Raab) Kalesi kuşatıldı (7 ağustos); Kırım Hanı Gazi Giray orduya katıldı (11 ağustos) ve kale teslim alındı (27 eylül).
- Papa Kalesi fethedildi (3 ekim).
- 16 ekim'deki Komorn Kalesi kuşatması kaldırıldı (22 ekim).
- Erdel, Eflâk ve Boğdan voyvodaları, Türklere karşı Papalık makamı tarafından hazırlanan "Kutsal İttifak"a katıldı (5 kasım).
- Eflak ve Boğdan'da Müslümanlar kılıçtan geçirildi (13 kasım).

Padişah III. Mehmed döneminin olayları

1595

- Eflâk Ordusu, İbrail Kalesi'ne saldırıp kenti yaktı (1 ocak).
- On ikinci Osmanlı Padişahı III. Murad öldü (15-16 ocak).

III. Mehmed tahta çıktı (27 ocak)

Babası III. Murad'ın ölüm haberini Manisa sancağındaiken alan Şehzade Mehmed, dört gün süren bir yolculuktan sonra pâyitahta ulaştı. Biat töreninden sonra da babasının cenazesine katıldı. Ölen padişah, Osmanlı sülalesinde en çok çocuğu olan padişahtı (yüz iki çocuk). Bunların bir bölümü, babaları sağken ölmüş; geriye yirmi erkek, yirmi de kız çocuğu kalmıştı. III. Mehmed'in, tahta çıktığında yaptığı ilk işlerden biri, Fatih Kanunnamesi'ndeki "Nizamı Âlem" maddesi uyarınca on dokuz erkek kardeşini boğdurtmak olmuştu. Hemen hazırlatılan on dokuz meşe tabut, kara günün ilk habercisiydi.

• Koca Sinan Paşa azledilip Ferhad Paşa ikinci kez veziriazam oldu (16 şubat).

• Ferhad Paşa sefere çıkmak üzere İstanbul'dan hareket etti (27 nisan).

• Eflâk ve Boğdan'ın, ayrıcalıklı voyvodalık durumlarına son verilerek vilayet yapıldı (14 mayıs).

• Alman komutan Mansfield, Estergon Kalesi'ni kuşattı (1 temmuz).

• Cephede bulunan veziriazam Ferhad Paşa azledilip, sadarete Koca Sinan Paşa dördüncü kez getirildi (7 temmuz).

Kalugeran Savaşı (24 temmuz)

Sadrazam Koca Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Eflâk ordusu arasında Bükreş'in dört mil güneyinde bataklıkla çevrili Kalugeran Boğazı'nda yapılan bu savaşta, kaçarken batak-

lığa gömülen Koca Sinan Paşa kurtarıldı. Niğbolu Beyi Hüseyin Paşa, Şam Beylerbeyi Mustafa Paşa, Sivas Beylerbeyi Haydar Paşa bataklığa gömülüp şehit oldular. Savaşın ilk günü Osmanlı ordusu büyük kayıp verdi. Bir top fitilinin patlamasını, Türklerin verdiği gece baskını sanan Eflâk ordusu kaçtı. Sabah olduğunda, Eflâk ordusundan kimsenin kalmadığı görüldü.

- Düşmanın yakıp yıktıktan sonra terk ettiği Bükreş kenti işgal edildi (26 ağustos).
- Yetmiş bin kişilik Hristiyan ordusunun altmış bir gün kuşatma altında tuttuğu Estergon Kalesi düşmana teslim edildi (2 eylül).
- Eski veziriazam Ferhad Paşa idam edildi (9 ekim).

Tergoviş Savaşı (19 ekim)

Osmanlı ordusunun Eflâk'tan çekilmesi üzerine Eflâk veziriazamlığı ordusu ile Tergoviş Kalesi muhafızları arasında yapılan bu savaşta, Eflâk ordusu kaleye baskın verip kuşattı. Üç günlük bir kuşatmadan sonra Osmanlı muhafızları kaleyi Eflâklılara teslim ettiler. Kale muhafızları Ali Paşa ile Koçu Bey, şişe geçirilip hafif yanan ateşte kızartılarak öldürüldü, Osmanlı'nın üç bin beş yüz askeri ise, kazıklara oturtuldu. Bu olay, ikinci Kazıklı Voyvoda olayıdır.

- Veziriazam Lala Mehmed Paşa öldü (28 kasım).
- Koca Sinan Paşa, veziriazamlığa beşinci kez getirildi (1 aralık).

1596

Veziriazam Koca Sinan Paşa öldü (3 nisan)

Koca Sinan Paşa (1520 Arnavutluk-1596 İstanbul) Enderun'da yetişti. Malatya, Gazze, Trablus sancakbeylikleri yaptı. 1569'da Mısır Valiliği'ne getirildi. Bu sırada Yemen'i ele geçirerek, sayısız ganimeti İstanbul'a gönderip, "Yemen Fatihi" unvanını aldı. Yedinci vezirlikle divancı olarak atandı (1573). 1574'te Akdeniz kuvvetleri komutanı olarak İtalya ve Sicilya kıyılarına yapılan birçok akına katıldı; Tunus'un fethini tamamladı. 1580'de sadrazam oldu; bu sırada başlatılan İran Seferi'nde başarılı olamayınca, görevden alınarak Malkara'ya sürüldü. Dört yıllık sürgünden sonra Şamı Beylerbeyiliği'ne atandı (1586). 1589 ve 1592 yıllarında iki kez daha sadrazamlığa getirildi ama ikisi de sürgünle son buldu. Dördüncü sadrazamlığı sırasında, Eflâk'ta Osmanlı ordusunun bozgununa neden oldu ve yine görevden alındı (1595). Beşinci kez sadrazam olduysa da, beş ay sonra öldü. Paraya olan düşkünlüğü, serveti, bir de acımasızlığıyla tanınmıştır.

- Veziriazamlığa İkinci Vezir Damat İbrahim Paşa getirildi (4 nisan).
- III. Mehmed, Eğri Seferi için İstanbul'dan hareket etti (20 haziran).
- Eğri Kalesi kuşatıldı (24 eylül).
- Eğri Kalesi ele geçirildi (12 ekim).
- Haçova Meydan Savaşı (26 ekim).
- Haçova Meydan Savaşı'nın kazanıldığı gün, Sadrazam İbrahim Paşa azledilerek yerine Cağaloğlu Sinan Paşa getirildi.

1597

- Tata-Dotis Kalesi geri alındı (11-12 ekim).
- Damat İbrahim Paşa'nın yerine Hadım Hasan Paşa veziriazam oldu (3 kasım).

1598

- Yanık Kalesi, düşman kuvvetleri tarafından zapt edildi (29 mart).
- Yenicanı'nın yapımına başlandı (9 nisan).
- Veziriazam Hadım Hasan Paşa azledilip Yedikule Zindanı'nda idam edildi. Veziriazamlığa İkinci Vezir Cerrah Mehmed Paşa getirildi (9 nisan).
- Niğbolu'da uğranılan bozgun haberi İstanbul'a iletili (30 eylül).
- 28 eylül'de başlayan Avusturya'nın Budin Kalesi kuşatması kaldırıldı (3 kasım).

1599

- Veziriazam Cerrah Mehmed Paşa'nın yerine sadarete Damat İbrahim Paşa üçüncü kez getirildi (6 ocak).
- Ordu Komutanı Satırcı Mehmed Paşa, Belgrad'da idam edildi.
- Şeyhülislam ve tarihçi Hoca Sadeddin Efendi öldü (2 ekim).
- İsyançıların ele geçirdiği Urfa Kalesi kurtarıldı.
- XVI. yüzyıl divan şiirinin önde gelen şairlerinden Nev'i öldü.

1600

- İstanbul'da sipahiler ayaklandı. Gümrüklerden sorumlu ve âdeta sarayın rüşvet eli olarak kabul edilen Eser Kira adlı Yahudi

kadın, kocası ve çocuklarıyla birlikte linç edildi (1 nisan).

- Divan edebiyatımızın ünlü şairi Baki vefat etti (7 nisan).
- Osmanlı ordusu, Kaniye kuşatması için Belgrad'dan hareket etti (14 ağustos).
- Bobofça Kalesi fethedildi (5 eylül).
- Kaniye Kalesi teslim alındı (22 ekim).
- Tarihçi şair Gelibolulu Ali Mustafa vefat etti.

1601

- Veziriazam Damat İbrahim Paşa, Belgrad'da vefat etti (10 temmuz); yerine Yemişçi Hasan Paşa atandı (22 temmuz).
- Sepetli Savaşı (12 ağustos); Anadolu'da saltanatını ilan eden asi Karayazıcı Halim Şah kuvvetleri mağlup edildi.
- Kaniye Kalesi, düşman orduları tarafından kuşatıldı (9-10 eylül).
- Kaniye Savaşı (18 kasım).

1602

- Anadolu'daki Celalî isyanlarını önlemeye çalışan Anadolu Serdarı Sokullu Hasan Paşa, Tokat'ta öldürüldü (20 nisan).
- İstolni-Belgrad Kalesi kuşatıldı (12 temmuz); kale, yirmi altı gün süren çatışmadan sonra Türk kuvvetleri tarafından teslim alındı (6 ağustos).
- Peşte ve Budin'i kuşatan Avusturya ordusu, silahlarını bırakıp geri çekildi (18 kasım). Budin savunmasındaki başarılarından dolayı, Rumeli Beylerbeyi Lala Mehmed Paşa, üçüncü vezirliğe terfi ettirildi.

Padişah I. Ahmed döneminin olayları

1603

- Sipahi İsyanı (6 şubat).
- Bosna Beylerbeyiliği'ne getirilen Celâli reisi Deli Hasan Paşa on bin askeriyle birlikte Gelibolu'ya geçti (12 nisan).
- III. Mehmed, büyük oğlu Şehzade Mahmud'u idam ettirdi.
- Türk Ordusu, Peşte'de bozguna uğradı.
- Sofyan bozgunu (29 eylül).
- Veziriazam Yemişçi Ali Paşa azledildi (4 ekim); on iki gün sonra idam edildi (16 ekim).
- Dokuz yıl sürecek Osmanlı-İran Savaşı başladı.
- Tebriz Savaşı (21 ekim).
- Erivan şehri düşman eline geçti (15 kasım).
- III. Mehmed, otuz dokuz yaşında öldü (20-21 aralık).
- On dördüncü Osmanlı Padişahı I. Ahmed, on dört yaşında tahta çıktı (21 aralık).

1604

- I. Ahmed, cülûsundan otuz üç gün sonra Topkapı Sarayı'nda sünnet oldu (23 ocak).
- Veziriazam Malkoç Ali Paşa, Garp Kumandanlığı'na (2 şubat), Cağaloğlu Sinan Paşa da Şark Kumandanlığı'na getirildi (5 şubat).
- Erivan Kalesi, Safevilere teslim edildi (8 haziran).
- Veziriazam ve Garp Kumandanı Malkoç Ali Paşa, Belgrad'daki konağında öldü (26 temmuz).
- Belgrad'dan Budin'e hareket eden Lala Mehmed Paşa, Peşte Kalesi'ni ele geçirdi (25 eylül).
- Estergon Kalesi kuşatıldı (18 ekim).

1605

- III. Murad'ın karısı, III. Mehmed'in annesi Safiye Sultan öldü.
- Veziriazam Lala Mehmed Paşa İstanbul'dan Belgrad'a hareket etti (21 Mayıs).
- Estergon Kalesi kuşatıldı; Ciğerdelen Kalesi işgal edildi (29 ağustos).
- Vişgrad Kalesi teslim alındı (8 eylül).
- Cağaloğlu Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu, doğuda Urmiye Gölü (Tebritz Gölü) civarında İran ordusuna yenildi (9 eylül).
- Batı cephesinde Tepedelen Kalesi ele geçirildi (19 eylül).
- Estergon Kalesi'nin Fethi (3 ekim).
- Şair Bağdatlı Ruhi öldü.
- Avusturya üzerine yapılan seferde İstirya'ya girildi. Körmend ve Steinamanger şehirleri zapt edilip, birçok esir ve ganimetle dönüldü (18 ekim).
- Doğu Kumandanı Cağaloğlu Yusuf Sinan Paşa öldü (2 kasım).
- İlk tütün ithali yapıldı. Türkiye'ye İngiliz gemicileri tarafından tütün getirildi ve tütün tiryakiliği hızla yayılmaya başladı.

1606

- İkinci Estergon fatihi olarak İstanbul'a dönen Lala Mehmed Paşa'nın ölümü üzerine veziriazamlığa Derviş Mehmed Paşa getirildi (21 haziran).
- Peygamberlerle ilgili "Hilye"siyle tanınan şair Hakanî Mehmed Bey öldü.
- Canbulatoğlu Ali Bey'in ortaya çıkışıyla Anadolu'da Celâlî isyanları giderek yayıldı (19 eylül).
- Avusturya ile Zitvatorok Antlaşması imzalandı (11 kasım).
- Derviş Paşa'nın idamı üzerine, veziriazamlığa Kuyucu Murad Paşa getirildi (11 kasım).

1607

- Sadrazam Kuyucu Murad Paşa, Celâlî isyanlarını bastırmak için Anadolu'ya geçti (15 haziran).
- Oruçovası Zaferi (23 ekim).
- Kilis (30 ekim), Halep (9 kasım) şehirleri işgal edilip, Halep Kalesi teslim alındı (13 kasım).
- Celâlî İsyanları bastırıldı.

1608

- Kırım Hanı II. Gazi Giray öldü.
- Kuyucu Murad Paşa, asi Kalenderoğlu'nu Alaçayır'da bozguna uğrattı (5 ağustos).
- Sadrazam Kuyucu Murad Paşa, İstanbul'a döndü (18 aralık).

1609

- Veziriazam Kuyucu Murad Paşa, Acem seferi bahanesiyle Üsküdar'a geçip Celâîlikle suçlanan Anadolu'daki on binlerce Türk'ü idam ettirdi (15 haziran).
- Sultanahmet Camii (Mavi Cami)'nin temeli atıldı (8 eylül).

1610

- Osmanlı ve İran orduları Acıçay'da karşılaştılar (11 ekim). Daha sonra her iki ordu, bilinmeyen bir nedenle savaşımadan geri çekildi (16 ekim).

1611

- Kuyucu Murad Paşa doksan yaşında öldü (5 ağustos). Veziriazamlığa Diyarbakır Beylerbeyi Nasuh Paşa getirildi (22 ağustos).

1612

- Ahmed oğlu Şehzade Murad (IV. Murad) doğdu (27 temmuz).
- Osmanlılarla İran arasında Nasuh Paşa Antlaşması imzalandı (20 kasım).

1613

- İmparatorluk sınırları içinde içki yasaklandı (temmuz-ağustos).
- İstanbul Hasköy'deki Tersane Kasrı inşa edildi.

1614

- Kaptanı Derya Halil Paşa, büyük bir donanmayla Akdeniz'de sefere çıktı (13 mayıs).
- Kırk beş gemiden oluşan Osmanlı Donanması Malta'da kara-

ya asker çıkardı, sahil boylarındaki köy ve kasabaları tahrip edip Trablusgarp'a hareket etti (6 temmuz).

• Nasuh Paşa'nın idamı üzerine "Öküz" lakabıyla tanınan Kara Mehmed Paşa veziriazamlığa getirildi (17 ekim).

1615

• Veziriazam Kara Mehmed Paşa, İran seferine çıkmak üzere İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (22 mayıs).

• I. Ahmed'in en küçük oğlu Şehzade İbrahim dünyaya geldi (5 kasım).

1616

• Bosna Valisi İskender Paşa'ya, Boğdan Seferi'nde gösterdiği başarılarından dolayı vezirlik rütbesi verildi (17 nisan).

• Erivan Kalesi kuşatıldı (11 eylül). Elli beş gün süren kuşatma, şiddetli soğuk nedeniyle kaldırıldı (5 kasım).

• Azledilen Kara Mehmed Paşa'nın yerine Kaptanı Derya Halil Paşa sadrazamlığa getirildi (17 kasım).

1617

• Sultanahmet Camii'nin yapımı tamamlandı (9 haziran).

Sultanahmet Camii

İstanbul Sultanahmet semtindeki camiye, Mavi Cami de denir. I. Ahmed döneminde Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından 1606-1620 yılları arasında yapılmıştır. Bir dış avlu ile çevrili camiye sekiz kapıdan girilir. Caminin iki tane kareye yakın planı vardır. İç avluda yirmi altı granit mermer sütuna oturan otuz kubbe bulunur. Şadırvanun kemerlerinde çeşitli süsler vardır. Caminin harem bölümü ikinci planda yer alır. 43X33 metrelik bir kubbeye örtülüdür. Bu kubbe beş metre çapında dört büyük ayağa oturur. Beş sıra halinde dizilen yuvarlak iki yüz altmış pencere, yapıya zengin bir ışık kaynağı sunar. Hümkâr mahfelinin oyma ve kabartma süslemeleri taş işlemeciliğinin en seçkin örnekleri arasındadır. Cami duvarları çini panolarla kaplıdır. Altı minareli camide, ana kapının iki yanında yer alan minarelerde ise, üçer şerefe vardır.

• Lehistan ile barış antlaşması yenilendi (27 eylül).

• On dördüncü Osmanlı Padişahı I. Ahmed yirmi sekiz yaşında öldü (21-22 kasım).

Padişah I. Mustafa d6neminin olayları

- Veraset usulünün değiştirilmesi sonucu, tahta I. Ahmed'in kardeşi I. Mustafa çıktı (22 kasım). I. Ahmed'in büyük oğlu şehzade Osman dururken, kardeşi Sultan Mustafa, akli dengesi bozuk olmasına rağmen tahta çıktı.
- I. Mustafa'nın doksan altı g6n s6ren saltanatından sonra, tahta II. Osman (Genç) geçti (26 şubat).

Padişah II. Genç Osman döneminin olayları 1618-1622

- II. Osman, on dört yaşında tahta çıkarıldı (26 şubat).
- Sofu Mehmed Paşa görevden alınıp, şeyhülislamlığa Hacei Sultanî Ömer Efendi getirildi (9 temmuz).

Püli Şikeste Bozgunu

İran Serdarı Sadrazam Kayserili Halil Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Azerbaycan Valisi Karçakay Han komutasındaki İran ordusu arasında Erdebil yakınlarındaki Serav Ovası'nda yapılan ve iki saat süren bu kanlı savaşta, yorgun olan Osmanlı ordusu bozguna uğradı; Erzurum Beylerbeyi Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyi Arslan Paşa ve Diyarbakır Beylerbeyi Mustafa Paşa şehit düştüler. Yenilen Osmanlı ordusunun Erbil'e yaya gitmesi üzerine, savaşa Serav Barışı ile son verildi.

Osmanlılarla İran arasında Serav Barış Antlaşması İmzalandı (26 eylöl)

Püli Şikeste Savaşı'na son vermek için Osmanlılarla İran arasında Erdebil yakınındaki Serav'da yapılan barış antlaşmasına göre, Nasuh Paşa Barışı'nın şartları aynen kabul edildi. Sadece İran'ın iki yüz yüklük ipek vergisi yüz yük ipeğe indirildi. Barış imzalanınca İran şahı I. Abbas, Osmanlı ordusuna sekiz yüz katar deve yükü zahire ve bazı paşalara armağanlar gönderdi.

1619

- Serdarı Ekrem Halil Paşa görevden alınıp, veziriazamlığa Kara Mehmed Paşa yeniden getirildi (18 ocak).
- Kara Mehmed Paşa azledilip Kaptanı Derya Güzelce Ali Paşa veziriazam oldu (23 aralık).

1620

- 1617 Barışı'nı çiğneyen Lehistan'a karşı ilk zaferini kazanan Silistre Valisi İskender Paşa, düşmanın barış teklifini de kabul etmedi (20 eylül).

- İskender Paşa'nın ikinci büyük zaferi (10 ekim). Leh ordusu, sekiz günlük bir geri çekilme hareketi sırasında imha edildi ve düşman komutanın İstanbul'a gönderilen kesik başı, saray kapısından halka gösterildi.

1621

I. Ahmed'in ikinci oğlu ve Genç Osman'ın küçük kardeşi Şehzade Mehmed idam edildi (12 ocak)

Lehistan Seferi'ne çıkarken, ardında tahta geçebilecek birini bırakmamak için kardeşini öldürmek isteyen II. Osman, gereken fetvayı müftüden değil, Rumeli kazaskerinden alabilmişti. Şehzade Mehmed, cellatları karşısında görünce; "Osman, dilerim Allah'tan, ömrü devletin berbat olup beni ömrümden nice mahrum eyledince, sen dahi aynı akıbete uğrayasın" diye bağırmuştu. İlginçtir ki, II. Osman'ın da sonu (1622'de) aynı olacaktır.

İstanbul Halici (24 ocak) ve on altı gün sonra İstanbul Boğazı dondu (9 şubat)

Tarihçiler olayı şöyle anlatır: "Bu kış mevsiminin misli görülmemiş soğukları Haliç sularını baştan başa dondurduğu için, Galata ile İstanbul arasını yayan geçenler görülmüştür. Haliç'in donmasından on altı gün sonra Boğaziçi'nin Sarayburnu ile Üsküdar arasındaki kısmı da donmuş ve Galata ile İstanbul arasında olduğu gibi, Üsküdar'la İstanbul arasında da yayan gidip gelenler görülmüştür. Don yüzünden İstanbul iâşesini temin eden gemiler gelemediği için, şehirde fevkalâde bir pahalılık olmuş, yetmiş dirhem etmek bir akçaya, etin okkası on beş akçaya çıkmış ve hayat pahalılığı buzlar çözülüp gemiler gelinceye kadar devam etmiştir."

- Güzelce Ali Paşa'nın ölümü üzerine, sadrazamlığa dördüncü vezir Ohrili Hüseyin Paşa getirildi (9 mart).

- II. Osman, Hotin Seferi adıyla da bilinen Lehistan Seferi'ne çıkmak üzere Topkapı Sarayı'ndan Davutpaşa karargâhına geçti (8 mayıs).

Lehistan Seferi

II. Osman komutasındaki yüz bin kişilik Osmanlı ordusunun

Lehistan'a yaptığı sefere Eflâk ve Kırım ordusu da katıldı. Hotin Savaşı ile başlayan bu sefer, Hotin Barışı ile sona erdi.

Hotin (Lehistan) Savaşı (3 eylül)

II. Osman komutasındaki Osmanlı ordusu ile yetmiş iki bin kişilik Leh ordusu arasında Hotin'de yapılan bu savaşta Veziriazam Ohrili Hüseyin Paşa, savaş alanından kaçtı. Osmanlı ordusu, yaptığı altı hücumda da başarı sağlayamadı. Başarısızlığın bir diğer nedeni de yeniçerilerin isteksizliği idi. Budin Beylerbeyi Karakaş Mehmed Paşa ve Doğancı Ali Paşa, bu savaşta şehit düştüler. Osmanlı akıncılarının yakıp yıkmaya ve esir alma hareketi üzerine Lehler barış istediler. Bu savaşta Hotin Barışı ile son verilmiştir.

Hotin Barışı (6 ekim)

Osmanlılarla Lehistan arasındaki bu barış antlaşmasında; Hotin Kalesi'nin Boğdan Voyvodalığı'na iade edilmesi, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki sınırın kabulü, Lehlerin Kırım'a verdikleri yıllık kırk bin altın florini yine ödemeleri, Kazakların Osmanlı, Kırım Hanı'nın Leh topraklarından ordularını geri çekerek zarar vermemeleri gibi konularda kararlar alındı.

1622

Hacca gitme bahanesiyle Anadolu, Suriye ve Mısır Türkleriyle Türkmenlerinden yeni bir ordu kurup "Yeniçeri" ve "Sipahi" ocaklarını kaldırmayı düşünen Genç Osman'a karşı yeniçerilerle sipahiler ayaklandılar (18 Mayıs).

Padişah I. Mustafa döneminin olayları (II. saltanatı 1622)

1622

- II. Osman tahtan indirildi; I. Mustafa ikinci kez tahta geçti (19 Mayıs).
- Veziriazam Dilaver Paşa ile Darüssaade Ağası Süleyman Ağa'yı asiler linç etti (19 Mayıs).
- II. Osman, Veziriazam Davut Paşa tarafından Yedikule Zindanları'nda boğduruldu (20 Mayıs).

1622

- II. Osman'ı öldürten Veziriazam Kara Davut Paşa azledilip yerine Mere Hüseyin Paşa getirildi (13 Haziran).
- Hüseyin Paşa veziriazamlıktan alındı; yerine Lefkeli Mustafa Paşa (8 Temmuz); Lefkeli Mustafa Paşa azledilip, göreve Gürcü Ahmed Paşa (21 Eylül) getirildi.
- Karadeniz'e inip korsanlığa kalkışan Lehistan Kazaklarına karşı büyük bir zafer kazanan Osmanlı donanması şenliklerle karşılandı (1 Ekim).
- Anadolu'da Genç Osman'ın kan davası nedeniyle çıkan Abaza Paşa İsyanı, İstanbul'a sıçradı (17 Kasım).

1623

- Genç Osman'ın katillerinden Cebecibaşı idam edildi (1-3 Ocak).
- II. Osman'ı boğduran eski veziriazam Kara Davut, saklandığı samanlıkta yakalanıp cinayet ortaklarından Kalender Uğrusu ile birlikte Yedikule zindanına atıldı (5 Ocak).
- Mustafa'nın eniştesi; II. Osman'ın katili Kara Davut idam edildi (8 Ocak).

- Abaza Mehmed Paşa isyanı giderek yayılıp, Sivasî asilerinin eline geçti (13 mart).
- Mere Hüseyin Paşa azledilip sadrazamlığa Kemankeş Kara Ali Paşa getirildi (30 ağustos).

I. Mustafa tahttan indirildi (10 eylül)

Ali Paşa, vezirler, ulema ve ocak ağaları ile; süregelen disiplinsizliği ve I. Mustafa'nın dengesizliğinden kaynaklanan sorunları çözmek için öncelikle tahtta değişiklik yapılması gerektiğini konuştu. İstanbul bir buçuk yıldan beri tam bir zorbalık altındaydı. Rumeli ve Anadolu valileri padişahın fermanını dinlemiyordu. Taht değişikliğinin getireceği en büyük sorun ise iki üç milyon altın tutan cülûs bahşişiydi. Yetki konusunda, her işi oğlu adına yürüten Valide Sultan'a, ilmiye ricalinin padişahla yüz yüze görüşüp bazı sorular yöneltmeleri, alacakları cevaplara göre tahtta kalıp kalmamasına karar vermesi önerildi. Buna yanaşmayan Valide Sultan "hali sizce de malûm" dedi. Ancak oğlunun öldürülmemesi için güvence istedi. Hazırlıklar yapıldıktan sonra 9 eylül günü Davut Paşa Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na getirilen I. Mustafa, 10 eylülde eski dairesine kapatıldı; tahta IV. Murad tahta geçirildi ve annesi Eski Saray'a gönderildi. Topkapı Sarayı'ndaki dairesinde aklını büsbütün yitiren Mustafa'nın oraya buraya koşup "Osman! Osman!" diye bağırdığı rivayet edildiği gibi, ömrünün sonuna doğru Osmanlı hanedanının şehzadelerini boğdurtmaya başlayan IV. Murad'ın amcası Mustafa'yı da öldürttüğü ileri sürülmüştür. İstanbul'da adına yapılmış hiçbir eser bulunmayan I. Mustafa'yı halk bazen deli, bazen veli (ermiş) gibi görmüş, ondan çıkar sağlayan şeyhler de bu padişahı, halka bir veli gibi tanıtmaya çalışmışlardır. Osmanlı padişahlarının aynı zamanda en cahili de olan I. Mustafa'nın, okuryazar olmadığı için, hattı hümayunlarını cariyesi Sanuber Sultan'a yazdırdığı sanılıyor.

Padişah IV. Murad döneminin olayları

1623

- II. Osman'ın en büyük kardeşi olan Murad (IV. Murad) on iki yaşında tahta geçti (10 eylül).

1624

- Kumandan Bekir Subaşı'nın ihaneti sonucu Bağdat, İranlılara teslim edildi. Irak'ın elden çıkması, Türk-İran Savaşı'nın başlamasına neden oldu (11-12 ocak).

- Kemankeş Kara Ali Paşa idam edildi; sadrazamlığa Çerkez Mehmed Paşa getirildi (3 nisan).

- Kazaklar Kırım'da çıkan isyan yüzünden, Yeniköy ve Sarıyer'deki dükkânları yağmalayıp, yakıp yıktılar (20 temmuz).

- Kayseri civarındaki Karasu Savaşı'nda asi Abaza Paşa kuvvetleri mağlup edildi (5 eylül).

- Balıkesir ve Aydın yörelerindeki Cennetoğlu İsyanı bastırıldı.

1625

- Veziriazam Çerkez Mehmed Paşa'nın ölümü (28 ocak) üzerine, aynı göreve, Diyarbakır Beylerbeyi Müezzinzade Hafız Ahmed Paşa getirildi (8 şubat).

Karaharman Savaşı (ekim)

Donanmayla İstanbul'a gelen Kaptanı Derya Recep Paşa da Kırım Hanı ile Nogaylar arasındaki düşmanlığa son vermek ve bundan da önemlisi Kazak saldırılarını önlemek için Karadeniz'e açıldı. Kazaklar üç yüz elli şaykadan ulaşan zayıf donanmaları ile her kadirgaya karşı yirmi-otuz şayka ve her bir şaykada elli tüfekçi

bulunduğu halde saldırdılar. Fakat şiddetli bir topçu ateşi ve iyi bir manevra ile Karaharman denen yerde Kazaklara üstünlük sağlayan Osmanlı Donanması yüz yetmiş iki şaykayı zapt ederek, yedi yüz seksen bir Kazak tutsak ile İstanbul'a döndü.

- Bağdat'ı kuşatan (13 kasım) Hafız Ahmed Paşa, sekiz ay süren bir kuşatmanın ardından şehri ve kaleyi alamayarak İstanbul'a döndü.

1626

- Hafız Ahmed Paşa azledilip bu göreve eski veziriazamlardan Halil Paşa getirildi (1 aralık).

- Yeni veziriazam Halil Paşa, Abaza Paşa İsyanı'nı bastırmak üzere İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (4 aralık).

1627

- Ahıska'yı İran kuşatmasından kurtarmak için gönderilen Anadolu Beylerbeyi Dişlenk Hüseyin Paşa, asi Abaza Paşa kuvvetlerine yenildi (17 ağustos).

- Kırk bir gün süren sonuçsuz bir kuşatmadan sonra ordu, Erzurum'dan Tokat'a hareket etti (25 kasım).

1628

- Abaza Paşa'ya karşı başarısızlığı ve Erzurum seferinin âdeta bir faciaya dönüşmesi sonucu, Veziriazam Halil Paşa azledilip, yerine Hüsrev Paşa ikinci kez sadrazamlığa getirildi (6 nisan).

En büyük Osmanlı yazarlarından Veysî, Üsküp'te öldü (15 ağustos)

Türk yazar ve şairlerinden Veysî, 1561'de Manisa'da doğdu. Medrese öğrenimi gördükten sonra Mısır'da divan kâtibi, Macaristan Seferi'nde orduyu hümayun kadısı olarak bulundu. Anadolu ve Rumeli kentlerinde kadılık yaptı. Divan edebiyatında süse, sanatlara, yabancı sözcüklere, zincirleme tamlamalara geniş yer verdiği halde; yapıtları, örneğin çağdaşı Nergisi'nin yazdıklarından daha sadedir. *Habname* adlı en ünlü yapıtında, düşünde I. Ahmed ile Büyük İskender'i gördüğünü anlatır. İskender, dönemin toplumsal, ekonomik bozukluklarından yakınan padişaha, dünyanın Âdem'den beri aynı durumda olduğunu söyler, ancak

yapıt bu kötülüklerin iyi ahlaklı, yetenekli görevlilerin işbaşında bulunmasıyla ortadan kalkacağını da dile getirmiştir.

- Veziriazam Hüsrev Paşa, Erzurum'u ikinci kez kuşattı (5-6 eylül).

- II. Osman'ın (Genç Osman) kan davasını güderek altı yıldır Anadolu'da başıbozukluk eden Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmed Paşa, affedilmesi şartıyla teslim oldu (22 eylül).

Mutasavvıf, Şair Şeyh Aziz Mahmud Hüdai Efendi, İstanbul'da öldü (3 ekim)

1541 yılında doğan Aziz Mahmud Hüdai, İstanbul'da Molla Nasırzade'den ders almış, Edirne'de Sultan Selim Medresesi'nde müderris yardımcılığı (1570) yapmış, Şam ve Mısır'da bulunmuştur. Bursa'da Ferhadiye Medresesi'ne hoca olarak atanmış, (1573), Bayrami şeyhlerinden Üftade'ye üç yıl hizmet etmiş, (1577-1580), Fatih Camii Cuma vaizliği (1594) yapmıştır. Rüstem Paşa'nın kızı Ayşe Hatun'un Üsküdar'da yaptırdığı tekkesine geçince, Mihrimah Sultan Camii'nde de perşembe vaizliği yaptı. Sultanahmet Camii'nde de her ramazanun ilk pazartesi vaaz vermiş, Celvetiyye tarikatını kurmuştur. Aziz Mahmud Hüdai'nin Mihrimah Sultan'ın kızı Ayşe Sultan ile evlendiği söylenir. Şiirlerinde aruzun yanı sıra, hece ölçüsünü kullandı. İlahilerinde Yunus'un etkisi görülür. İlahi ve nefeslerinin birçoğu bestelendi. Arapça ve Türkçe otuz kadar eseri vardır. Eserlerinden bazıları: *Muhammediyye*, *Tarikatname*, *Necatü'l-Garik*, *Vakıat*, *Divan-ı İlahiyat*.

- Veziriazam Hüsrev Paşa, Asi Abaza Paşa ile beraber Erzurum'dan İstanbul'a döndü (9 aralık).

1629

- Hemedan ve Bağdat seferine çıkan Veziriazam Hüsrev Paşa, İstanbul'dan hareket etti (10 haziran).

1630

- Musul'dan hareket eden Osmanlı ordusu (28 ocak), Kerkük sancağının eski merkezi Gülanber Kalesi'nin yapımını başlattı (16 mart); kalenin yapımı elli günde tamamlandı (4 mayıs).

Mihriban Savaşı (5 mayıs)

Sadrazam Hüsrev Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Zey-

nel Han komutasındaki kırk bin kişilik İran ordusu arasında, Mihriban'da yapılan ilk savaştır. İran ordusu Osmanlılara yenilince Zeynel Han kaçarak kurtuldu.

- Osmanlı Ordusu, Nihavend civarındaki Çemhal Ovası'nda İran ordusunu yendi. Bu savaşta Loristan Hâkimi Hüseyin Han kaçarak canını zor kurtardı (14 temmuz).

- Bağdat, ikinci kez kuşatıldı (5-6 ekim). Otuz dokuz gün süren kuşatma, bir sonuç alınmadan kaldırıldı (14 kasım).

1631

- Ardı ardına yapılan savaşlar sonucu yorulan askerler ayaklandı; bunun üzerine Hüsrev Paşa, Bağdat Seferi'ni erteledi (6 eylül).

- Bağdat başarısızlığından dolayı Hüsrev Paşa azledilerek yerine eski Veziriazam Müezzinzade Hafız Ahmed Paşa getirildi (25 ekim).

- Osmanlı siyaset kuramcısı Koçi Bey, IV. Murad'a toplumsal bunalımların nedenlerini açıklayan risalesini sundu.

1632

- Topkapı Sarayı'na hücum edip IV. Murad'ı tehdit eden zorbalar, Veziriazam Müezzinzade Hafız Ahmed Paşa'yı linç ettiler. Bu olaydan sonra ikinci vezir Topal Recep Paşa, veziriazam oldu (11 mart).

- Tokat'ta boğdurulan Veziriazam Hüsrev Paşa'nın idamına kanıt olmak üzere, kesik başı İstanbul'a getirildi (11 mart).

- Zorbalarla işbirliğine giden Topal Recep Paşa idam edildi; Tabanyası Mehmed Paşa veziriazam oldu (18 Mayıs).

- Devlet idaresini bizzat eline alan IV. Murad yeniçeri ve sipahi ocaklarını sindirerek, zorbaların hâkimiyetine son verdi (8 haziran).

- Balıkesir taraflarında büyük bir isyan çıkaran İlyas Paşa, teslim alınıp İstanbul'a getirildi ve affedilmesine rağmen idam edildi (ağustos).

1633

- İstanbul'da çıkan büyük yangında şehrin beşte biri kül oldu (2 eylül).

- Kahvehaneler kapatılıp, tütün yasağı getirildi (16 eylül).

- Van Kalesi, Safevi (İran) kuşatmasından kurtarıldı (15 ekim).

1634

- IV. Murad bozulmaya başlayan ilmiye sınıfını düzeltmeye karar verdi. Bir iftiraya kurban giden Şeyhülislam Ahizade Hüseyin Efendi öldürüldü (7 ocak).
- IV. Murad, Lehistan Kazaklarının, barış antlaşmasına rağmen yaptıkları akınlardan dolayı sefere çıkmak üzere, İstanbul'dan hareket etti (8 nisan).
- IV. Murad, Lehistan hükümetinin, Osmanlı şartlarını kabul etmeye karar verdiğine dair çıkan haberler üzerine, seferden vazgeçerek Edirne'den yola çıkıp (27 temmuz) İstanbul'a döndü
- IV. Murad, İstanbul'a döner dönmez içki yasağı koyup meyhaneleri yıktırdı (5 ağustos).
- Abaza Mehmed Paşa, Rumlarla Ermeniler arasında çıkan bir anlaşmazlıkta, Ermenilerden rüşvet aldığı iddiasıyla idam edildi (23-24 ağustos).
- Osmanlılarla Lehistan arasında barış antlaşması imzalandı (eylül).

1635

- Divan şiirinin usta adlarından Nef'i, yazdığı hicivler yüzünden IV. Murad'ın emriyle boğduruldu (27 ocak).

Nef'i

(1572 Hasankale, Erzurum, 1635 İstanbul) divan şairi. Asıl adı Ömer'dir. "Nef'i" takma adının, devrin tarihçilerinden Mustafa Ali Bey tarafından verildiği söylenir. İlk gençliğinde iyi bir eğitimden geçtiği anlaşılan Nef'i, Arapça ve Farsça öğrenmiş; İran edebiyatının ünlü şairleri Hafız ve Sadi'nin yapıtlarını okuyarak yetişmişti. I. Ahmed döneminde İstanbul'a gelerek resmi görevlere atanma fırsatı bulmuş, sekiz kaside sunduğu padişahın yakınları arasına girebilmiş, II. Osman ve IV. Murad dönemlerinde de sarayla olan ilişkilerini sürdürebilmeyi başarmıştır. Özellikle IV. Murad'ın padişahlığında büyük sevgi ve itibar görmüş, özel meclislerinde okuduğu şiirlerle ilgi çekmiş; bir süre sonra gözden düşerek, Edirne'ye gönderilmiş ve padişah IV. Murad, ona hiciv yazmayı yasaklamıştır. Edirne'de Muradiye mütevelliliği görevinde bulunduğu sırada, padişaha bağlılık kasideleri yazmasının karşılığını görüp, tekrar İstanbul'a alınmışsa da, üzerinden çok geçmeden, Vezir Bayram Paşa'yı hicveden şiiri yüzünden boğdurularak öldürülmüştür. Nef'i'nin,

sözcüklerin dize içinde özenle yerleştirilmelerinin sonucu, olağanüstü bir ses ve uyum bileşimi gerçekleştiren bir şair olduğunda birleşen edebiyat tarihçileri, şiirlerindeki somut benzetiler üzerinde de dururlar. Gerçekten, içten bir coşkunlukla taşar gibi görünen her şiirinde, işlediği konuyu akla gelebilecek bütün öğeleriyle oluşturarak betimleyip ses çağrışımlarıyla zenginleştirmesi, şiirin özellikleri arasındadır. Başka bir özelliğinin de övgülerindeki abartmalar olduğu söylenebilir; bu yanı, kendisini övdüğü şiirlerde de görülür. Ünlü yapıtı “Sihamı Kaza”da kaside; terkibi bent ve dörtlük biçimlerinde yazılan şiirler toplanmıştır. Bu şiirlerinin tamamı, yaşadığı dönemin ünlü kişileri üzerine yazılan taşlamalardır. Türkçe *Divan*’ında elli dokuz kaside, yüz on dokuz gazel, on beş dörtlük vardır. Farsça *Divan*’ını, Profesör Ali Nihat Tarlan Türkçeye çevirip, yayımlatmıştır (1943).

- IV. Murad, zorbalar dışında, valilerle kadıları da eğitmek ve gözdağı vermek amacıyla birçok kişiyi idam ettirdi (2 temmuz).

- Erivan Kalesi kuşatıldı (28-29 temmuz); kale kuşatmanın on ikinci günü teslim alındı (8 ağustos).

- IV. Murad, Erivan’dan Tebriz üzerine hareket etti (20 ağustos).

- I. Ahmed’in oğullarından; IV. Murad’ın kardeşlerinden Şehzade Bayezit ile Şehzade Süleyman, İstanbul’da idam edildi (26-27 ağustos).

- Tebriz’e doğru ilerleyen IV. Murad, Hoy şehrine girdi (1 eylül); daha sonra Tebriz altıncı kez işgal edildi (11 eylül).

- IV. Murad, “Revan Fatihi” olarak parlak bir törenle İstanbul’a döndü (27Aralık).

1636

- Erivan Kalesi, yardım gelmeyişi ve hava şartlarının kötü olması nedeniyle İranlılar tarafından geri alındı (1 nisan).

Mihriban Savaşı’nda Şam Valisi Küçük

Ahmed Paşa şehit oldu (1 kasım)

Şam Valisi Küçük Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile kırk bin kişilik İran ordusu arasında, Mihriban’da yapılan savaşta, Küçük Ahmed Paşa, at üzerinde duramayacak kadar hasta olduğu halde, daha az asker ile savaşa girmek hatasına düştü. Osmanlı ordusu çarpışmada yenildi. Vuruşurken şehit düşen Küçük Ahmed Paşa’nın kesilen başı, Şah Safi’ye götürüldü.

Erdel Seferi (3 ekim)

Erdel Seferi'ne çıkan Osmanlı ordusu ile Erdel Kralı Rakoçi komutasındaki Erdel ordusu arasında Varat yakınındaki Salon-ta'da yapılan savaşın ilk gününde Erdel ordusu iki bin ölü verdi. Gece baskını korkusuyla uykusuz kalan Osmanlı ordusu, savaşın ikinci gününde yenildi, askerler bataklık bir arazide boğuldular.

1637

- Erivan Kalesi'ne yardım yetiştiremeyen Veziriazam Tabanı-yassı Mehmed Paşa, görevden alınarak yerine Bayram Paşa getirildi (2 şubat).
- Doğu seferine çıkan yeni veziriazam Bayram Paşa, İstanbul'dan hareket etti (7 mart).
- Kırım'daki karışıklıklar yüzünden yardımsız kalan Azak Kalesi, Kazaklar tarafından zapt edildi (5 temmuz).

1638

- IV. Murad'ın kardeşlerinden Şehzade kasım idam edildi (17 şubat).
- Bağdat seferine çıkan IV. Murad, İstanbul'dan hareket etti (8 nisan).
- Veziriazam Bayram Paşa, Bilecik'e yakın Cüllap'ta öldü (26 ağustos).
- Bağdat Kalesi kuşatıldı (15-16 kasım).
- Bağdat'ta altı gün süren şiddetli çatışmalar başladı (19 aralık).

Bağdat Seferi

IV. Murad'ın Safevilere karşı Bağdat üzerine seferi (1638); Osmanlıların 12 ocak 1624'te Safevilerin ele geçirdiği Bağdat'ı geri alma girişimleri (1625 ve 1630'daki kuşatmalar) başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 8 mayıs 1638'de Bağdat seferine çıkan IV. Murad 15-16 kasım gecesi Bağdat önlerine gelip şehri kuşattı. Kaleye yapılan şiddetli hücumlar (bunlardan birinde Sadrazam Tayyar Paşa şehit düştü) sonunda, Safevi kale komutanı Bektaş Han aman dilemek zorunda kaldı ve kaleyi İranlıların serbestçe çıkabilmelerine izin verilmesi koşuluyla teslim etti (24 aralık 1638). Bektaş Han'ın yaptığı antlaşmayı kabul etmeyen bazı İranlıların, şehre giren Osmanlılara karşı "Narin Kale" adı verilen bir çukule-

rek sürdürdükleri direniş de kırıldı. İmzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması ile Osmanlı-İran savaşları son buldu.

Kasr-ı Şirin Antlaşması

İran'ın Kasr-ı Şirin kasabasında yapılan antlaşmadır. Antlaşmanın tarafları; Kemankuş Kara Mustafa Paşa ile İran elçisi Saru Han'dır. Bu antlaşma; IV. Murad'ın Bağdat'ı alması üzerine yapılmıştır.

Antlaşmaya göre; Bağdat ve çevresi Osmanlılara, Revan ve Azerbaycan, İran'a bırakıldı. Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın Türk tarihindeki önemi ise; pek az farklarla bugünkü Türkiye-İran, Türkiye-Irak, hatta Türkiye-Ermenistan sınırlarının çizilmiş olmasıdır. Bu antlaşmayla altmış yıl kadar süren İran-Osmanlı Devleti savaşları son buldu.

- Veziriazam Tayyar Mehmed Paşa'nın şehit düşmesi üzerine, veziriazamlığa Kaptanı Derya Kemankuş Kara Mustafa Paşa getirildi (23 aralık).

- Bağdat teslim alındı (24 aralık).

- IV. Murad, Irak'ta Şiîliğe karşı Sünnilik abidesi demek olan İmamı Azam Türbesi'ni ziyaret edip orduyu kutladı (26 aralık).

- Yeniçeri ağası Küçük Hasan Ağa, Bağdat Valiliği'ne atandı (27 aralık).

1639

- IV. Murad'ın isteği üzerine Bağdat Seferi anısına İstanbul'da Topkapı Sarayı içinde Bağdat Köşkü yaptırıldı.

Bağdat Köşkü

İstanbul'da Topkapı Sarayı içinde köşk, *Naima Tarihi*'ne göre IV. Murad'ın isteği üzerine Bağdat Seferi anısına yaptırılmış ve bir yılda tamamlanmıştır (1639). Dördüncü avluda yer alan yapı, Boğaziçi'nden Haliç'e kadar uzanan geniş bir alanı görebilecek biçimde konumlandırılmıştır. Sekiz köşeli orta mekân, dört eyvanla genişletilmiştir. İç mekânın duvarları, dönemin en zengin örneklerini oluşturan çinilerle kaplıdır. Duvarların dış yüzeylerinin de boş bırakılmamasına özen gösterilmiş, alt bölümler mermer, üst bölümler çini kaplanmıştır. Bu bezemelerin yanı sıra, yapıyı çevreleyen revak düzenlemesi, çift adarlı kubbe uygulaması, köşkün anıtsal etkisini de güçlendirir. XVII. yüzyılın mimarlık ve bezeme özelliklerini büyük ölçüde yansıtan bu yapının benzeri, yi-

ne IV. Murad'ın yaptırdığı Revan Köşkü'dür. Abanoz kapılar, pencere ve dolap kapakları fildişi, sedef ve bağa kalcımal işlemeleriy-le dönemin ahşap işçiliğini yansıtır.

Dünyada ilk uçuş denemeleri

Hezarfen Ahmed Çelebi, taktığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçmayı başaran ilk mucittir; ilginç konularla uğraşması ve bilgili olmasından ötürü "bin bir şey bilen" anlamında "Hezarfen" adıyla anılır. Hezarfen Ahmed Çelebi, IV. Murad döneminde yaşadı. Kuşların uçmalarını inceledi ve yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a dek uçmayı başardı. Bu başarısından dolayı kendisine armağanlar verildi. Ancak saray çevreleri ve tutucuların etkisiyle, padişah tarafından Cezayir'e sürülerek, aynı yerde öldürüldü.

Padişah Sultan İbrahim döneminin olayları

1640

- IV. Murad, on yedi yıl saltanat sürdükten sonra yirmi sekiz yaşında öldü (8-9 şubat gecesi).
- Ağabeyi IV. Murad'ın ölümü üzerine, Sultan İbrahim, yirmi beş yaşında tahta çıktı (9 şubat).
- Sultan İbrahim'in de katıldığı cenaze töreninde IV. Murad, babası I. Ahmed'in türbesine defnedildi (9 şubat).

Büyük İstanbul Yangını

Balat'taki mum imalathanelerinin birinde çıkan yangın; Balat, Fener, Sultanselim semtlerine kadar yayılmış, ancak Çukurbos-tan'da söndürülebilmıştır (30-31 ağustos gecesi).

1641

Revan (Erivan) Kalesi'ni IV. Murad'a teslim edip Osmanlı hizmetine giren ve adı İstanbul'daki Emirgân semtine verilen eski İran valisi ve Osmanlı vezirlerinden Emirgüneoğlu (Emirgân) idam edildi (14 temmuz).

Emirgüneoğlu

Osmanlı devlet adamı. Asıl adı Tahmasb Kuli Han'dır. İran Şahı I. Abbas'ın kumandasında Revan Kalesi'ni savunamayarak Osmanlılara sığınmış (1635); Yusuf adını almış ve vezirlik rütbesiyle Halep Beylerbeyi olmuştur. Daha sonra İstanbul'a çağırılmış; kubbe vezirlerine katılmış; IV. Murad'ın yakınında bulunmuş ve padişah için eğlenceler düzenlemiştir. Kısa sürede edindiği aşırı servet ve padişaha yakınlığıyla şimşekleri üstüne çekmiş ve IV. Murad'ın ölümünden hemen sonra öldürülmüştür.

1642

- Sultan İbrahim'in, Haseki Turhan Hatice Sultan'dan olan büyük oğlu Şehzade Mehmed dünyaya geldi (1-2 ocak).
 - Azak Kalesi'nin geri alınması görevi için Rus seferi serdarlığına Sultanzade Semih Mehmed Paşa atandı (3 şubat).
 - Sultan İbrahim'in ikinci oğlu II. Süleyman doğdu (15 nisan).
- II. Süleyman'ın annesi Saliha Dilaşub Sultan'dır.

1643

- Sultan İbrahim'in üçüncü oğlu Şehzade Ahmed doğdu (25 şubat). Şehzade Ahmed'in annesi Hatice Muazzez Hanım'dır.
- Nasuh Paşazade Hüseyin Paşa, Sadrazam Kara Kemankuş Kara Mustafa Paşa'yı devirmek için isyan edip Üsküdar civarına kadar ilerledi; daha sonra yakalanıp idam edildi (26 haziran).

1644

- Veziriazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa idam edildi; yerine Civan Kapıcıbaşı Sultanzade Semih Mehmed Paşa atandı (31 ocak).
- Büyük divan şairi Şeyhülislam Yahya Efendi öldü (26-27 şubat).

Şeyhülislam Yahya Efendi (1552 İstanbul-1644 İstanbul)

Babası Şeyhülislam Bayramzade Zekeriya Efendi'nin çevresinde yetişip, ilmiye sınıfına girmiştir. Babasıyla birlikte hacca gidip geldikten sonra (1566), İstanbul medreselerinde müderrislik (1567-1595), Halep, Şam, Mısır, Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık (1595-1604) yaptı. Orta yaş döneminde önemli görevlere atandığı zamanlarda, imparatorlukta bir çöküntünün ilk rüzgârları esiyordu. Padişah I. Ahmed, en sıradan yönetim bilgilerinden yoksun, on altı yaşında bir çocuktü. Çeşitli bölgelerde halk hareketleri başlamış, bu isyanların en önemlilerinden biri olan Celâlî isyanları çok kan dökülerek bastırılmıştı. Şeyhülislamlağa getirilişinden bir yıl sonra tahta çıkan IV. Murad (1623-1640) dönemindeyse zulüm, olağan sayılır hale gelmişti. Şeyhülislam Yahya Efendi iki kez azledilip yeniden atandığı görevinde yöneticilerin düşmanlıklarını üzerine çekerek birkaç kez öldürölme tehlikesi geçirmiştir. Nailî, Nedin Ziya Paşa'nın övgü mısralarıyla belirttik-

leri gibi, gazel ustasıdır. Şiirlerine genel olarak iki duygu egemendir: Öfke ve acı. Öfke, olumsuzlukların nedenlerini göremediği bir dünyaya karşı; acı, etkilerini yüreğinde duyduğu olumsuz bir dünyaya karşıdır. İki kaside, bir sâkiname, bir tahmis, üç yüz kırk gazel, yirmi üç kıta, kırk yedi rubai, kırk bir beyit bulunan *Divan*, İbnül Emin Mahmud Kemal'in incelemesiyle birlikte basılmıştır (1918). Basılmamış bir *Nigâristan* çevirisi de vardır.

1645

- Venedik Cumhuriyeti'ne karşı Girit Savaşı başladı (19 nisan).

Kaptanı Derya Silahtar Yusuf Paşa'nın serdarlığında Osmanlı donanması, Girit'e yetmiş bir bin asker çıkardı (24 haziran)

Doğu Akdeniz'i bir Türk denizi haline getiren Osmanlı İmparatorluğu için Akdeniz'de bir kilit noktası olan Girit Adası'nın alınması zorunluydu. Bu tarihte Rusya, Stenka Razin'in çıkardığı Don Kazakları isyanıyla meşguldü. İran'da Şah Abbas ölmüş, bu nedenle içte bir zayıflama başgösterniş; Avusturya, Otuz Yıl Savaşları'ndan yorgun ve perişan düşmüştü. Osmanlı'nın Akdeniz'de girişeceği bir savaşta, bütün sınırları boyunca kendisini taciz edecek bir müdahale olamayacaktı. Bu savaşta tek müdahale, Fransa'dan gelebilirdi. Bu devlet de Doğu ticareti nedeniyle kendi çıkarı için Osmanlı ile hoş geçinmek mecburiyetindeydi. Zamanında açılmış olan savaş kötü idare edildi. Venediklilerle denizde ve Girit Adası'nda çok kanlı çarpışmalar oldu ve savaş yirmi beş yıl sürdü. Bu savaşlar, IV. Mehmed zamanında ve Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa döneminde parlak bir Türk zaferiyle sonuçlandı.

- Aya Todorı Adası'ndaki Liman Kalesi alındı (25 haziran).

**Büyük İstanbul Yangını
(26-27 haziran gecesı)**

İstanbul Beyazıt'ta başlayan yangında Kadirga, Kumkapı, Yenikapı ve Langa'daki tüm binalar ve Osmanlı mimarisinin büyük yapıtları yok oldu.

**Girit Adası'ndaki Hanya
Kalesi teslim alındı (19 ağustos)**

Osmanlı donanması ile Venedikliler arasında Girit'te Hanya Kalesi'nde yapılan savaşta ilk iki taarruzda Osmanlı ordusu çok

büyük kayıp verdiği halde, bir sonuç alınamamıştı. Elli dört gün süren bir kuşatmadan sonra, dayanamayacağını anlayan Hanya Kalesi komutanı Navagiero, kaleyi Osmanlılara teslim etti. Venedikliler, serbest bırakılmaları koşuluyla beş gemiye binerek kaleden ayrıldılar. Bu çarpışmada üç yüz doksan beş top ele geçirildi. Kale onarılarak muhafızlığına Küçük Ahmed Paşa getirildi.

1646

- Hanya Fatih Kaptanı Derya Silahtar Yusuf Paşa idam edildi (22 ocak).
- İkinci vezir unvanıyla Girit muhafızlığına getirilen eski Budin Beylerbeyi Gazi Deli Hüseyin Paşa, Hanya'ya geldi (2 şubat).
- Kisamo Kalesi fethedildi (9 mart).
- Venedikliler Bozcaada'ya asker çıkardı (7 nisan).
- Cirit Seferi'ne karşı olan ve bu yüzden azledilen eski veziriazam Semih Mehmed Paşa, Girit serdarı olarak Hanya'ya ulaştı (12 temmuz).

Suda Kalesi kuşatıldı (21 temmuz)

Hanya muhafızı Deli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile kırk sekiz gemilik Venedik donanması arasında Girit Adası'nın Suda Limanı'nda yapılan savaşta, Osmanlı ordusunun taarruzu karşısında Venedikliler beş bin ölü vererek geri çekildiler.

- Aprikorno Kalesi, Deli Hüseyin Paşa tarafından işgal edildi (21 temmuz).
- Girit Serdarı Semih Mehmed Paşa, Girit'e varışından bir ay sonra öldü (11-12 ağustos).
- Gazi Deli Hüseyin Paşa, Girit serdarlığına getirildi (24 eylül).
- Konumu itibarıyla alınması çok zor olan ve altmış altı gün süren Suda Kalesi kuşatması kaldırıldı (24 eylül).
- Milopotamo Kalesi işgal edildi (11 ekim).
- Resmo Kalesi fethedildi (15 kasım).

1647

Sultan İbrahim'in getirdiği araba yasağını uygulatamayan Veziriazam Salih Paşa idam edildi; yerine Kara Musa Paşa getirildi (16 eylül):

"Salih Paşa araba yasağına kurban gitmiştir. Ona Hoca'nın ne-

fesinden artık şifa duymamaya başlayan Sultan İbrahim, müptela olduğu 'yürek sıkılması ve sevdavî illet'i tedavi ettirmek için başka üfürükçülere de başvurmuş, hatta bunların evlerine gidip kendisini okutmaktan bile çekinmeyecek hale gelmiştir: tahtı revan, at yahut koçu arabasıyla yaptığı bu ziyaretlerde bazen karşısına çıkan yük ve binek arabaları sokaklara 'müzayaka' verdiği için, şehirde araba kullanılmasını yasak etmiştir! Fakat bir gün Davut Paşa'da nefesi keskin bir imamın evine giderken her nasılsa karşısına bir araba çıkmış, Sultan İbrahim derhal gazaba gelip Salih Paşa'yı çağırılmış ve alelacele imamın evine gelen veziriazam, araba yasağını tatbik etmekteki ihmalinden dolayı evdeki 'kuyu urganı ile' hemen oracıkta boğdurulmuşdur!" (İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi).

Padişah IV. Mehmed döneminin olayları

1648

- İstanbul hükümetinin gayri meşru emirlerine karşı isyan edip Üsküdar'a doğru ilerleyen Sivas Valisi Varvar Ali Paşa, Çerkeş'te idam edildi (20 Mayıs).
- Venedik donanmasının Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alması sonucu İstanbul-Girit yolu kapandı (24 Mayıs).
- İstanbul büyük bir depremle sallandı (29 Mayıs).
- Aylar süren Girit'in merkezi Kandiye Kalesi kuşatmasında bir sonuç alınmadı; Deli Hüseyin Paşa bu savaşta yaralandı.

Kandiye Savaşı

Venedik donanmasının denizden koruduğu Girit Adası'ndaki Kandiye Kalesi'ni kuşatan Deli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, bir tepeye konulan sekiz top ile Kandiye Kalesi'ni ateşe verdi. Erzakın bitmesi ve İstanbul'dan beklenen yardımın gelmemesi sonucu Osmanlı ordusu aç kaldı. Bir gece, kaleden çıkan üç bin yedi yüz Venedik askeri, yaptığı taarruz ile bin iki yüz ölü verip geri çekildi. Bu çarpışmada Deli Hüseyin Paşa, çenesine isabet eden iki kurşunla yaralandı. Azledilen Veziriazam Hezarpare Ahmed Paşa idam edildi. At Meydanı'nda teşhir edilen paşanın şişman cesedi parçalanıp "romatizma ilacı" denilerek dağıtıldı. Bu yüzden Ahmed Paşa, "Hezarpare" (bin parça) unvanıyla anıldı (7-8 Ağustos).

- Sultan İbrahim, akli dengesinin bozukluğu nedeniyle tahttan indirildi (8 Ağustos).
- Sultan İbrahim'in yedi yaşındaki büyük oğlu IV. Mehmed tahta çıktı (8 Ağustos).
- Sultan İbrahim idam edildi (18 Ağustos).
- Sultan İbrahim'in kanunu bahane ederek isyan eden sipahiler, yenicheriler tarafından cezalandırıldı. Sultanahmet Vakası denilen

bu olaydan sonra “Ağalar Saltanatı” dönemi başladı (28 ekim).

- Sultan İbrahim devrindeki nüfuzuyla ünlenen Cinci Hoca idam edildi ve servetine el kondu (29 ekim).

- Orta Anadolu’da isyan eden Kara Haydaroglu Mehmed Bey, yakalanıp İstanbul’a getirilerek idam edildi (12 kasım).

1649

- Veziriazam Sofu Mehmed Paşa görevden alındı; yerine Yeniçeri Ağası Kara Murad Ağa geçirildi (21 Mayıs).

- Anadolu’da bir isyan hareketi başlatıp İzmit üzerinden Bulgurlu’ya kadar ilerledikten sonra geri çekilmeye mecbur olan Gürcü Nebi, bir baskın verilerek öldürüldü (7 Temmuz).

İkinci Kandiye Kuşatması (29-30 ağustos)

Deli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Venedik ordusu arasında Girit Adası’ndaki Kandiye Kalesi kuşatmasında cesaretle savaşan Osmanlı ordusu kalenin iki tabyasını ele geçirdi. Bu çarpışmada Osmanlı ordusu yirmi bin şehit verdi. Kale ele geçirilemedi.

- Venedik donanması, Çanakkale Boğazı’nı ikinci kez abluka altına aldı (15 Mart).

- İstifa eden Veziriazam Kara Murad Paşa’nın yerine, Melek Ahmed Paşa getirildi (5 ağustos).

- Çanakkale Boğazı’ndaki Venedik abluhasını yaran Osmanlı filosu, Girit’e yardım kuvvetleri götürdü (12 Kasım).

1651

- Girit’e hareket eden Osmanlı donanması, Nakşa Adası’nda bozguna uğradı (13 Haziran).

- Veziriazam Melek Ahmed Paşa’nın, bütçe açığını kapatmak için karışık akçe bastırıp zorla altın toplamaya kalkışmasından dolayı, İstanbul’daki esnaf ve halk ayaklandı. Bu yüzden veziriazam azledildi; yerine Abaza Siyavuş Paşa getirildi (21 ağustos).

- Valide Kösem Sultan saray entrikaları yüzünden öldürüldü (2-3 Eylül):

Kösem Sultan (1589-1651 İstanbul)

Bir süre Osmanlı Devleti üzerinde etkili olmuş, iki kez saltanat naipliği yapmış valide sultandır. Asıl adı Mahpeyker’dir. Saraya

cariye olarak alınmış; I. Ahmed'in gözdelelerinden olmuş, 1604'te I. Ahmed ile evlenmiştir. Padişah'tan IV. Murad Süleyman, İbrahim ve kasım adlı şehzadeleri oldu. Özellikle IV. Murad'ın çocukluk döneminde büyük bir nüfuz kazandı. Ancak, İbrahim döneminde bu nüfuzu zayıfladı. İbrahim, genç cariyelerin etkisine girmeye başlayınca da, yeniçeri ocağının ileri gelenleriyle anlaşarak oğlunu tahttan indirtti; İbrahim'in oğlu ve Kösem Sultan'ın torunu Şehzade IV. Mehmed padişah oldu. Kösem Sultan, IV. Mehmed'in saltanatının ilk dönemlerinde, yeniçeri ocağına dayanarak bir hükümdar gibi davranıp, her istediğini yaptırdı. Ancak bir süre sonra kendisine ve dayandığı yeniçeri ağalarına karşı, gelini Turhan Sultanların yürüttüğü muhalefet büyüdü, gelininden kurtulmak isteyen Kösem Sultan, IV. Mehmed'i ortadan kaldırmayı planladı. Suikast planı ortaya çıkarılan Kösem Sultan, Topkapı Sarayı'nda ki dairesinde boğularak öldürüldü.

1651

- Ağalar Saltanatı'na son verildi (3 eylül).
- Azledilen Siyavuş Paşa'nın yerine, veziriazamlığa Gürcü Ahmed Paşa getirildi (27 eylül).

1652

- Veziriazam Gürcü Mehmed Paşa, yaşlılığı nedeniyle azledildi; eski Mısır Valisi Tarhuncu Ahmed Paşa veziriazam oldu ve Osmanlı Devleti'nde ilk bütçe taslağı yapıldı (20 haziran).

1653

- Yapılan bütçe ve kısıtlama, saraya mensup çıkar çevreleriyle, bazı zenginleri rahatsız ettiğinden, Veziriazam Tarhuncu Ahmed Paşa idam edildi; yerine Derviş Mehmed Paşa getirildi (21 mart).

1654

- Osmanlı donanması, Çanakkale Boğazı açıklarında Venedik donanmasına karşı parlak bir zafer kazandı ve böylece Girit yolu açıldı (16 mayıs).
- Veziriazam Derviş Mehmed Paşa'nın felç geçirmesi üzerine, bu göreve, İstanbul hükümetine kafa tutan meşhur Halep Valisi

İpşir Mustafa Paşa getirildi (28 kasım).

- Divan şairi ve hattat Gevrî İbrahim Çelebi öldü.

1655

• İstanbul'da gafil avlanmamak için Anadolu'dan birçok asker toplayıp tedbirli davranan yeni veziriazam İpşir Mustafa Paşa, Halep'ten Üsküdar'a ulaştı (25 şubat); fakat daha sonra korktuğu başına geldi ve idam edildi. Yerine Kaptanı Derya Kara Murad Paşa ikinci kez veziriazam oldu (11 Mayıs).

- Veziriazam Kara Murad Paşa azledilip, yerine Ermeni Süleyman Paşa getirildi (19 ağustos).

1656

• Ermeni Süleyman Paşa azledildi; Girit Serdarı Gazi Deli Hüseyin Paşa veziriazam oldu (28 şubat).

- Çınar Vakası (Vakai Vakvakiye 4-14 mart).

• Deli Hüseyin Paşa'nın "altı günlük" sadaretinden sonra, görev ve Arnavut Zurnazen Mustafa Paşa getirildi; o da asker istemediği için "dört saat" sonra azledilip, veziriazamlık görevi ikinci kez Siyavuş Paşa'ya verildi (5 mart).

• Siyavuş Paşa'nın ölümü üzerine Boynu Eğri (boynu yaralı) Mehmed Paşa veziriazam oldu (26 nisan).

• Kaptanı Derya Sarı Kenan Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, Çanakkale Boğazı önlerinde yapılan deniz savaşında Venediklilere yenildi (Bozcaada ve Limni adalarının düşman eline geçtiği bu bozgun, tarihimizde "Baştankaralar Vakası" adıyla anılır (26 haziran).

- Boynu Eğri Mehmed Paşa'nın azlinden sonra, sadrazamlığa Köprülü Mehmed Paşa getirildi (15 eylül).

1657

Venedik donanmasına karşı Çanakkale Boğazı önlerinde başarı kazanıldı (19 temmuz)

Çanakkale'ye asker çıkartan Venedik donanması ile Osmanlı ordusu arasında yapılan savaşta, Venedik ordusu ağır kayıplar verdi ve gemilere binmeye zorlandı. Osmanlı donanması ise taarruz ettiği Venedik donanmasına yenildi. Yenilgiyi gemilerdeki yenicilerin karaya çıkmaları ve savaşa seyirci kalmaları hazırladı.

Kaçan sekiz yüz Osmanlı askeri idam edildi. Üç gün süren savaşta topçu ateşi ile Venedik amiral gemisi batırıldı. Diğer Venedik gemileri de savaş alanından kaçtı.

- Bozcaada, Venediklilerden geri alındı (31 ağustos).
- Ünlü Türk bilgini, yazar Kâtip Çelebi öldü (24 eylül).

Limni Savaşı (15 kasım)

Kaptanı Derya Topal Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı donanması ile Venedik ordusu arasındaki savaşta, Limni Adası, altmış beş günlük bir kuşatmadan sonra Osmanlıların eline geçti, Venediklilerin, yükleriyle adadan ayrılmalarına izin verildi.

- *Ravzat-ül-Ehrrar*'ın yazarı ünlü Osmanlı tarihçisi Şeyhülislam Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi vefat etti (7 aralık).

1658

- Erdel serdarlığını üstlenen Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa, Canova, Şebeş ve Logos kalelerini ele geçirdi (1 eylül).

• Köprülü Mehmed Paşa'ya karşı olan Halep Valisi Abaza Kara Hasan Paşa önderliğinde Anadolu'daki yedi vali ve elliye yakın sancakbeyi isyan etti (13 kasım).

1658

Hükümet ordusu, Ilgın'da isyancılara yenildi (11 aralık)

Serdar Murtaza Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile asi Abaza Hasan Paşa komutasındaki ordu arasında Ilgın'da yapılan savaşta Osmanlı ordusu, Abaza Hasan Paşa kuvvetlerine yenildi. Bu çarpışmada iki tarafın toplam asker kaybı sekiz bin kadardı. Serdar Murtaza Paşa Afyonkarahisar'a çekildi; Abaza Hasan Paşa ise Antep'e, oradan Halep'e gitti. Halep'te Murtaza Paşa'ya teslim oldu ve paşanın evinde öldürüldü.

- Sırasıyla Girit serdarlığı, kaptanı deryalık ve Rumeli beylerbeyliği yapan, devrin milli kahramanı Veziriazam Gazi Deli Hüseyin Paşa, rüşvet ve suistimal ile suçlanıp haksız yere idam edildi (29 aralık).

1659

- Abaza Hasan Paşa ve diğer isyancılar, Halep'te Serdar Murtaza Paşa tarafından kanlı bir zıyalet sonrası öldürülüp ke-

sik başları İstanbul'a gönderildi (16-17 şubat).

- Rus ordusu Konotop Zaferi'nde imha edildi (12 temmuz).
- Eflâk isyanı bastırıldı (12 kasım).
- Çanakkale Boğazı'nın güvenliği için "Seddülbahir" ve "Kili-dülbahir" kaleleri inşa edildi.

II. Mehmed Raşid Efendi

1753 yılında İspidin köyünde doğdu. İlköğrenimini burada yaptı; sonra İstanbul'a gitti ve eğitimine orada devam etti. Beylikçi kesedarlığı göreviyle işe başladı. 1126 (1714)'da vakanüvis ve başkâtip olmuş, 1071-1134 (1660-1721) dönemleri arasındaki olayları yazmıştır. Tarafsızlığı ve açıksözlülüğü yüzünden, iki kez görevden alınmıştır. Kısa süren hayatına rağmen, verimli bir çalışmayla, bugün adına tesis edilen kütüphanenin kurulmasına vesile olmuştur. 1798 yılında vefat eden Raşid Efendi, İstanbul Bayezit Camii bitişiğindeki mezarlıkta toprağa verildi. Mehmed Raşid Efendi, adına kitaplık kurdurmanın ötesinde, devrin özelliklerini yansıtan coşkulu şiirleriyle de dikkati çekmiştir.

Padişah IV. Mehmed döneminin olayları

1660

- Seydi Ahmed Paşa, asi Erdel Prensi Rakoçi kuvvetlerini Szamos'ta kılıçtan geçirdi (23 mayıs).

İstanbul'da en büyük yangın (24 temmuz).

İstanbul şehrinin büyüklüğüne ve ihtişamına son veren bu en büyük afette yaklaşık üç yüz saray ve konak, üç yüz altmış cami ve mescit, yüzden fazla mahzen, yüz han ve kervansaray, kırk hamam, seksen bin iki yüz ev ve birçok medrese, tekke, dükkân vs yanmış; yaklaşık dört bin insan ölmüştür. Bu afetin doğal sonucu olarak İstanbul halkı, katlık ve bulaşıcı hastalıkla yüz yüze gelmiştir.

- Erdel'de Varot Kalesi fethedildi (27 ağustos).

1661

- Yarım yüzyıldan fazla süren bir aradan sonra Yeni Camii'nin yapımına tekrar başlandı (22 temmuz).

- Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa öldü; (29 ekim); yerine oğlu Fazıl Ahmed Paşa geçti.

1662

Avusturyalıların kışkırttığı ve Erdel prensliğine aday gösterdikleri Kemyanoş'un ordusu, Küçük Mehmed Bey kuvvetleri tarafından mağlup edildi. Kemyanoş, savaş meydanında öldü. Erdel meselesi bir kez daha Osmanlılar lehine sonuçlandı (23 ocak).

1663

- Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa "Uyvar Seferi" denilen

Avusturya seferi serdarlığına getirildi.

- Uyvar Kalesi teslim alındı (24 eylül).

Uyvar Savaşı

Fazıl Ahmed Paşa ve Kaplan Mustafa Paşa komutasındaki seksen bin kişilik Osmanlı, Tatar, Kazak, Eflâk, Boğdan ordusu ile otuz bin kişilik Montecuculi komutasındaki Avusturya ordusu arasında Kuzey Macaristan'daki Uyvar'da yapılan savaşta, otuz sekiz gün süren kuşatma sonunda Uyvar Kalesi Osmanlı ordusunun eline geçti. Yenilen Montecuculi ise kaçtı. Kaledekiler dört yüz araba ile Komaron Adası'na gönderildi. Uyvar önündeki çarpışma, bir "Türk gibi" deyiminin oluşmasına neden oldu.

1663

- Novigrad Kalesi, yirmi yedi gün süren bir kuşatmadan sonra alındı (3 kasım).

1664

- Zigetvar Kalesi düşman kuvvetlerince kuşatıldı (25 ocak).
- İlk temel atma tarihinden tam altmış üç yıl, dokuz ay, yirmi dokuz gün sonra tamamlanan Yeni Canüi ibadete açıldı (8 şubat).
- Yeni Cami külliyesinin bir parçası olarak yapılan Mısır Çarşısı'nın inşaatı tamamlandı.
- IV. Mehmed'in büyük oğlu şehzade Mustafa doğdu (5 haziran).
- Kanije yakınlarındaki Yenikale fethedildi (30 haziran).

Saint Gothard Savaşı (1 ağustos)

Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Montecuculi komutasındaki Avusturya, Alman, Fransız, İspanyol, Çek ordusu arasında Raab Suyu üzerinde ve Gratz'ın doğusundaki Saint Gothard'ın batısında yapılan savaşta Raab Suyu'nu geçen Osmanlı ordusu paniğe kapılan düşman ordusu karşısında gevşeyince, Avusturya ordusunun karşı taarruzuna ve top ateşine dayanamadı. Yenilen Osmanlı ordusu dört bin kayıp verdi; askerlerin birçoğu Raab Suyu'nda boğuldu. Bu savaş sonucu Avrupa'da Osmanlı ilerleyişi ilk kez durduruldu.

Vasvar Antlaşması (10 ağustos)

Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya İmparatorluğu arasında imzalanan antlaşmayı kimi tarihçiler, gelecekte Habsurglara karşı

Macaristan'da ortaya çıkacak ayaklanmaların temeli sayarlar. Bunun nedeni olarak da Avusturya'nın bu antlaşmada Osmanlılar ile birleşip Macarların haklarını çiğnemesini ve koşulların çok elverişli olmasına karşın Macarların barış görüşmelerine dahil edilmeyişini gösterirler. Vasvar Antlaşması ile Macaristan toprakları, gerçekten de, Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında paylaşılmış, Transilvanya da Osmanlılara bağlı bir prenslik haline getirilmiştir. Antlaşma on maddeden oluşuyordu. Önemli maddeleri şunlardı:

- 1- Uyvar ve Novigrad (Neugrad) kaleleri Osmanlılara verilecektir.
- 2- Her iki tarafın da askerleri Erdel'i terk edecektir.
- 3- Erdel kralının Avusturya topraklarına saldırıları önlenecektir.
- 4- Antlaşma yirmi yıl süreli olacaktır.
- 5- Avusturya imparatoru padişaha iki yüz bin kara kurus göndercektir.
- 6- Padişah da imparatora bir elçi ve uygun hediyeler yollayacaktır.

1665

- Yeni Saray da denen Topkapı Sarayı bir cariyeye tarafından kundaklanarak yakıldı. Sarayın büyük bir bölümü yandı. Yakalanan cariyeye boğdurularak idam edildi. Harem, şimdiki İstanbul Üniversitesi binasının yerindeki Eski Saray'a nakledildi ve saray onarıma alındı (24 temmuz).

1666

- Girit Seferi'yle görevlendirilen Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa Edirne'den hareket etti (15 mayıs) ve donanmayla Han-ya'ya ulaştı (3 kasım).

1667

- Kandiye Kalesi Osmanlı ordusunca kuşatıldı (25-26 mayıs); altı ay, yirmi bir gün süren kuşatma kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle durduruldu (16 aralık).

1668

- Venediklilerin barış teklifi reddedildi ve kuşatma başladı (30 haziran).
- Kandiye kuşatmasından bir sonuç alınamayınca duruma üzü-

len IV. Mehmed sefere bizzat katılmaya karar vererek Edirne'den Girit'e hareket etti (18 ağustos).

1669

- Kandiye Kalesi üçüncü kez kuşatıldı (1 haziran).
- Düşman kuvvetleri kaleyi teslim kararla verip görüşme teldif ettiler (28 ağustos).

Kandiye'nin teslimi ve Girit'in Osmanlı Devleti'ne iadesiyle ilgili Osmanlı-Venedik Barış Antlaşması imzalandı (5 eylül)

• Osmanlılarla Venedikliler arasında Girit Adası'nda yirmi beş yıldır süren savaşı sona erdirmek için yapılan bu barışa göre, Kandiye'nin boşaltılması, Suda ve Bosna'daki Kilis kalelerinin Venediklilere verilmesi, İstanbul Galata'daki Venedik elçisinin (bal-yosu'nun) bulundurulması, Osmanlıların Akdeniz'deki adalarına Venediklerin taarruz etmemeleri gibi konularda kararlar alındı.

• Kandiye Kalesi'nin doksan üç anahtarı iki gümüş tepsi içinde Serdarı Ekrem Fazıl Ahmed Paşa'ya teslim edildi (27 eylül).

1670

- Girit valiliğine, eski vali Ankebut Ahmed Paşa getirildi ve Fazıl Ahmed Paşa, Girit'ten Edirne'ye hareket etti (5 mayıs).

1672

Bucaş Antlaşması (18 ekim)

Ukranya'nın paylaşılması konusunda Lehistan ile Osmanlı Devleti arasında çıkan anlaşmazlık bir savaşa neden oldu. Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'nın önerisiyle IV. Mehmed'in de katıldığı seferde Türk ordusu birçok önemli Leh şehrini ele geçirdi. Türk ordusunun Varşova'ya yüz kilometre yaklaşması üzerine telaşa kapılan Lehistan, Kırım haru aracılığıyla barış istedi. Bucaş kasabasında imzalanan barış antlaşmasına göre Podolya, Türklerin elinde kalırken; Galıçya, Lehistan'a bırakıldı. Ayrıca Ukrayna üzerindeki isteklerinden vazgeçen Lehler, Osmanlı Devleti'ne yılda "pişkeş" adıyla iki yüz yirmi bin duka altın vergi ödemeyi ve padişaha bağlı olmayı kabul ettiler. Ancak kimi Leh soylularının, koşulları ağır bularak antlaşmayı geri çevirmeleri üzerine, Lehistan'a karşı tekrar savaş açıldı.

1673

- Lehistan'ın Bucaş Antlaşması'nı kabul etmemesi üzerine IV. Mehmed, ikinci kez Lehistan seferine çıktı (7 ağustos).
- Sarı Hüseyin Paşa, otuz bin askeriyle Hotin Kalesi önünde bozguna uğradı (10 kasım).
- IV. Mehmed'in ikinci oğlu şehzade Ahmed (III. Ahmed) doğdu (31 aralık).

1674

- IV. Mehmed, Ukrayna Seferi'ne çıktı (16 haziran).
- Ladjin Kalesi ele geçirildi (18 ağustos).
- Ukrayna'nın Lehistan'a bırakılması koşuluyla yapılan barış antlaşması reddedildi (21 ağustos).
- IV. Mehmed, Ukrayna seferini tamamlayıp Edirne'ye hareket etti (18 eylül).

1675

- Lehistan Serdarı Şişman İbrahim Paşa, Leopold (Lemberg) Kalesi'ni kuşattıysa da, bu kuşatma, Leh ordusunun hücumu karşısında kaldırıldı (24 ağustos).

1676

- Büyük devlet adamı Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa kırk yaşında öldü (2-3 kasım).
- Fazıl Ahmed Paşa'nın ölümü üzerine, veziriazamlığa Merzi-fonlu Kara Mustafa Paşa getirildi (5 kasım).
- Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından yaptırılan Köprülü Külliyesi'nin inşaatı tamamlandı.

1667

- Çehrin Kalesi kuşatıldı; Rusya'ya savaş ilan edildi (14 ağustos).

1678

- IV. Mehmed Rusya seferi için İstanbul'dan hareket etti (30 nisan).
- Çehrin Kalesi ikinci kez kuşatıldı (19 temmuz).

Çehrin Kalesi ele geçirildi (20-21 ağustos)

IV. Mehmed ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Rusların elindeki Çehrin'e yaptığı seferde kalabalık Rus ordusunun durdurulan saldırısı ile, Ruslara on bin ölü verdirildi. Çarpışma uzayınca Osmanlı ordusu yenildi. Yorgun Rus ordusu da Osmanlı ordusunu takip edemedi. Devam eden Çehrin kuşatmasındaki Kaleiçi çarpışmalarında Ruslar kılıçtan geçirildiler. Bir kısmı da kalenin yanındaki bataklıkta boğuldular. Çehrin Kalesi bir aylık kuşatmadan sonra Osmanlıların eline geçti. Takip edilen Rus ordusu ile çarpışma, yedi gün, yedi gece sürdü. Osmanlılar on beş bin, Ruslar otuz bin asker kaybetti. Bu savaş ilk Osmanlı-Rus savaşıdır.

1680

- İkinci Rus Seferi'ne çıkan IV. Mehmed İstanbul'dan Edirne'ye hareket etti (29 ekim).

1681

Osmanlı-Rus Barışı (Bahçe Saray Barışı 11 şubat)

Osmanlılar tarafından Kırım hanına verilen yetki ile Kırım'ın merkezi Bahçe Saray'da Ruslarla 1677-1681 savaşını sona erdirmek için yapılan bu barış antlaşmasında, iki devlet arasında Özi (Dinyeper) Nehri'nin sınır olması, verilmemiş olan üç yıl da içinde olmak üzere, yıllık vergilerin verilmesi; Kiev'in Ruslara bırakılması; Özi-Aksu (Buğ) nehirleri arasında kale yapılmaması; Tatarların Dinyeper Nehri'nin iki yakasında sürülerini otlatabilmesi; Kazakların Dinyeper Nehri'nde balık avlamalarına izin verilmesi; tuz almak için Karadeniz'e inebilmeleri; göçmen kabul edilmemeleri; Osmanlı'daki Kırımlıların, Rusların düşmanlarına yardım etmemeleri gibi konularda kararlar alındı. Bu, ilk Osmanlı-Rus barışıdır.

Sakız Faciası (24 temmuz)

On sekiz gemilik bir Fransız filosu, şehri hiçbir sebep olmaksızın top ateşine tuttu. Dört buçuk saat süren top ateşi sonucu birçok insan öldü ya da yaralandı; şehirdeki binalar büyük hasar gördü. Fransa bu olaydan duyduğu üzüntüyü belirtip; Osmanlı Devleti'ne tazminat ödemek zorunda kaldı.

1682

- Budin Beylerbeyi Vezir İbrahim Paşa, Orta Macaristan üzerine sefere çıktı (27 temmuz).
- Büyük Türk gezgini *Seyahatname*'nin yazarı Evliya Çelebi öldü.
- Kaş Kalesi ve diğer yirmi sekiz kale Avusturyalılardan alınıp İmre Tökeli'ye teslim edildi (15 ağustos).

1683

- Avusturya seferine karar veren IV. Mehmed, İstanbul'dan Edirne'ye hareket etti (1 nisan).
- Belgrad'da kalan IV. Murad'ın serdarı ekrem olarak sefer için görevlendirdiği Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, ordunun başına geçti (24 mayıs).
- İstonil-Belgrad savaş meclisinde, Viyana kuşatmasına karar verildi (27 haziran).
- İkinci Viyana Kuşatması (14 temmuz-12 eylül):
- Kırım Hanı Murad Giray ile Budin Beylerbeyi Arnavut Koca İbrahim Paşa'nın ihaneti yüzünden kaybedilen Alamandağı Meydan Savaşı üzerine, İkinci Viyana Kuşatması kaldırıldı ve ordu, perişan bir durumda geri çekildi.
- Viyana önlerinde dağılan ordu, Yanukkale Konağı'nda toplandı ve hain vezir Arnavut Koca İbrahim Paşa idam edildi (14 eylül).

1684

- Tuna üzerindeki Ciğerdelen Kalesi civarında Budin Beylerbeyi Kara Mehmed Paşa, Sobieski kuvvetlerini yendi (7 ekim).
- Estergon Kalesi, düşmana teslim edildi (1 kasım).
- Veziriazam ve Serdarı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamına karar verilmesi üzerine, göreve Üçüncü Vezir Kara İbrahim Paşa getirildi (15 aralık).
- Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa idam edildi (25 aralık).

1684

- Vişgrad Kalesi, düşman tarafından ele geçirildi (18 haziran).
- Budin Beylerbeyi Kara Mehmed Paşa, Vayçen'de bozguna uğradı (27 haziran).

- Venedik Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti (15 temmuz).

- Ayamavri Kalesi, Venedikliler tarafından teslim alındı; ayrıca Dalmaçya cephesindeki birçok kale kaybedildi (8 ağustos).

- Preveze Kalesi, yedi günlük bir kuşatmadan sonra, çarpışmadan düşmana teslim edildi (28 eylül).

- Budin, üç ay, on dokuz gün sonra, düşmanın kuşatmayı kaldırmasıyla kurtuldu (2-3 kasım).

1685

- Sing Zaferi; Bosna Beylerbeyi Fındık Mustafa Paşa, Venediklilerin Dalmaçya Valisi Pietro Valerio'nun ordusuna karşı büyük başarı kazandı (7 nisan).

- Koron kuşatması sırasında Mora Serdarı Halil Paşa ve Siyavuş Paşa şehit oldu; Müslüman halk kılıçtan geçirildi (3 haziran).

- Estergon Kalesi'ni kuşatan Macaristan Serdarı Melek İbrahim Paşa, kuşatmayı kaldırıp geri çekildi (16 ağustos).

- Yirmi iki yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan Uyvar Kalesi, elli günlük kuşatmadan sonra düşmana teslim edildi (19 ağustos).

- Kara İbrahim Paşa azledilip, veziriazamlığa Üçüncü Vezir Sarı Süleyman Paşa getirildi (18 aralık).

1686

- Venedikliler Navarin Kalesi'ni kuşattılar (2 haziran); yardıma gelen Mora Seraskeri İsmail Paşa öldürüldü; kale, çatışma olmaksızın düşmana teslim edildi (15 haziran).

- Yüz altmış yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan Budin Kalesi, Avusturya ordusu tarafından ele geçirildi (2 eylül). Bu sonuç, Macaristan'ın elden çıkmasına yol açtı.

1687

- Mohaç Bozgunu sonucu yirmi bin şehit verildi; Valpo, Posega gibi on beş kale düşmana teslim edildi (12 ağustos).

- Cephedeki ordu, Sadrazam Serdar Sarı Süleyman Paşa'ya karşı isyan hareketi başlatıp İstanbul'a doğru yürüyüşe geçti (5 eylül). Veziriazam, bir gemiye binerek Tuna yoluyla İstanbul'a kaçtı. Halep Beylerbeyi Siyavuş Paşa, askerin isteği üzerine serdar vekilliğine getirildi; durum padişaha bildirildi. Asi ordu, cep-

heyi terk ederek Belgrad'a çekilip, Edirne üzerine yürüdü. Bu durum üzerine, veziriazamlığa Siyavuş Paşa atandı. Azledilen Sarı Süleyman Paşa idam edilerek; kesik başı, orduyu durdurup, aske-re göstermek için gönderildi. Ordu buna rağmen, İstanbul'a doğru yürümeye devam etti.

- Atina, Venedikliler tarafından zapt edildi (25 eylül).
- İstanbul önüne gelen asi ordunun, av merakı yüzünden devlet işlerini yüzüstü bırakmakla suçladığı padişah IV. Mehmed tahttan indirildi (8 kasım).

Padişah II. Süleyman döneminin olayları

1687

- Sultan İbrahim'in ikinci oğlu Sultan Süleyman, kırk altı yaşında tahta çıktı (8 kasım).
- Eğri Kalesi, çatışma olmaksızın düşmana teslim edildi (14 kasım).

1688

- Veziriazam Siyavuş Paşa'nın yerine Nişancı İsmail Paşa atandı (2 mart).
- Nişancı İsmail Paşa azledilerek, veziriazamlığa Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa getirildi (2 mayıs).
- İstolni-Belgrad Kalesi elden çıktı (6 eylül).

1688

- Belgrad Kalesi, yirmi dokuz gün kuşatma altında kaldıktan sonra, Avusturya ordusu tarafından ele geçirildi. Tuna'daki Türk gemileriyle kaçmaya çalışan halk, kılıçtan geçirildi (8 eylül).

1689

- II. Süleyman, Avusturya Seferi için Edirne'den hareket etti (6 haziran).
- Tuna üzerindeki Gladova ile Orşova kaleleri geri alındı (8 temmuz).
- Arap Recep Paşa, Batucina'da yenildi (30 ağustos).
- Macaristan Serdarı Arap Receb Paşa, Niş önlerinde bozguna uğradı (24 eylül); Receb Paşa bozgunundan sorumlu tutulup idam edildi.

- Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa görevden alınıp, veziriazamlığa Köprülü Fazıl Mustafa Paşa getirildi (25 ekim).

Köprülü Fazıl Mustafa Paşa (1637 Vezirköprü-Yugoslavya 1691)

Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu, Fazıl Ahmed Paşa'nın kardeşidir. İstanbul'da iyi bir medrese öğrenimi gördükten sonra, eniştesi Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın desteğiyle vezir olup, Divanı Hümayun'a katılmış (1680); üç yıl sonra Niğbolu sancağı ile birlikte, Silistre (Özi) valisi; Lehistan'da Babadağ serdari olmuştur (1683). Aynı yıl, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın İkinci Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlığı nedeniyle idam edilmesi üzerine, Edirne'ye çağrıldı (mart 1684). Ancak Köprülüler ailesine düşman olan Sadrazam Kara İbrahim Paşa ile anlaşamayarak görevinden ayrıldı. Bir yıl sonra Venedikliler ile anlaşmazlık çıkınca, Sakız Adası muhafızlığına atandı (1685). Mart 1686'da da Seddülbahir (Çanakkale) muhafızlığına getirildi. Kapıkulu askerlerinin ayaklanması üzerine ikinci vezirliğe atandı (ekim 1687). Ayaklananların yatıştırılmasını sağlamakla birlikte, istekleri doğrultusunda padişahın tahttan indirilip, yerine kardeşi II. Süleyman'ın getirilmesinde de rol oynadı (kasım 1687). Ancak II. Süleyman'ın askerlere dağıtmak istediği bahşişi engelleyip, ayaklanmanın elebaşlarını sertçe cezalandırması tepki toplamasına neden oldu. Yeniçerilerin direnmesi üzerine görevinden alınarak Seddülbahir muhafızlığına gönderildi (1688). Aynı yıl Hanya, Kandiye, Sakız muhafızlıkları da yaptı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki durumu giderek bozuluyordu. Belgrad kaybedilmiş, Arnavutluk ve Sırbistan'da ayaklanmalar başlamıştı. II. Süleyman, Fazıl Mustafa Paşa'yı geniş yetkilerle sadrazamlığa getirdi (kasım 1689). Fazıl Mustafa Paşa ilk olarak ayaklanmaların nedeni olan ağır savaş vergilerini hafifletip, bir bölümünü de kaldırdı. Düşük ayarlı sikke basımını engelleyerek savaş nedeniyle birtakım maddelere konulan narhın kaldırılmasını sağladı. Gereksiz harcamaları engelleyip, kubbealtı vezirlerinin sayısını azaltarak, sadrazamlığın bağımsız bir yapıya kavuşmasını sağladı. Yeniçeri ocağını düzene soktu, yeni askerler toplayarak ordunun güçlendirilmesine çalıştı. Macaristan Seferi'ne çıkarak Vidin, Niş ve Semendire'yi ele geçirdi (temmuz 1690). Elden çıkmış olan Belgrad'ı da geri aldı (ekim 1690). Tahta Şehzade Ahmed'in çıkarılması için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, İkinci Macaristan Seferi'ne çıktı (haziran 1691). II. Süleyman'ın ölümü

üzerine (22 haziran 1691), tahta II. Ahmed çıktı. Bu arada geri çekilen Avusturya ordusuna karşı saldırıya geçen Fazıl Mustafa Paşa, Salankamen Savaşı'nda şehit düştü; askerler bu olay üzerine dağılmaya başlayınca, Osmanlı ordusu savaşı kaybetti.

1690

- Rumeli'yi düşman istilasından kurtaran Kırım Hanı Selim Giray, Edirne'ye geldi (23 şubat).
- Eyüp Yangını (7-8 haziran):
- Bir kaymakçı dükkânında çıkan yangında Eyüp semtiyle, Eyüp Camii tamamen yandı. Cami, üç ay süren bir onarımdan sonra ibadete açıldı.
- Kanije Kalesi, hiçbir çatışma olmadan düşmana teslim edildi (11 temmuz).
- Veziriazam Fazıl Mustafa Paşa, serdarı ekremlik göreviyle Edirne'den İstanbul'a hareket etti (13 temmuz).
- Erdel'de Avusturyalıları karşı Zerneşt Zaferi kazanıldı (21 ağustos).

Padişah II. Ahmed döneminin olayları

1691

Sultan İbrahim'in üçüncü oğlu II. Ahmed, Edirne'de tahta çıktı (22 haziran)

Yirminci Osmanlı padişahı II. Süleyman 22 haziran 1691'de öldüğünde, yerine tahta çıkan küçük kardeşi (Sultan İbrahim'in üçüncü oğlu) Şehzade II. Ahmed, kırk yedi yaşındaydı; sarayda eğitim görmüştü ama hareketleri sınırlı olduğu, kafeste yaşatıldığı için devlet idaresinde tecrübe kazanamamıştı. Sultan II. Ahmed, önceki padişahlar gibi İstanbul'da Eyüp Sultan Camisi'nde değil, Edirne'ye giderek oradaki Eski Cami'de kılıç kuşanmış, tahta çıkmasında birinci derecede rolü olan Fazıl Paşa'yı ise sadrazamlıkta bırakmıştı.

Köprülü Fazıl Mustafa Paşa, Salankamen Savaşı'nda şehit düştü (19 ağustos)

Sadrazam Serdar Köprülü Fazıl Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Prens Ludvig komutasındaki yüz bin kişilik Avusturya ordusu arasında, Tuna Nehri kenarındaki Salankamen'de yapılan kanlı savaşta, birçok yeniçeri ağası şehit düştü.

- Arabacı Ali Paşa, sadrazamlığa ve serdarlığa getirildi (30 ağustos).

1692

- Devlet adamı, *Vekayiname*'nin yazarı, tarihçi Nişancı Abdi Paşa, görevli bulunduğu Sakız'da öldü.

- Arabacı Ali Paşa'nın azlinden sonra, veziriazamlığa Çalık Ali Paşa atandı (27 mart).

- Avusturyalılar tarafından sekiz ay, dört gün kuşatma altında

tutulan Varat Kalesi, yardım gelmemesi ve açlık yüzünden, düşmana çatışma olmaksızın teslim edildi (18 temmuz).

1693

- IV. Mehmed, tahttan uzaklaştırıldıktan beş yıl sonra, elli iki yaşında öldü (6 ocak). Cenazesi, Edirne'den İstanbul'a getirilip annesinin Yeni Cami'deki türbesine defnedildi.
- Çalık Ali Paşa'nın istifası sonucu boşalan veziriazamlığa Bozoklu Mustafa Paşa getirildi (27 mart).

Büyük İstanbul Yangını (7 haziran)

- Cibali'de çıkan yangın, Zeyrek Camii civarı ile Atpazarı'na kadar yayıldı. Yangında doksan sekizi dükkân olmak üzere, dokuz yüz elli bir bina kül oldu.
- Avusturyalıların kırk dört gündür kuşatma altında tuttuğu Belgrad Kalesi, Veziriazam Bozoklu Mustafa Paşa tarafından kurtarıldı (12 eylül).

1694

- Bozoklu Mustafa Paşa'nın yerine, Sürmeli Ali Paşa veziriazam oldu (14 mart).
- Gabella Kalesi düşman eline geçti (28 haziran).
- Sakız Kalesi, çarpışma olmaksızın Venediklilere bırakıldı (21 eylül).

1695

- II. Ahmed, elli iki yaşında vefat etti (6 şubat).

Padişah II. Mustafa d6neminin olayları

1695

- IV. Mehmed'in b6y6k 6đlu II. Mustafa, otuz bir yaşında tahta çıktı (6 şubat).
- Kaptanı Derya Mezomorto H6seyin Paşa, Sakız Adası'nı Venediklilerden Koyunadalan Savaşı'yla geri aldı (18 şubat).
- Veziriazam S6rmeli Ali Paşa g6revden alındı; yerine Elmas Mehmed Paşa atandı (2 mayıs).
- II. Mustafa, Macaristan'ı geri almak için Avusturya Seferi'ne çıktı (30 haziran).
- Lippa Kalesi fethedildi (9 eyl6l).
- Osmanlı donanması, Midilli açıklarında Venediklilere karşı Zeytinburnu Zaferi'ni kazandı (18 eyl6l).

Lugos Savaşı (22 eyl6l)

Osmanlı ordusu ile Veterani komutasındaki Avusturya ordusu arasında Temeşvar'ın doğusundaki Lugos'ta yapılan 6 saatlik şiddetli savaşta, Osmanlı ordusunun taarruzu karşısında sıkışan Avusturya ordusu yenildi. D6şman ordusunun b6y6k bir kısmı kılıçtan geçirildi; geri kalanlar esir alındı. Avusturya ordusu komutanı Veterani de 6lenler arasındaydı. Lugos Kalesi, ağırlıklarıyla ele geçirildi. Fakat Rumeli Beylerbeyi Mahmud Paşa ile Diyarbakır Beylerbeyi şahin Mehmed Paşa bu savaşta şehit d6řt6ler.

Azak Kalesi, doksan beş g6n s6ren

d6şman kuşatmasından sonra kurtarıldı (13 ekim)

Ruslar I. Deli Petro (Koca Petro) komutasındaki 6 y6z toplu, iki y6z bin askerlik Rus ordusunun, Azak Kalesi'ni savunan Osmanlı-Kırım birlikleri ile yaptığı savaşta, Kefe Beylerbeyi Murtaza Paşa ile Kaplan Giray'ın g6sterdikleri kahramanlık sonucu

doksan beş gün süren Azak Kalesi kuşatmasını kaldırıp geri çekilmek zorunda kaldılar. Rus ordusu bu kuşatmada elli bin kayıp verdi.

1696

- II. Mustafa'nın büyük oğlu Şehzade Mahmud doğdu (2 ağustos).

Azak Kalesi düşmana teslim edildi (6 ağustos)

Rus ordusunun, az muhafızı bulunan Azak Kalesi'ni kuşatmasıyla başlayan savaşta, bir önceki Azak kuşatmasında kalenin top ateşi ile yıkılan yerleri onarılmamış olduğundan ve yardım da gelmediğinden, kuşatmanın altmış beşinci gününde, Osmanlı muhafızları, kaleyi Ruslara teslim etmek zorunda kaldılar. Böylelikle Ruslar, Karadeniz'e inmiş oldular.

Ulaş (Olasch) Zaferi (27 ağustos)

II. Mustafa komutasındaki Osmanlı ordusu ile altmış bin kişilik Avusturya ordusu arasında Ulaş (Olasch) Kalesi'nde yapılan savaşta, Avusturya ordusunun taarruzuna Osmanlı ordusu, karşı taarruz ile cevap verdi. Avusturya ordusu, acı bir yenilgiye uğradı. Avusturya ordusunun kaybı on beş bin asker kadardı. Yeniçeri Ağası Baltazade Mahmud Paşa ve Temeşvar muhafızı Mustafa Paşa bu çarpışmada şehit düştüler.

1697

Bozcaada Deniz Savaşı (5 temmuz)

Mora'da yapılacak harekâtı desteklemek amacıyla Akdeniz'e açılan Osmanlı donanması Komutanı Kaptanı Derya Mezomorto Hüseyin Paşa, Molinio yönetimindeki Venedik donanmasını Bozcaada önlerinde yendi. Bozcaada Savaşı'ndan sonra Venediklileri takip eden Mezomorto Hüseyin Paşa, deniz savaşlarında üst üste başarılar kazanarak Ege Adaları ve kıyıları ile Çanakkale Boğazı'nın güvenliğini sağladı.

Sadrazam Elmas Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Zento'da (Sento) bozguna uğradı (11 eylül)

II. Mustafa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Prens Ojen (Eugen) komutasındaki Avusturya ordusu arasında Banat'ın batısın-

daki Zento'da, Tizsa Nehri'nde kurulan köprü üzerinde girilen şiddetli savaşta sıkıştırılan Osmanlı ordusu yenilerek otuz bin şehit verdi. Askerlerin pek çoğu, Tizsa Nehri'nde boğuldu. Sadrazam Elmas Mehmed, Anadolu Beylerbeyi Mısıroğlu İbrahim, Temesvar Muhafızı Koca Cafer, Adana Valisi Fazlı, Diyarbakır Valisi Kavukçu İbrahim, Maraş Valisi Yunus, Staglo Sancakbeyi Süleyman ve Amasya Sancakbeyi Mahmud paşalar şehit düştüler.

• Zento Savaşı'nda şehit düşen Veziriazam Elmas Mehmed Paşa'nın yerine Amcazade Hüseyin Paşa getirildi (18 eylül).

1698

Hattat Hafız Osman öldü

Hafız Osman (1642 İstanbul-1698 İstanbul) Köprülüzade Mustafa Paşa'nın himayesinde yetişti. Büyük Derviş Ali ve Suyolcuzaade Mustafa Eyyubî Efendi'den yazı dersleri aldı. Ahkâmı sitteden (altı çeşit yazı ustalarından) icazet aldı. Nefeszade İbrahim Efendi'den ders gördü. Şeyh Hamidullah'ın yazı üslubunun bütün inceliklerini öğrendi. Onun sanatından aldığı özellikleri kendi buluşlarıyla zenginleştirip; 1679'dan sonra süslü ve nesih türlerinde başarılı yapıtlar verdi. Şeyhi Sarfî (İkinci Şeyh) unvanını kazandı. Yedikuleli Seyyid Abdullah'ın, Kürtzade Bursalı İbrahim'in, Bursalı Mehmed'in, Derviş Mehmed Kevkeb'in ve Yusufi Rumi'nin hocalığını yaptı. II. Mustafa'ya hat hocalığı eden Hafız Osman'a Diyarbakır (başka bir söylentiye göre Filibe) şehri arpalık olarak verildi. Sümbülîye tarikatındandı. Yapıtları arasında birçok Kur'an; Enam, Delâilül-Hayrat ile kıta, karalama, murakka vb vardır. Hafız Osman, levha şeklinde Hilve-i Şerif yazısının da ilk örneğini vermiştir.

Karlofça Antlaşması

İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğunda, Avrupa'da savaşan devletler arasında barış antlaşması yapılması; savaşan beş devletin (Osmanlı, Avusturya, Venedik, Lehistan, Rusya) delegelerinin Macaristan'ın Karlofça kasabasında toplanması uygun görüldü. Osmanlı delegeleri bu toplantıya katılmak için Belgrad'dan Karlofça'ya hareket etti (20 ekim).

1699

- II. Mustafa'nın ikinci oğlu şehzade Osman doğdu (2 ocak).

Karlofça Antlaşması imzalandı (26 ocak)

Osmanlı Devleti ile Avusturya İmparatorluğu; Venedik Cumhuriyeti ve Polonya ile Rusya arasında imzalandı. 1683 yılında Viyana'nın ikinci kez kuşatılması başarısızlıkla sonuçlanınca, Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı. Barış görüşmeleri Belgrad yakınlarında Karlofça kasabasında yapıldı. Bu görüşmeler sonunda her devletle ayrı ayrı barış antlaşmaları imzalandı. Avusturya İmparatorluğu'yla imzalanan antlaşma, yirmi maddeden oluşup, başlıca şu koşulları içeriyordu:

1) Temeşvar eyaleti bütün sancaklarıyla Osmanlı'da kalacak; buna karşılık Erdel dahil bütün Macaristan, Avusturya'ya bırakılacaktır.

2) Hırvatistan ile sınır, savaştan önceki durumunu koruyacak; Savo Irmağı iki taraf arasında sınır kabul edilecektir.

Polonya Krallığı ile yapılan antlaşma, on bir maddeden oluşup, şu koşulları içeriyordu;

- Osmanlı Devleti, Podolya eyaletini, Kamaniçe ve Ukrayna'yı Polonya'ya bırakacaktır.

- Polonyalıların Boğdan'dan aldıkları topraklar, Boğdan'a geri verilecektir.

- Kırım hanının Polonya'ya yaptığı akınlar önlenerek; Polonya'nın Kırım hanlarına ödediği vergiler kaldırılacaktır.

- Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasında yapılan antlaşma, on altı maddeden oluşuyordu:

- Korint kenti dışında Mora Yarımadası ve dolayındaki adalar ve Dalmaçya'da bazı bölgeler Venedik'e bırakılacaktır.

- Venedikliler, İnebahtı Körfezi'nin kuzeyinde elde ettikleri bütün kent ve kasabaları Osmanlılara geri vereceklerdir.

- Karlofça'da Çarlık Rusyası ile yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamadı; bu yüzden adı geçen devletle barış antlaşması imzalanamayıp; yalnızca üç yıllık bir ateşkes antlaşması yapıldı.

- II. Mustafa; Karlofça Antlaşması'nın imzalanması üzerine; Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rus elçilerini kabul etmek üzere Edirne'den İstanbul'a geldi (10 eylül).

- Fransız ressam Jean-Baptiste van Mour, elçilik görevlisi olarak İstanbul'a geldi.

Jean-Baptiste van Mour

(9 ocak 1671 Valencinnes-22 ocak 1737 İstanbul)

Sanatçı elçinin siyasal yaşantısını konu alan eserlerinin yanı sıra, ağırlıklı olarak İstanbul ile ilgili eserler çizmiştir. Bu resimlerde

peyzajlar; şehir halkının yaşantısı; Osmanlı Saray hayatından salh-neler; kabul törenleri bulunuyordu. Van Mour, elçi Comte de Ferri-oi ile birlikte Paris'e dönmeyip; İstanbul'da görev yapan diğer Fransız elçilerinin maiyetinde bulunarak, yaşamının sonuna ka-dar İstanbul'da kaldı.

Galata'da ölen van Mour, Sen Benoit Kilisesi'ne defnedildi.

1700

- Osmanlı Devleti ile Rusya arasında İstanbul Barış Antlaşma-sı imzalandı (14 temmuz)

İstanbul Barışı

Osmanlılarla Ruslar arasında, İstanbul'da yapıldı. Karlofça Ba-rışı'na Ruslar katılmadığı için, ayrı bir barış yapıldı; Azak Kalesi, Ruslara bırakıldı.

1701

- En büyük Türk denizcilerinden Mezomorto Hüseyin Paşa öl-dü (21 temmuz).
- İstanbul Bedesten'de çıkan yangında, Sipahiler Çarşısı, Bit-pazarı ve Mercan Çarşısı tamamen yandı (3-4 aralık).

1702

- Veziriazamlığa Amcazade Hüseyin Paşa'nın istifasından sonra, Bağdat Valisi Daltaban Mustafa Paşa getirildi (4 eylül)
- II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin padi-şah üzerindeki sonsuz nüfuzundan yararlanıp, devletin her tür işi-ne karışması, Amcazade Hüseyin Paşa'nın istifasına neden oldu.

Amcazade Hüseyin Paşa (1644 Vezirköprü-1702 Silivri):

Köprülü Mehmed Paşa'nın büyük kardeşi Hasan'ın oğlu, Fazıl Ahmed Paşa'nın amcasıdır; 1689'da vezirliğe yükseldi. Eyalet vali-liği; Seddülbahir muhafızlığı; sadaret kaymakamlığı gibi çeşitli gö-revlerde bulunduktan sonra, 1695'te kaptanı derya oldu. Venedik-lilere karşı iki deniz savaşından sonra Sakız Adası'nı geri almayı başardı. 1696'da Belgrad muhafızı oldu. Zento yenilgisinden sonra sadrazamlığa getirildi (1697); barış yanlısıydı, Avusturya ve bağla-şklarıyla barış görüşmeleri, onun sadrazamlığı sırasında yürütül-

dü; Karlofça Antlaşması imzalandı. Sadrazamlıktan 1702’de kendi isteğiyle ayrılıp; Silivri’deki çiftliğine çekilerek orada öldü. “Yeğen”, “Sarhoş”, “Mevlevi” lakaplarıyla da tanınır. İstanbul’da Anadolu Hisarı yakınlarındaki yalısı (Meşruta Yalı) ünlüdür.

1702

- İstanbul Boğazı’nın Anadolu yakasında, Amcazade Hüseyin Paşa adına, Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı yapıldı.

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı

Asya yakasında ve Anadolu Hisarı’nın kuzeyinde, İstanbul Boğazı’nın günümüzde ayakta kalan en eski yalısıdır. “Meşruta Yalı” olarak da bilinir. Yapımına 1699’da başlanmış, 1702’de tamamlanmıştır. 2008’li yıllara kalan yapı, eskiden Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı’nın selamlık dairesinin divanhanesiydi. Harem dairesi ise selamlığın yetmiş-seksen metre kadar güneyindeydi. Aralarındaki bahçe, arkadaki tepenin eteklerine kadar uzanıyordu. Haremin eski bir fotoğrafından yola çıkılarak; iki katlı, iki büyük sofalı ve on beş-yirmi odalı olduğu tahmin ediliyor. Deniz cephesinde cumbalı üç geniş odası vardı. Yalının 1893 Rus Savaşı sırasında yerleştirilen Rumeli göçmenleri yüzünden yıkıldığından; kısmen de yıktırıldığından ya da bir yangınla ortadan kalktığından söz edilir. Ancak daha yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı sivil mimarlığının eşsiz bir eseri olarak dikkat çekmiş olmasına rağmen, Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı’nda en büyük yıkıma, günümüze kadar süren ihmal neden olmuştur.

1956’da yetersiz bir onarım gören yapı, ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

1703

“Tatar Fıtnesi” olarak adlandırılan Kırım İsyanı, Çelebi Yusuf Paşa tarafından bastırılmıştı. Bu isyanda Kırım Hanı Devlet Giray, veziriazamın da kendisiyle beraber olduğunu söylediğinden, Daltaban Mustafa Paşa azledilip, veziriazamlığa Rami Mehmed Paşa getirildi (24 ocak). Daltaban Mustafa Paşa, azlinden üç gün sonra idam edildi. Bu olayda parmağı olup, Mehmed Paşa’yı veziriazamlığa getiren de Şeyhülislam Feyzullah Efendi’dir.

“Edirne Vakası”nın ardından II. Mustafa’nın dokuz yıllık saltanatı bitti; III. Ahmed padişah oldu (22 ağustos).

Padişah III. Ahmed döneminin olayları

1703

- II. Mustafa'nın özkardeşi III. Ahmed; Osmanlı padişahlarının yirmi üçüncüsü olarak otuz yaşında tahta çıktı (22 ağustos).
- II. Mustafa'nın tahttan indirilmesinde etken olan İhtilal idaresi, III. Ahmed tarafından, ihtilalin elebaşları birbirine düşürülerek tasfiye edilmeye başlandı. Kavanoz Ahmed Paşa sadrazamlıktan alınıp, sadarete Enişte Hasan Paşa getirildi (17 kasım).
- II. Mustafa, tahttan indirilişinden dört ay sekiz gün sonra, kırk yaşında öldü; Yeni Cami'de babası IV. Mehmed'in türbesine gömüldü (29 aralık).

1704

- Enişte Hasan Paşa'nın azlinden sonra, Kalaylıkoz Ahmed Paşa veziriazam oldu (28 eylül).
- Rus Çarı Deli Petro'nun barış şartlarını yerine getirmekte isteksiz davranması üzerine, Karadeniz ve sınırdaki tüm kalelerde güvenlik önlemleri alındı.
- Rakoçi Ferenç, Alman yönetimine karşı Macaristan'da isyan hareketi başlattı.
- Kalaylıkoz Ahmed Paşa azledilip, veziriazamlığa Kaptanı Derya Baltacı Mehmed Paşa getirildi (25 aralık).

1705

Kasımpaşa'daki Tersanei Amire'de gemi kalafatlanırken; ihmal yüzünden kereste depolarının yanması sonucu, olay yerine giden padişah, Kaptanı Derya Abdullah Paşa'yı bu olaydan sorumlu tutup; ibret olsun diye hemen idam ettirdi.

1706

- Veziriazam Baklacı Mehmed Paşa'nın yerine, Çorlulu Ali Paşa getirildi (3 Mayıs).

1707

- III. Ahmed'te çiçek; özellikle de lale merakı başladı. Bu amaçla; Sarayı Hümayun'da, "Şimşirlik" denen yerde çiçek bahçesi tanzim edilerek, saray eğlencesi düzenlendi.
- Sadrazam Çorlulu Ali Paşa Camii'nin yapımı tamamlanıp ibadete açıldı.

1708

- İstanbul Eyüp'te çıkan yangında, İskele civarı yalılarıyla Eyüp Çarşısı tamamen yandı.
- Üsküdar'da Yeni Valide Camii'nin yapımına başlandı. Bu camiyi yaptıran, IV. Mehmed'in eşi Emetullah Rabia Gülnûş Sultan'dır. Kendisi de, caminin yanında çok güzel bir yapı olan açık bir türbede yatmaktadır.
- Cezayir'in en önemli limanlarından olan Oran şehrinin anahtarları, III. Ahmed'e takdim edildi (14 aralık)
- Osmanlılarla İspanyollar arasında birkaç kez el değiştiren Oran Kalesi, en son Cezayir Dayısı Bektaş Hoca tarafından fethe edildi ve İspanyolların Cezayir'le ilgileri kesildi.

1709

- III. Ahmed, dört yaşındaki kızı Fatma Sultan'ı, zekâsı; yakışıklılığıyla ünlü, istikbalin veziriazamı Silahtar Ağası Şehit Ali Paşa'ya nikâhladı.
- Silahtar Ağa'nın baskısına dayanamayan Muşkaralı İbrahim Ağa (geleceğin büyük sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa) kendi isteği ile haremeyn muhasebeciliğine atanıp; saraydan çıkarıldı.
- III. Ahmed, lale merakının giderek yayılması üzerine, sarayın has oda sofası önünde yeni bir lale bahçesi daha tanzim ettirip, ışıktandırma için billur avizelerle donattı.

1709

- Beşiktaş'taki Kara Mehmed Paşa Yalısı, sahil saray olarak dü-

zenlendi; bahçesinde laleler yetiştirildi.

- İsveç Kralı Demirbaş Şarl (Charles), Poltova'da Rus Çarı Deli Petro'ya yenilince; maiyetiyle birlikte Osmanlı'ya iltica etti.

1710

- Boğdan voyvodası Mihail'in ihaneti yüzünden, Ruslar bu prenslik toprağında mülteci olarak bulunan iki bin İsveç askerini kılıçtan geçirdi. Boğdan voyvodası bu yüzden görevden alındı; Türk-Rus ilişkileri gerginleşti. Fakat her iki tarafın savaştan çekinmesi nedeniyle daha önceki barış antlaşması yenilendi.

İsveç kralına gösterilen misafirperverliğin devlete ağır külfetler yüklediği, kralın Bender'deki ikametinin ileride Rusya ile yeni bir savaşa neden olabileceği gerekçesiyle, Sadrazam Çorlulu Ali Paşa azledilip, veziriazamlığa Köprülü Numan Paşa getirildi (16 haziran).

- Numan Paşa'nın azlinden sonra, Baltacı Mehmed Paşa ikinci kez sadrazam oldu (18 ağustos).

1711

- Veziriazam Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Prut Seferi'ne çıktı (9 nisan).

- Üç gün süren Prut Savaşı'nda Kırım Hanı Devlet Giray'ın da yardımıyla Rus ordusu kuşatıldı. Rus ordusunun aman dilemesi sonucu, Prut Barış Antlaşması imzalandı (21 temmuz).

- İstanbul'daki düşmanları tarafından, çarı elden kaçırmakla suçlanan Baltacı Mehmed Paşa görevden alındı, yerine Gürcü Yusuf Paşa veziriazam oldu (20 kasım).

Baltacı Mehmed Paşa (1660 Osmancık-1713, Limni)

Osmanlı sadrazamıdır. Memleketi olan Osmancık'tan İstanbul'a gelince bir yakını aracılığıyla saray baltacıları ocağına girdi. Şehzadeliğinde III. Ahmed ile tanıştı. III. Ahmed padişah olunca, onu önce imrahorluğa, sonra da kaptanı deryalığa atadı (1704). Aynı yıl içinde de sadrazam oldu, ancak bu sadrazamlığı kısa sürdü. 1706'da azledilerek Erzurum Valiliği'ne gönderildi. 1707'de Sakız Adası muhafızı; 1709'da Halep valisi oldu. 1710 yılında ikinci kez sadrazamlığa getirildi. Bu sadrazamlığının en önemli olayı, Prut Seferi ile Prut Antlaşması'dır. Prut Antlaşması'nı imzalayıp Edirne'ye dönünce azledilerek; Midilli Adası'na (1711), daha sonra da Limni Adası'na sürüldü.

1712

- Büyük divan şairi Nâbi öldü (10 nisan).
- İngiliz ve Hollanda elçileri aracılığıyla İstanbul'da yirmi beş yıllık bir barış antlaşması imzalandı (16 nisan).
- Rusların antlaşma şartlarını yerine getirmemelerinden dolayı, yeni bir Rus seferine karar verildi (11 kasım).
- Gürcü Yusuf Paşa'nın yerine; Silahtar Süleyman Paşa veziriazamlığa getirildi (12 kasım).

1713

- Bender'de mülteci olarak bulunan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın, memleketine gönderilmesine karar verildi (1 şubat).
- Silahtar Süleyman Paşa'nın yerine Kaptanı Derya Hoca İbrahim Paşa (6 nisan); Hoca İbrahim Paşa'nın görevden alınıp idam edilmesinden sonra da, veziriazamlığa Silahtar Ali Paşa getirildi (27 nisan).

**Osmanlı-Rus barışına kesin şeklini veren
Edirne Antlaşması imzalandı (24 haziran)**

Prut Savaşı'nda yenilen Ruslarla, Prut ve İstanbul barışları yapılmasına rağmen Osmanlıların Ruslara savaş açmaması için, Rus Çarı I. Deli Petro'nun teklifi ile Edirne'de yeniden bir barış antlaşması imzalandı. Bu barışa göre, Rusların Lehistan'daki askerlerini iki ay içinde çekmesi ve İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın İsveç'e dönmesine izin vermeleri kabul edildi.

1714

- Mülteci İsveç Kralı Demirbaş Şarl, Dimetoka'dan memleketine dönmek üzere hareket etti (19 eylül).
- Akdeniz'deki korsanlık olayları yüzünden Venedik ile yapılan antlaşma bozuldu; Venedik'e sefer yapılmasına karar verildi (8 aralık).

1715

- III. Ahmed ve Veziriazam Silahtar Ali Paşa, ordunun başında İstanbul'dan Edirne'ye hareket etti (1 nisan). Padişah, Edirne'de kalıp, Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Serez-Selanik-Yenişehir üzerinden Mora'ya gitti (19 nisan).

- Mora'nın kuzeyini ele geçiren Osmanlı ordusu, Anadolu'dan Güney Mora'ya hareket etti (7 ağustos).

- Mora fethini elli bir günde tamamlayıp Mora'yı Venediklilerden geri alan Osmanlı ordusu, Mora'dan hareket etti (22 ağustos).

- Suda, Carabusa ve İspirlonga kaleleri ele geçirildi; böylece Venedikliler Girit'ten tamamen uzaklaştırıldı (24 eylül).

1716

- Venediklileri himaye etmeye kalkışan Avusturya'ya karşı Nemçe Seferi başlatıldı (24 nisan).

- Petervaradin Savaşı'nda Osmanlı ordusu bozguna uğradı. Bu savaşta Veziriazam Silahtar Ali Paşa şehit düştü (5 ağustos).

Petervaradin Savaşı

Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya İmparatorluğu arasında yapılan ve Osmanlı ordusunun yenilgisiyle sonuçlanan savaşta, Sadrazam Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu yüz yirmi bin askerden, Prens Ojeni komutasındaki Avusturya ordusu yüz seksen yedi süvari bölüğü ve altmış iki piyade taburundan oluşuyordu. Her iki ordunun asıl kuvvetleri, 3 ağustosta karşı karşıya geldiler. İki gün iki taraf da hazırlıkla vakit geçirdi; savaş 5 ağustosta başladı. Savaşın başında Osmanlı ordusunun sağ kanadı, Avusturya ordusunun sol kanadını bozdu. Fakat Avusturya başkomutanı Prens Ojeni sol kanadına yardım gönderince, bu kez, Osmanlı sağ kanadı bozuldu. Bundan yararlanan Prens Ojeni genel bir saldırıya geçince, Osmanlı ordusundaki bozgun yayıldı. Ali Paşa bozgunu önlemek ve askerini yüreklendirmek için ileri atıldığı bir sırada vurularak öldürüldü.

- Şehit düşen Silahtar Ali Paşa'nın yerine Belgrad Muhafızı Hacı Halil Paşa, veziriazamlığa ve ordu komutanlığına getirildi (22 ağustos).

- Vakanüvis Naima, altmış iki yaşında öldü (eylül).

- Macaristan'daki son Türk vilayet merkezi olan Temeşvar Kalesi düşman eline geçti (20 ekim).

1717

- III. Ahmed'in oğlu Şehzade Mustafa (III. Mustafa) doğdu (28 ocak).

- III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'la evlenen Nevşehirli İbrahim Paşa, saraya damat oldu (18 şubat).

- Belgrad Kalesi, çatışma olmaksızın Avusturya'ya teslim edildi (18 ağustos).

Belgrad Savaşı

Prens Ojeni komutasındaki Avusturya ordusunun Belgrad Kalesi'ni kuşatması üzerine Sadrazam Halil Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Belgrad'da geceyarısı Avusturya ordusunun tarruzu ile başlayan savaşta kahramanca dövüşen Osmanlı ordusu yenildi. Osmanlı ordusu on altı bin şehit, beş bin yaralı, beş bin esir verdi. Avusturya ordusunun kaybı ise on bin ölüydü ve Prens Ojeni de yaralananlar arasındaydı. Osmanlı ordusu Niş'e kadar geri çekilmek zorunda kaldı. İki gün sonra da Belgrad Kalesi, Avusturya'ya teslim edildi.

- Veziriazam Hacı Halil Paşa'nın yerine Nişancı Mehmed Paşa getirildi (26 ağustos).

1718

- Nişancı Mehmed Paşa'nın azliyle boşalan sadrazamlık makamına Nevşehirli Damat İbrahim Paşa getirildi (9 Mayıs).

- İstanbul Cibali'de çıkan ve şiddetli poyrazın da etkisiyle yalın yangın, yirmi yedi saat içinde şehrin büyük bölümünü kül etti (17 temmuz).

Venedik ve Avusturya ile Pasarofça Antlaşması imzalandı (21 temmuz)

Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu ile Venedik arasında imzalanan antlaşmadır. Osmanlı İmparatorluğu, 1683 yılında Viyana'nın ikinci kez kuşatılmasıyla başlayan ve 1699 yılında Karlofça Antlaşması ile sonuçlanan savaşlar sonunda Avusturya, Lehistan, Venedik ve Çarlık Rusyası karşısında ağır yenilgilere uğramış; önemli topraklarını bu dört devlete; özellikle Avusturya'ya ve Venedik'e bırakmak zorunda kalmıştı. 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra, Osmanlı Devleti'nin yaklaşık yirmi yıldır güttüğü politikanın sonucu, kaybettiği toprakları geri almak oldu. Bunun için önce Çarlık Rusyası ile, daha sonra Venedik ve en nihayet de Avusturya ile savaştı. Bu savaşlardan Osmanlı-Rus, Osmanlı-Venedik Savaşı, Osmanlıların zaferiyle sonuçlandı. Fakat Osmanlı-Avusturya savaşlarında Osmanlı Devleti daha başlangıçta yenik düştü. 1716-1718 yılları arasında devam eden savaşlarda Osmanlı orduları gene yenilgilere uğradı; dolayı-

siyla Osmanlı Devleti daha başka topraklarını da kaybetti. Sonunda da barış istemek zorunda kaldı. Barış görüşmeleri Yugoslavya'da bulunan Pasarofça kasabasında başladı; burada Avusturya ve Venedik ile ayrı ayrı olmak üzere, iki barış antlaşması imzalandı (21 temmuz). Avusturya ile imzalanan barış antlaşması gereğince, Temeşvar eyaleti ve Semendire sancağı (Belgrad ve dolayları) Avusturya'ya bırakıldı; Avusturya tüccarlarının işlerini takip ve güvenliklerini sağlamak için Osmanlı limanlarında konsolosluk ve şehbenderlik açma ve tercüman bulundurma hakkı tanındı. Avusturya'ya, Fransa ve İngiltere'ye tarunanlara benzer bazı ticari ayrıcalıklar verildi. Venedik ile imzalanan antlaşma gereğince de Mora, Osmanlılara geçti. Buna karşılık bu son savaşlar sırasında Dalmaçya, Hersek ve daha güneyde Karlıeli'nde Venedik'in ele geçirdiği bazı kaleler ile Korfu Adası, Venediklilerde kaldı.

- Osmanlı İmparatorluğu'nda on iki yıl süren ve "Lale Devri" olarak adlandırılan dönem başladı.

İstanbul'da üç dakika süren

büyük bir deprem oldu (25 mayıs)

Üç dakika süren bu şiddetli sarsıntı, İstanbul'da binalarla şehir surunun hemen hemen baştan başa yıkılmasına neden olmaktan başka; İzmit'in büyük bir kısmını da yıkmış ve Karamürsel'de de tahribata neden olmuştu. Şehrin imarına son derece önem veren Damat İbrahim Paşa, bundan bir süre sonra İstanbul surlarını yeniden yaptırmış ve inşaatla tamirat 18 kasım 1724'te tamamlanmıştır.

- İstanbul Gedikpaşa yangınında Kumkapı'dan surlara kadar, birçok güzel saray ve konak tamamen yandı (21-22 temmuz).

1719

- III. Ahmed Kütüphanesi yapıldı (23 kasım).

III. Ahmed Kütüphanesi

III. Ahmed tarafından kurulan kütüphane, Topkapı Sarayı'nın (Sarayı Cedit) üçüncü avlusunda, arz odasının tam arkasında bulunmaktadır.

Kaynaklara göre aynı yerde önceleri Mimar Sinan tarafından, II. Selim için yapılan Havuzlu Bahçe Köşkü bulunuyordu. Basit bir resmi *Hünernâme*'deki bir minyatürde görülen bu köşkün on

iki somaki sütuna oturan bir kubbesi ve ortasında mermer bir havuzu vardı. Osmanlılar döneminde kütüphane mimarisinin “altın çağı” olan XVIII. yüzyılda, III. Ahmed saraydaki dolaplarda ve köşklerde dağınık kitapları bir yerde toplamayı düşünmüş; bakımsız haldeki Havuzlu Bahçe Köşkü’nü yıktırarak yerinde hem kendi adıyla anılan hem de Enderun Kütüphanesi denilen gösterişli kütüphane binasını yaptırmıştır. Bu kütüphanenin yapımına 17 şubat 1719’da başlanmıştır. Fındıklılı Silahtar Mehmed Ağa’nın *Vekayinamesi*’nde bildirildiğine göre, III. Ahmed kütüphanenin temelini atmak üzere, dedesi I. Ahmed’in camisini yaptırırken kullandığı ve has oda hazinesinde saklanan altın kazmayı kullanmıştır. Yapımı kısa sürede tamamlanan binanın kapısının üstündeki Arapça kitabeden 1719’da yapıldığı, açılış töreninin ise 23 kasım 1719’da olduğu biliniyor. aralık 1719 tarihli bir kayda göre, kütüphanenin yapımı on dokuz bin yedi yüz elli kuruşa mal olmuştur. Kütüphanenin kuruluşu ile birlikte düzenlenen vakfiyesinde, içindeki kitapların nerelerden toplandığı, buradan hangi günler yararlanılacağı bildirilerek, hizmetlilerde aranacak vasıflar ile bunlara verilecek ücreti gösteren ve dışarıya kitap çıkarılmasını yasaklayan hükümler de yer alır. Yalnızca sarayda kalanlara açık olan III. Ahmed Kütüphanesi’nin, açılış tarihinde düzenlenmiş mükemmel bir de kataloğu vardır.

1721

- Damat İbrahim Paşa Külliyesi’nin yapımı tamamlandı.
- Kuleli Bahçe Camii’nin yapımı bitti.
- III. Ahmed, oğullarına Okmeydanı’nda on beş gün, on beş gece süren sünnet düğünü yaptırdı.

3. Küçük Çelebizade İsmail Asım Efendi

XVIII. asırda gelmiş olan şeyhülislamların değerlilerinden olup, 1118 Hicri - 1706 Miladi'de vefat etmiş olan reisülküttab Küçükçelebi Mehmed Efendi'nin oğludur. Sıralı tahsilinden sonra Şeyhülislam Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi'den mezun olmuştur. Ebezâde Abdullah Efendi, ilk şeyhülislamlığında kabiliyetini takdir ederek H. 1120 Recep-M. 1708 eylülünde müderrislik rüusu vermiş ve ibtidai hariç elli derecesiyle Kenan Paşa Medresesi'ne müderris olmuştur.

İsmail Asım Efendi 1723'te Raşid Efendi'nin yerine vakanüvis olup daha sonra muhtelif yerlerde kadılık ederek 1161-1748'de İstanbul kadısı ve 1170-1756'de Anadolu kazaskeri oldu. Payesini aldıktan sonra da fiilen Rumeli kazaskeri olmadan Sadrazam Koca Ragıp Paşa'nın himmetiyle 5 *Zilkade* 1172-30 haziran 1759'da Salih Efendi'nin yerine şeyhülislam tayin edildi.

İsmail Asım Efendi sekiz ay kadar bu makamda kaldı. 28 *Cemaziyelâhir* 1173-16 şubat 1760'ta yetmiş yaşında iken ansızın vefat etti; kabri Molla Gürani Mahallesi'ndeki Yüksekalkaldırım'daki medresesi içindedir; yerine Veliyüddin Efendi şeyhülislam olmuştur.

İsmail Asım Efendi kuvvetli kalem sahibi, değerli ve âlim bir zat olup üç lisanda şairdi. Bir hayli kıymetli eserler içeren bir kütüphanesi vardı. İfadesi selis olup 1135 H - 1722 1141 H. - 1728 Miladi tarihine kadar Raşid tarihine zeyl' yazmıştır.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın teşkil etmiş olduğu ilim heyetine alınmış olanlardan biri de bu zattır. Yazıda talik karmasını pek güzel yazmak suretiyle, bu yazıda bir tavrı mahsus icat etmiştir. Mevlevî tarikatına bağlı olup Edirne Mevlevî şeyhi Enis Recep Dede merhumdan el almıştı. İsmail Asım Efendi'nin mevlit manzume-

si, matbu münşeât ve divanı vardır. 822 H. - 1419 M. de ve Timur'un oğlu Şahrûh zamanında sefirlikle Çin'e gitmiş olan Hoca Gıyasüddin Nakkaş'ın *Acâibü'l-Letaif* ismindeki seyahat gündemini 1140 H. - 1727 M. senesinde Damat İbrahim Paşa adına Türkçeye çevirmiştir.

İsmail Asım Efendi'nin şiirde, Nâbi ile Nedim'in etkisinde (yani hâkimane ve şuhâne) güzel şiirleri vardır. Divanının bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esad Efendi kitapları arasındadır. Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi'ye damat olmuştu.

1723

- Osmanlı ordusu, Safevi (İran) tahtındaki karışıklıklar üzerine, doğu cephesi harekâtına başladı. Gürcistan'da işgal edilen Tiflis ve Gori kalelerinin anahtarları, III. Ahmed'e takdim edildi (9 temmuz).

- *Silahtar Tarihi* yazarı Fındıklılı Mehmed Ağa öldü.
- İran'da Kirmanşah, Loristan ve Erdelan eyalet merkezleri, Osmanlı ordusunca işgal edildi (15 ekim).

Romen devlet adamı, tarihçi, ansiklopedici, yazar ve besteci Kantemiroğlu (Dimitrie Cantemir) öldü

Soyunun Cengiz Han'a uzandığı söylenen Dimitrie, Boğdan voyvodasının oğlu olarak İstanbul'a gelmişti.

İstanbul'da yirmi bir yıl yaşayan ve iyi bir müzik eğitimi gören Kantemiroğlu, birçok beste yapmış, Türk müziğinin sayılı ustaları arasında yer almıştır. Ayrıca, kendi buluşu olan bir tür notayla, zamanının çok sayıda bestesini de toplanmıştır. Kantemiroğlu uzun süre Topkapı Sarayı'nda yaşanmış, Boğdan voyvodası olduktan sonra İstanbul'dan ayrılmış, 1711 Prut Savaşı sırasında, bağımsızlık hevesiyle Rusların yanında yer almış, yenilince de onlara sığınmıştır.

1724

- Azerbaycan Cephesi Seraskeri Köprülü Abdullah Paşa'nın gönderdiği kuvvetler, Hoy şehrini fethetti. Bunun üzerine şehir de teslim oldu. Böylece Batı İran'ın önemli bölümü ele geçirildi (6 Mayıs).

Batı İran'ın paylaşımı konusunda

Osmanlı-Rus Barış Antlaşması imzalandı (24 haziran)

Osmanlı-Rus Barış; Batı İran'ın Osmanlılarla Ruslar arasında paylaşılmasını sağlayan antlaşmaya göre, Deli Petro'nun Hazar

Denizi çevresini alması üzerine Derbent-Bakü arası Rusya'ya; Revan, Hemedan, Kirmanşah ve Karabağ bölgeleri Osmanlılara; Erdebil ise İran'a verildi.

- Kafkas cephesinde Nahcivan fethedildikten sonra Irak cephesinde de elli sekiz günlük bir kuşatmayı takiben Hemedan'a girildi. Ayrıca Azerbaycan cephesinde de Tebriz Kalesi kuşatıldı (31 ağustos).
- Erivan Kalesi, çatışma olmaksızın teslim alındı (3 ekim).

1725

- III. Ahmed'in Rabia Şermin Sultan'dan olan oğlu I. Abdülhamid dünyaya geldi (20 mart).
- Fransız mühendisi Davut Gerçek Ağa, İstanbul'da ilk kez yangın tulumbası yapıp kullandı. Daha sonra Davut Gerçek Ağa'nın başında bulunduğu, Yeniçeri Ocağı'na bağlı bir tulumbası ocağı kuruldu.
- İran'ın Tebriz (3 ağustos) ve Gence (4 eylül) şehirleri fethedildi.
- Loristan eyaleti ve eyalet merkezi Hürremabad, Osmanlı topraklarına katıldı (6 eylül).

1726

- Afganlı Eşref Şah'ın, hilafet iddiasıyla Batı İran'ı tahliye isteği reddedildi (12 mart).

Andican Savaşı

Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Eşref Han komutasındaki İran ordusu arasında Fergana'daki Andican'da yapılan savaşın ilk gününde Osmanlı ordusu üstün durumdayken, Eşref Han'ın ordu içindeki aşiretlere, savaşı kazandığı takdirde, kendilerine bağımsız hanlık vereceğini vaat etmesi ile bütün aşiretlerin İran ordusu tarafına geçtiği görüldü. Böylece ikinci günkü savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Ağır topraklarını bırakan Osmanlı ordusu, Hemedan'a çekildi.

- İstanbul Bebek'te cami, hamam ve Hümayunabad Sahil Sarayı yapıldı.
- İstanbul kadınlarının sokaklarda süslü ve açık saçık gezmeleri yasaklandı.

1727

- İstanbul çiçekçilerinde lale soğanı karaborsasının başlaması üzerine, lale soğanı fiyatlarına narh kondu. Konulan narha uymayanlar, uzak ülkelere sürgünle cezalandırıldılar.

- Matbaacılığın kabulü hakkında ferman yayımlandı (temmuz).

- İran ile Hemedan Barış Antlaşması imzalandı (4 ekim)

Hemedan Barışı

Andican Savaşı'ndan sonra Osmanlılarla İran arasında Hemedan'da yapılan barışa göre, Osmanlı'nın eline geçen yerler İran'a geri verildi. Fakat Tahmasab'ın İran şahı olması üzerine bu barış uygulanmadı. Yerine İstanbul barışı hükümleri uygulandı. Bununla beraber savaş 1736 yılına kadar devam etti.

- İlk Osmanlı matbaası faaliyete geçti ve tek eser olarak *Van-kulu Lügati* dizilmeye başlandı (16 aralık).

4. Sami Bey

- Sami Bey 1730 ve 1733 yılları arasındaki olayları yazdı; 1733'te vefat etti. Kabri İstanbul'da Cedit Ali Paşa Kabristanı'ndadır.

Padişah I. Mahmud döneminin olayları

1730

- III. Ahmed'in feragati sonucu I. Mahmud, otuz beş yaşında tahta çıktı (12 ekim).
- Silahtar Mehmed Paşa, veziriazam oldu.

Patrona Halil ve yandaşları idam edildi (15 kasım).

Olay, tarihi kaynaklarda şöyle kaleme alınmıştır:

"Bu senenin 28 eylül perşembe günü başlayıp III. Ahmed'in feragatine sebep olan Patrona ihtilali, I. Mahmud devrinde de devam ettikten sonra, asiler ceza görmeyecekleri hakkında şeyhülislamdan aldıkları hüccet üzerine, 11 ekim çarşamba günü Etmeydanı'ndaki çadırlarını kaldırmış, bu suretle, on üç gün süren ihtilal on dördüncü günü nihayet bulmuş ve bunun üzerine 14 ekim cumartesi günü padişahın emriyle çarşılar açılmıştır. Bununla beraber, zorbalar saltanatı nihayet bulmuş değildir. Başlarında Patrona ile Muslu-Beşe bulunan bu baldırıcıplaklar, Damat İbrahim Paşa'nın inar ettiği Sadabad'daki 'yüz yirmiden mütecaviz kasırlar'ın derhal yıkılmasını ve hatta merhumun memleketi olan Nevşehir'in bile tahribini ilk iş olarak istemişlerse de, padişah yalnız Sadabad'ın yakılmayıp yıkılmasına razı olduğu için, Kâğıthane köşkleriyle bahçeleri üç günde yağma ve tahrib edilmiştir. Patrona Halil'in askere münhasır olması lazımgelen cülûs bahşişini kendi avanesinden üç bin serseriye de teşmil ettirmiş olduğundan bahsedilir. Divan müzakerelerine bile iştirak eden bu hamam tellahı, Başdefterdar İzzet Ali Bey'in konağını cebren işgal etmiştir. Vaktiyle kendisine veresiye et veren Yanaki isminde bir 'kasap yazıcısı'nı da Boğdan voyvodalığına tayin ettirmiştir. Her hâlde böyle bir vaziyetin devamı devlet mefhumuyla telif edilemeyeceği için, nihayet meşhur Darüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın teşebbüsüyle Veziriazam Silahtar Mehmed Paşa ve o sırada

İstanbul'da bulunan Kırım Hanı I. Kaplan Giray elbirliği etmiş, padişahın verdiği beş bin altın bazı ocak ağalarına yedirilmiş ve işte bu sayede ustalıklı birtakım tertibat ittihaz edilmiştir: Bu tertibat mucibince bugün sarayda Patrona'ya vezaret payesiyle Rumeli beylerbeyliği tevcih edilmek üzere, büyük bir içtima akdedilirken 'münasip bir yere' otuz üç yeniçeri saklandığından bahsedilir. Avanesiyle beraber saraya gelen Patrona Halil, Revan köşkünde huzura çıkmak üzere davet beklerken, birdenbire bastırılıp inha edilmiş ve tabii bütün adamları da temizlenmiştir. Kendisini 'Halaskâr' (Kurtarıcı) diye alkışlatan bu Arnavut serserisinin beş-on günde topladığı servet, Garp menbalarında üç milyon frank olarak gösterilir."

• Divan edebiyatınızın en büyük şairlerinden Nedim (Nedim Ahmed Efendi) kırk dokuz yaşında vefat etti.

1731

• Silahtar Mehmed Paşa azledildi; Kabakulak İbrahim Paşa veziriazamlığa getirildi (22 ocak).

• İstanbul'da, Patrona Halil'in kan davası nedeniyle şehri yağmalayan isyancılar öldürüldü (28 ocak).

• Doğu cephesinde Kirmanşah geri alındı (30 temmuz).

• Kabakulak İbrahim Paşa'nın azli sonucu Topal Osman Paşa göreve getirildi (10 eylül).

• Kirmanşah'ı geri aldıktan sonra Hemedan'a yürüyen Irak Seraskeri Ahmed Paşa, Hemedan yakınındaki Korkan Ovası'nda II. Tahmasb'ın kırk bin kişilik ordusunu yendi (16 eylül).

• Tebriz'i fethetmekle görevlendirilen Hekimoğlu Ali Paşa, Urmiye'yi ele geçirdi (1 ekim).

• Tebriz, çatışma olmaksızın işgal edildi (4 aralık).

1732

• Osmanlı-İran barışı (10 ocak).

Ahmed Paşa (Hemedan) Barışı

Korican Savaşı'nı kazanan Bağdat Valisi Ahmed Paşa'nın başdelegeliğinde Osmanlılarla İranlılar arasında Hemedan'da yapılan bu barış, Ahmed Paşa'nın adı ile de anılır. Bu barışa göre Revan, Gence, Tiflis, Nahcivan, Dağıstan ve Şirvan Osmanlılara; Hemedan, Tebriz, Kirmanşah ve Luristan ise İran'a bırakıldı. Bu barış alınan yerlerin İran'a bırakılması sebebiyle, Osmanlılara göre başarısız ol-

du. Çünkü Osmanlıların son aldığı yerler İran'a bırakılacaktı.

- Topal Osman Paşa görevden alındı; Hekimoğlu Ali Paşa veziriazamlığa getirildi (12 mart).

Lale Devri'nin ünlü minyatür sanatçısı Levnî öldü.

Abdülcelil Levnî

(?Edirne-1732 İstanbul). Osmanlı minyatür sanatçısı Levnî, genç yaşta Topkapı Sarayı'ndaki Nakışhane'ye kabul edildi ve orada çalışmaya başladı. Bir süre sonra nakkaşbaşı oldu. Levnî'nin yaşadığı dönem, Osmanlı tarihinde Lâle Devri'ne rastlar ve Levni de minyatürleriyle bu dönemi dile getirir. Minyatürlerinde yumuşak ve doğal renkler egemendir. Ayrıca, perspektife yönelik de belirgin bir eğilimi vardır. Levnî'nin önemli yapıtlarından biri *Padişahlar Albümü*'dür. Yapıtta Osman Gazi'den III. Ahmed'e kadar tüm padişahların minyatürleri yer alır. Yapıtlarının hemen hemen tümü, Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir. Başyapıtı şayılan *Surname-i Vehbi* (III. Ahmed Surnamesi) adlı el yazmasında yüz on kadar minyatürü ve süslemesi vardır. Şair Vehbi'nin yazdığı yapıt II. Ahmed'in çocukları için yaptırdığı sünnet düğününü konu alır. Levnî'nin ayrıca dönemin giysilerini konu edinen iki albümü de vardır. Yirmi kadar şirin de Levnî'ye ait olduğu sanılıyor.

- Saliha Sultan Çeşmesi yapıldı.
- İstanbul Tophane Meydanı'nda Tophane Çeşmesi yapıldı.

Tophane Çeşmesi

I. Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Tarih kitabesi, şair Nalifi'ye aittir. İçinde yer aldığı şehri heykelimsi bir anıt olarak tanımlayıp boyutlandıran meydan çeşmeleri arasında Tophane Çeşmesi, özellikle bezemesinin motifleri ve kompozisyonu ile ayrılır.

Tophane Çeşmesi, 1730'lu yılların meydan çeşmeleri gibi kare planlı ve doğal olarak dört yüzlüdür. Çeşmenin geniş ve köşelerde eğrisel çizgilerle dönen dalgalı saçağı ise hemen fark edilebilen barok bir kurgudur. Gravürlerde abartılı oryantalist desenlere dönüşen bu saçak ve ahşap örtü, 1730'lu yılların karakteristik özelliklerindendir.

5. Hüseyin Şakir Efendi

Eseri, *Mehmed Suphi Efendi'nin Tarihi* içinde kalmıő, 1744'te Halep'te vefat etmiştir.

6. Mehmed Suphi Efendi

1730 ve 1743 seneleri arasındaki olayları anlatmıştır. 1735 yılında vakanüvis olmuş; 1769'da Babadağ'da vefat etmiştir.

1733

- Topal Osman Paşa, Nadir Ali Han'a karşı Bağdat zaferini kazandı.

Duçum (Çorum) Meydan Savaşı (20 temmuz)

Ayaklanıp Ahmed Paşa Barışı'nı tanımayan şah naibi Nadir Han'ın komutasındaki yüz bin kişilik İran ordusu ile Erzurum Valisi Topal Osman Paşa komutasında imdada gelen yüz bin kişilik Osmanlı ordusu arasında Bağdat yakınındaki Duçum'da yapılan kanlı meydan savaşında, Bağdat kuşatmasını bırakıp savaşmak zorunda kalan İran ordusu, Osmanlılara yenildi. İran ordusu bu çarpışmada kırk bin ölü verdi; bütün malzemelerini savaş meydanında bıraktı. Nadir Han yaralanıp zorlukla kaçabildi. Yedi ay devam eden Bağdat kuşatması da Ahmed Paşa'nın kaleden çıkıp saldırması ile sona erdi.

Musul Savaşı

Duçum Meydan Savaşı'nda yenilen İran şah naibi Nadir Han'ın Musul Valisi Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı birliğinin savunduğu Musul Kalesi'ne yaptığı beş saatlik saldırıda İran ordusu yine yenilerek geri çekildi.

1734

Üsküdar'da Hendesehane (bayındırlık ve belediye gibi dairele-

rin mühendislerle mahsus şubesi) ve humbarahane (demir veya tunçtan dökülmüş, içi boş ve yuvarlak olarak yapılan ve içine patlayıcı maddeler doldurularak havantopu veya elle atılan harp aletinin, havantopu ile atılanına havan humbarası, elle atılanına da el humbarası denirdi) açıldı.

1735

Kars Savaşı (22 Mayıs)

Seksen bin kişilik Osmanlı ordusu ile şah naibi Nadir Han komutasındaki yetmiş bin kişilik İran ordusu arasında Kars'ta yapılan beş saatlik savaşta yenilen İran ordusu geri çekildi.

Arpaçay Savaşı (14 Haziran)

Seksen bin kişilik Osmanlı ordusu ile şah naibi Nadir Han komutasındaki yetmiş bin kişilik İran ordusu arasında Arpaçay'da yapılan savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Doğu Seraskeri Köprülü-zade Abdullah Paşa, savaş alanında çarpışırken şehit düştü; Osmanlı ordusu Kars'a doğru geri çekildi.

1736

- Silahtar Seyyid Mehmed Paşa veziriazam oldu (9 Ocak).
- Veziriazam ve Serdarı Ekrem Seyyid Mehmed Paşa, Rus Seferi için İstanbul'dan hareket etti (16 Haziran).
- On iki yıl süren ünlü Lale Devri'ni başlatan padişah III. Ahmed, altmış yaşında öldü (1 Temmuz).
- Osmanlı-İran arasında, Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndaki sınırlar esas olmak üzere barış antlaşması imzalandı (17 Ekim).
- Kırım Hanı Fethi Giray, daha önce hanlık arazisine girip her tarafı yağmalayan Ruslara karşı parlak bir zafer kazandı (12 Kasım).
- III. Ahmed'in oğullarının sünnet düğününü anlatan "Surname-i Vehbi" yazarı divan şairi Seyyid Vehbi öldü.

1737

- Avusturya-Rus ittifakı açıklandı ve Avusturya, Osmanlılara savaş ilan etti.
- Eski sadrazam Bosna Valisi Hekimoğlu Ali Paşa, Batı'da Avusturyalıları karşı Banyaluka Zaferi'ni kazandı (4 Ağustos).

Banyaluka Meydan Savaşı

Hırvatistan'daki Banyaluka Kalesi'ni kuşatan Avusturya ordusu ile Osmanlıların elinde bulunan kalenin imdadına koşan Hekimoğlu Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu arasında Banyaluka Kalesi önünde yapılan meydan savaşında, Osmanlı ordusu karşısında şaşırarak Avusturya ordusu ağır yenilgiye uğradı.

- Veziriazam ve Serdarı Ekrem Silahtar Seyyid Mehmed Paşa'nın azliyle boşalan makama Bender Seraskeri Muhsinzade Abdullah Paşa getirildi (6 ağustos).

- Muhsinzade Abdullah Paşa azledildi; yerine Yeğen Mehmed Paşa sadrazam oldu (19 aralık).

1738

- Osmanlı ordusu, Avusturyalılardan Mehadia ve Orsoya kalelerini geri aldı. Bunun üzerine Ruslar da Özi ve Kılburun kalelerinden çekilmeye mecbur edildi (15 ağustos).

Mehadia Savaşı

Şebeş üzerine yürüyen Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Banat-Eflâk arasındaki Mehadia'da yapılan ilk savaşta, Avusturya ordusu Osmanlı taarruzu karşısında yenildi. Pek çok top, cephane ve ganimet ele geçirildi. Semendire de kolayca Osmanlıların eline geçti.

- Hattat ve şair Nahifi İstanbul'da öldü.

Nahifi

İyi bir eğitim görmüş; Hafız Osman'dan hat dersleri almıştır. Bir yandan hattatlık yaparken, diğer yandan da önemli devlet görevlerinde bulunmuş; elçi kâtibi olarak gittiği İran'da Farsça öğrenmiştir. Daha sonra maliye işlerinde çalışmış; maliye bakanlığı sayılan şıkkı sani defterdarlığına kadar yükselmiştir. Hz. Muhammed'e yazdığı kaside ve gazellerle rubailerden meydana gelen büyük ve âşıkane gazellerinin yer aldığı küçük *Divan*'ındaki şiirleriyle üstün bir şair sayıldı. Özgün buluşları, hayal incelikleri, söyleyiş ve dil yönlerinden Nedim ve Şeyh Galib ile kıyaslanacak değerde görüldü. *Hilyetül Envar*, *Risalei Hızriyye* adlı yapıtlarından başka, Mevlana'nın altı ciltlik Mesnevi'sini, mesnevi ölçüsüyle Türkçeye çevirdi. Döneminde büyük övgüyle karşılanan bu yapıtı, Kahire'de yapılan basınundan (1851) yıllar sonra. Amil Çelebioğlu tarafından yayımlandı (1969).

- İstanbul'un gündelik yaşamı ve insanlarıyla ilgili resimleriyle tanınan ressam Jean Etienne Lotard İstanbul'a geldi.

1739

- Yeğen Mehmed Paşa'nın azli üzerine Vidin Seraskeri Hacı İvaz Mehmed Paşa sadrazamlığa getirildi (22 mart).
- Avusturya'ya karşı Hisarcık zaferi kazanıldı (22 temmuz). Bunun üzerine Belgrad yolu açıldı; kale kuşatıldı.

Hisarcık Meydan Savaşı

Sadrazam Serdarı Ekrem İvaz Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Semendire'nin batısındaki Hisarcık Boğazı'nda Avusturya ordusu arasında yapılan ve on yedi saat süren savaşta, Avusturya ordusu ağır bir yenilgiye uğrayarak kaçtı. Avusturya ordusu on iki bin ölü ve on iki bin esir verdi. Ölenler arasında beş de Avusturya generali vardı. Osmanlı ordusu yorgun olduğu için Avusturya ordusunu takip edemedi.

- Hotin Kalesi, hiçbir çatışma olmaksızın düşmana teslim edildi (19 ağustos). Rus ordusu, bu başarı üzerine Yaş şehrine yürüyüp kaleyi ele geçirdi.

- Osmanlılar, Belgrad'ın iadesi koşuluyla antlaşma masasına oturacağını belirtti (1 eylül).

- Avusturya ve Rusya ile Belgrad antlaşmaları imzalandı (18 eylül).

Belgrad Antlaşmaları

Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Rusya ile yaptığı iki ayrı barış antlaşmasıdır (1739). Türklerin Avusturya ve Rusya'ya karşı başlattığı savaş (1736), Fransa'nın arabuluculuğu ile imzalanan barış antlaşmalarıyla sonuçlandı. Yirmi üç maddeden oluşan Avusturya Barışı'na göre, 1718 Pasarofça Antlaşması ile Avusturyalıların eline geçen Belgrad, Bosna, Sırbistan ve Eflâk'ın bir bölümü (Küçük Eflâk) Osmanlı devletine geri verildi. Tuna ile Temeşvar eyaleti sıradağları, Türk-Avusturya sınırı olarak belirlendi. Aynı gün, Rusya ile yapılan antlaşma gereğince Ruslar, Kırım'da Azak dışındaki tüm topraklardan geri çekilecek; Dinyeper ile Dinyester ırmakları arasındaki bölgede küçük bir toprak parçası dışında, işgal ettiği yerlerin tümünü Osmanlı Devleti'ne geri verecek; Kafkasya'nın Çerkezistan bölümü iki devlet arasında tampon bölge olarak kalacak, Rus bayrağı taşıyan savaş ve tica-

ret gemileri Karadeniz'e giremeyecek; Osmanlı Devleti, Don Irmağı ağzında bir kale yaptırabilecekti.

1740

- Osmanlı-İsveç Savunma Antlaşması imzalandı (4 ocak).
- Fransızlarla kapitülasyon antlaşması yapıldı (30 mayıs).
- I. Mahmud, Adalet Fermanı'nı yayımlattı (haziran).
- Veziriazam Hacı İvaz Mehmed Paşa görevden alındı, yerine Nişancı Hacı Ahmed Paşa getirildi (23 haziran).
- Ayasofya ek binaları, sübyan mektebi ve şadırvanı yapıldı.

Ayasofya Sübyan Mektebi

Kitabesinden, inşa edildiği tarih anlaşılamayan bu yapı Ayasofya avlusunda, parka bakan bölümdedir. 1740'lı yılların hemen başında I. Mahmud tarafından yaptırıldığı biliniyor. Taş ve tuğla malzemenin alması k kullanılması ile zarif bir görünüm kazanan bina, pek çok sübyan mektebinde olduğu gibi, iki katlı olarak yapılmıştır. Zemin katı iki bölümdür. Bugün camekânla kapatılmış iki kemer ile dışarı açılan mekânun hangi amaçla yapıldığı bilinmiyor. Bu kattaki kapalı olan bölüm ise büyük ihtimalle "bevrap odası" olmalıdır. Üst kat kare bir mekândır ve taş bir merdivenle çıkılır. Merdivene komşu duvar ise üçer pencerelidir. Çatı, dört eğimli olmakla birlikte, tam ortasında kasnağı pencere, aydınlık feneri görüntüsünde bir kubbesi vardır.

Ayasofya Şadırvanı

I. Mahmud tarafından, Ayasofya'nın birtakım ek binalarla donatılması sırasında, 1740'ta yaptırılmıştır. Şadırvan, Ayasofya'nın Osmanlı devrinde ana girişi durumuna gelen güneydeki yan kapısının yakınına yerleştirilmiştir. Şadırvanın revakı, bir sekizgenin köşelerine oturtulmuş ve mukarmash başlıklarla donatılmış sütunların taşıdığı sivri kemerlerden oluşmuştur. Mermerle örülmüş olan revak kemerlerinin üstünde, dış yüzde, Baltacızaade Mustafa Paşa'nın celi sülüs hattıyla kabartma olarak yazılmış ve yaldızlanmış bir kuşak yazısı vardır.

- İstanbul Cağaloğlu'nda Cağaloğlu Hamamı inşa edildi.
- İstanbul'un Vefa semtinde Atıf Efendi Kütüphanesi kuruldu.

Atıf Efendi Kütüphanesi

Vefa'da, Vefa Caddesi'nde bulunan vakıf kütüphanesi, I.

Mahmud döneminde üç kez başdefterdarlık yapmış, divan sahibi şair Atıf Mustafa Efendi tarafından 1741'de kurulmuştur. Gelir kaynakları ve idaresi belirlenmiş olan kütüphanede üç hafızı kütüb, bir şeyhülkurra, bir su yolcu, bir mücellit, bir marangoz ve bir ferraş (temizlikçi) görevlendirilmişti. Kütüphanenin yanına inşa edilmiş olan üç meşruta evde oturmaları şart koşulan hafızı kütübler, haftada beş gün kütüphanecilik görevinde bulunmanın yanı sıra, kütüphanede cemaatle kılınacak namazlarda imamlık ve müezzinlik yapmakla da yükümlüydüler. Atıf Efendi'den sonra oğulları ve torunları, kütüphaneye kitap vakfettikleri gibi, Atıf Efendi'nin kayınbiraderi Darphanei Amire Başkâtibi Hacı Ömer Efendi'nin kitapları da ölümünden sonra evinin satılması üzerine, 1743'te Atıf Efendi koleksiyonuna katılmıştır.

- İstanbul Bahçekapı'da Âşir Efendi Kütüphanesi yapıldı.

Âşir Efendi Kütüphanesi

Bahçekapı'da, Âşir Efendi ve Sultanhamam caddelerinin birleştiği köşededir. I. Mahmud'un reisülküttaplarından Mustafa Efendi, Bahçekapı'da kendi adına bir kütüphane kurmak istemiş ve bu amaçla 1741 ve 1747'de iki ayrı vakfiye düzenleyerek bin iki yüz otuz yedi kitabını vakfetmiştir. Ancak 1749'da vefat etmesi üzerine yarım kalan bu kütüphane projesini, Ofllu Şeyhülislam Mustafa Âşir Efendi (ö. 804) yeniden ele alıp, babasının düzenlediği vakfiyede bazı küçük değişiklikler yaparak gerçekleştirmiştir. Kütüphanenin kitap koleksiyonu birçok bağışlarla oluşmuştur. Bu koleksiyon, 1914'te Sultanselim'deki Medresetü'l-Mütehassisin'e, daha sonra 1918'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilerek "Reisülküttab Mustafa Efendi" ve "Âşir Efendi" bölümlerinde toplanmıştır. İki katlı olan kütüphane, günümüzde dükân olarak kiraya verilmiştir.

1742

• Hacı Ahmed Paşa'nın azlinden sonra, Anadolu Beylerbeyi Hekimoğlu Ali Paşa ikinci kez veziriazam oldu (21 nisan).

• Ahmed Paşa, Irak'a; Köse Ali Paşa da Azerbaycan'a serasker (başkomutan) olarak atandı.

• Vezir ve valilerin hizmetindeki kadroları kaldırılan leventler, ülkede eşkıyalığa başlamış, âdeta anarşi unsuru haline gelmişlerdi. Bu yüzden bu askeri sınıf ve ocakları kapatıldı (kasım).

1743

- İran'da Avşar saltanatını kurduktan sonra Afganistan ve Hindistan taraflarını istila ederek Asya'da bir cihangir rolü oynamaya başlayan Nadir Şah, Bağdat topraklarına girdi ve Hille taraflarını istila edip Kerkük Kalesi'ni ele geçirdi (29 Mayıs).
- Hekimoğlu Ali Paşa azledildi; Yeniçeri Ağası Seyyid Hasan Paşa sadrazam oldu (23 Eylül).
- Nadir Şah'ın saldırısı üzerine İran'a savaş açıldı. Nadir Şah, Musul'u kuşattı (27 Eylül).

Musul Savaşı (4 ekim)

Musul Kalesi'ni kuşatan İran Şahı Nadir Şah komutasındaki İran ordusu ile Osmanlı ordusu arasında Musul'daki yedi saatlik kanlı savaşta, kaleye yapılan taarruzda İran ordusu yenilerek savaş alanında beş bin ölü ve beş binden fazla yaralı bıraktı. İran ordusu kuşatmayı bırakıp geri dönmeye mecbur kaldı.

7. İzzî Süleyman Efendi

1744 ile 1751 yılları arasındaki olayları anlatmıştır. 1754'te vefat etti. Kabri, Eyüp Nişancası'nda Şeyh Murad Efendi Tekkesi haziresindedir.

1744

- İran'a karşı Irak, Doğu Anadolu ve Kafkas cepheleri açıldı. Kars Kalesi'ni yetmiş bir gün süreyle kuşatan Nadir Şah, kaleyi almayı başaramayıp Kars önlerinden çekildi (9 ekim).

1745

- Yalova'da bir kâğıt fabrikası kuruldu.
- Osmanlı ordusu, Revan Savaşı'nda İran ordusuna yenildi.
- Halep Valisi Hekimoğlu Ali Paşa, Kars Cephesi serdarlığına atandı (Aralık).

Minyatür sanatçısı Abdullah Buhari, on yıldır çizdiği minyatürlerini bir albüm haline getirdi.

Abdullah Buhari

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Geleneksel minyatür üslubundan Batı resmine geçiş döneminde yetişen son tasvir sanatçıları arasında en tanınmış olanıdır. Eserlerini 1735-1745 yılları arasında verdiği, imzalı ve tarihli olanlarından anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir albüm olarak, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de başka bir albümde ve ayrıca parçalar halinde bulunan eserleri, döneminin kadın ve erkek tiplerini, kıyafetlerini yansıtır. Bunun yanında gül, lale gibi çiçek re-

simleri de yapmıştır. Tasvirlerinde, bilhassa figürlerin yüzlerinin işlenişinde, onlara Batı etkileri olan boyutlar kazandırmaya çalıştığı görülür.

1746

- İran elçisi Fetih Ali Bey, İstanbul'a geldi (ocak).
- Seyyid Hasan Paşa azledildi yerine Sadaret Kethüdası Tıryaki Hacı Mehmed Paşa, veziriazam oldu (9 ağustos).
- İran'la barış antlaşması imzalandı (4 eylül).

Kerden Barışı

Beş yıl süren Osmanlı-İran savaşında Osmanlılarla başa çıkmayacağını anlayan İran barış istedi. Bu barışa göre, IV. Murad dönemindeki Kasr-ı Şirin Antlaşması'nda çizilen sınır, aynen kabul edildi.

1747

- Fransız asıllı Osmanlı subayı Humbaracı Ahmed Paşa'nun ölümü üzerine manevi oğlu Milanoğlu Süleyman Bey, humbaracıbaşılığa atandı (14 mart).

Humbaracı Ahmed Paşa (1675 Fransa-1747 İstanbul)

Müslüman olarak Osmanlı Devleti hizmetine girip, Ahmed adını aldı. Asıl adı Alexandre Comte de Bonneval'dir. Soylu bir Fransız ailesindendi. Ülkesinde askerlik mesleğine girmiş; Fransa-İspanya savaşlarına katılmıştır. Yirmi dokuz yaşında Fransa'dan ayrılarak Avusturya hizmetine girmiş; yirmi iki yıl Avusturya ordusunda çalışıp, Osmanlılara karşı yapılan savaşlara katılarak general olmuştur (1716). Prens Eugene ile anlaşamadığından, 1727 yılında Venedik'e kaçtı, oradan da Osmanlılara sığındı (1729). Müslüman oldu, 1734'te Topal Osman Paşa tarafından İstanbul'a getirildi, humbaracı ocağını yeniden düzenledi, daha sonra vezir oldu. Bu ocağın modernleşmesi çalışmalarından başka, Üsküdar'da açılan hendesehanede topçu subaylarına modern matematik dersleri verdi ve Osmanlı ordusunun modernleştirilmesiyle ilgili raporlar sundu. Anadolu ve Bosna'daki madenlerin işletilmesini, Akdeniz ile Kızıldeniz arasında, Marmara Denizi ile Sakarya Irmağı arasında birer kanal açılmasını önerdi. Ancak düşünceleri ilgi görmedi. İstanbul'da yedi yıl yaşadı. Son yıllarında ülkesine

dönmek istedi ve bu amaçla Fransa hükümetine başvuruda bulundu. Ancak beklediği izin gelmeden İstanbul'da öldü; mezarı Galata Mevlevihanesi'ndedir.

1747

• Tiryaki Hacı Ahmed Paşa'nın azli üzerine Kerküklü Boynueğri Seyyid Abdullah Paşa veziriazamlığa getirildi (24 ağustos).

1748

• Nuruosmaniye Camisi'nin yapımına başlandı.

İstanbul Süleymaniye'de çıkan yangında beş bine yakın ev yandı, binlerce kişi açıkta kaldı (3 şubat)

İstanbul Küçükpazar'da çıkan yangın, şiddetli rüzgârın da etkisiyle bu semti tamamen kavurduktan sonra, iki kola ayrılarak büyümüş, çevreye yayılmaya başlamıştı. Yangın, bir yandan Süleymaniye'deki ahşap ev ve konakları sararken, diğer yandan Vefa'ya uzanmış, buradan da yeniçerilerin bulunduğu Ağakapısı'na (Bugün İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yer) dayanmıştı. Bu büyük yangın, tam on dokuz saat sürdükten sonra söndürülebildi. Olay, İstanbul tarihine en büyük yangın felaketlerinden biri olarak geçerken, bilanço korkunçtu. Beş bine yakın ev yanmış, binlerce kişi açıkta kalmıştı. Ölü ve yaralı sayısı belli değildi. Yangın söndürüldükten sonra buraya gelen padişah I. Mahmud, dumanı hâlâ tüten enkazların bulunduğu bölgeyi gezdikten sonra, derhal imarına başlanmasını emretti. Tek teselli, Mimar Sinan'ın şaheseri Süleymaniye Camii'nin zarar görmeyişiydi.

Bu büyük yangından önce, 1659'da çıkan yangın, Süleymaniye Camii'ne de zarar vermiş, caminin dört minaresinin külahları da ateş alarak alev alev yanmıştı. 1693 ve 1695 yıllarında çıkan yangınlar ise çevreye de yayılarak toplam yirmi bin evi kül etmiş, Süleymaniye bu yangınlarla harap olmuştu.

8. Feraizizade Mehmed Said Efendi

I. Abdülhamid döneminin olaylarını yazmıştır. 1835'te vefat etti. Kabri Bursa'da Emir Sultan Türbesi Mezarlığı'ndadır.

Padişah I. Abdülhamid döneminin olayları

1774

- I. Abdülhamid kırk dokuz yaşında tahta çıktı (21 ocak).
- Rusya ile Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı (21 temmuz).

Küçük Kaynarca Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasında imzalandı. Osmanlı Devleti'nin imzaladığı antlaşmaların en ağırlarından biridir. Bazı tarihçilere göre Osmanlı Devleti'nin parçalanma ve dağılma dönemi bu antlaşma ile başlar. Küçük Kaynarca Antlaşması, yirmi sekiz madde, bir sonuç ve iki maddelik bir ek bölümden oluşuyordu. Başlıca şartları şunlardı:

1) Kırım, Kuban, Bucak bölgeleri ve bu bölgelerde oturan kabileler tümüyle bağımsız olacak, Çarlık Rusyası ve Osmanlı Devleti onların işlerine karışmayacaktır.

Kırımlılar kendi hanlarını kendileri seçecek, yalnız din bakımından hilafet mekanına bağlı olacaklardır.

2) Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ortodokslar, din işlerinde tamamıyla serbest olacak, Çarlık Rusyası elçisinin bu konularda Osmanlı Devleti'ne bulunacağı başvurular dikkate alınacaktır.

3) Karadeniz ve Akdeniz'de Çarlık Rusyası'na ait ticaret gemileri serbestçe dolaşacak, İngiliz ve Fransız gemilerine tanınan haklar, bu gemilere de tanınacaktır. Çarlık Rusyası, Osmanlı ül-

kelerinde istediği yerlerde konsolosluk açabilecektir.

4) Osmanlı Devleti, Çarlık Rusyası'na üç taksitte ödenmek üzere on beş bin kese (dört yüz elli bin ruble) savaş tazminatı ödeyecektir.

- Muhsinzade Mehmed Paşa'nın ölümü üzerine (4 ağustos) Sadaret Kaymakamı İzzet Mehmed Paşa veziriazamlığa getirildi (10 ağustos).

9. Çeşmizade Mehmed Said Efendi

1766-1768 yıllarında vakanüvis olmuş; 1770'te vefat etmiştir.

1766

İstanbul'da iki dakika süren büyük depremde Fatih Camii ve diğer birçok cami hasar gördü; şehir harabeye döndü. Yüzlerce insan öldü ve çok büyük maddi zarar (on bir milyon kuruş) meydana geldi (22 Mayıs).

10. Ömerzade Süleyman Efendi

1770'te vakanivüs olmuş, 1807'de Fındıklı'daki köşkünde vefat etmiştir. Ömerzade Süleyman Efendi bir yıl vakanivüslük etmiştir.

11. Enverî

1768-1792 yılları arasındaki olayları yaznuş; 1795'te vefat etmiştir. Kabri Üsküdar'da KaracaAhmed Mezarlığı'nda, 7. adada, yol üstündedir.

1768

- Veziriazam Muhsinzade Mehmed Paşa'nın yerine Silahtar Hamza Mahir Paşa getirildi (7 ağustos).
- Lehistan'ı himaye etmek için Rusya'ya sefere çıkıldı (8 ekim).
- Silahtar Hamza Mahir Paşa görevden alınıp veziriazanılığa Yağlıkçızade Hacı Mehmed Emin Paşa getirildi (20 ekim).

1769

Kırım Hanı Kırım Giray, Güney

Rusya Seferi'nde Rusları mağlup etti (31 ocak)

Yüz bin Tatar atlısıyla hareket eden Kırım Giray, Rusları yenip, Güney Rusya'yı üç koldan tahrip edip yağmalayarak binlerce Rus'u esir aldı. Yüz köy ve kasabayı yıkıp yaktığından ve her neferine altı yedi köle ve cariye ile yirmi dört çocuk ve altmış-seksen de koyun isabet ettiğinden bahsedilir. Bu müthiş kahramana karşı aciz kalan II. Katerina, daha sonra Siropulo isimli bir Rum hekimi elde edip Kırım Giray'ı zehirleterek öldürtmüştür.

Veziriazam Yağlıkçızade Hacı Mehmed Emin Paşa, Rus Seferi'ne çıkmak için İstanbul'dan hareket etti (27 mart).

I. Hotin Zaferi (1 mayıs)

Hotin Kalesi'ne hücum eden Rusların, kale muhafızları tarafın-

dan bozguna uğratılması üzerine, III. Mustafa'ya "Gazi" unvanı verildi. Hotin Kalesi'ni yakan Prens Galçin komutasındaki altmış bin kişilik Rus ordusu ile kalenin imdadına koşan Teke Mutasarrıfı Abaza Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu arasında, Hotin'de yapılan savaşta Rus ordusu, ağır bir yenilgiye uğradı. Rus Prensi Galçin geri çekilmek zorunda kaldı.

- Boğdan Voyvodası Ligor, ordu erzakını teminde ihmal ve ihaneti görüldüğünden görevden alındı ve İstanbul'a getirilerek idam edildi.

- Divanı Hümayun tercümanı Nikolaki, Rus casusu olduğu anlaşılarak idam edildi.

II. Hotin Zaferi (12 ağustos)

Rusların kaleyi kuşatmaları sırasında yardıma gelen Kırım Hanı III. Devlet Giray, Hotin Cephesi Seraskeri Moldovancı Ali Paşa ve Canik Muhassılı Ali Bey, Rusları bozguna uğratıp, geri çekilmeye mecbur etti.

- Sadrazam Mehmed Emin Paşa, cinnet derecesine varan ruhsal durum bozukluğu nedeniyle Dimetoka'ya sürgün edildi; yerine Moldovana Ali Paşa getirildi (12 ağustos). Emin Paşa, daha sonra, seferde malzeme temininde orduyu zor durumda bıraktığı gerekçesiyle idam edildi.

- Veziriazam Moldovana Ali Paşa, orduyu Dinyester Nehri üzerinden geçirirken, yükselen sular nedeniyle köprü faciası yaşandı; yıkılan köprüdeki yüzlerce asker sulara gömüldü (16-17 eylül).

- Türkler tarafından tahliye edilen Hotin Kalesi, Rusların işgaline uğradı (21 eylül).

- Moldovana Ali Paşa görevden alındı; İvazzade Halil Paşa veziriazamlığa getirildi (12 aralık).

1770

Mora Zaferi (9 nisan)

Mora Seraskeri Muhsinzade Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Rus-Rum ordusu arasında Mora'nın merkezi Tripoliçe'de yapılan savaşta, kaleyi savunan on bin kişilik Osmanlı kuvvetine saldıran yirmi bin kişilik Rus-Rum kuvveti, yenilerek geri çekildi. Rus-Rum ordusu bu çarpışmada üç bin ölü verdi.

- Çeşme Deniz Faciası (7 temmuz).

- Kartal Savaşı'nda Osmanlı ordusu bozguna uğradı (1 ağustos) Halil Paşa komutasındaki yüz bin kişilik Osmanlı-Kırım ordusu

ile Romanzov komutasındaki Rus ordusu arasında Prut Nehri'nin Tuna Nehri'ne döküldüğü yerde Larga'da (Kartal) yapılan beş saatlik savaşta, Osmanlı ordusu ile aniden karşılaşan Rus ordusu şaşırıldı. Rus ordusunu Kırım ordusu kuşattığı için, Halil Paşa saldırı saydı ikinci bir Prut zaferi elde edilebilirdi. Rus ordusunun sayıca fazla olduğu sanılarak savunmaya geçildi. Yapılan savaşta Rus ordusu yenildi. Fakat Rus ordusu geri çekilemeyince taarruza kalkıp Osmanlı ordusunu bozguna uğrattı. Osmanlı ordusu otuz bin şehit verdi; yüz kırk üç top ve yedi bin araba zahire kaybetti.

1770

Limni Adası geri alındı (22 ekim)

Kaptanı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa üç aydır Limni Kalesi'ni kuşatan Rus donanmasına karşı imdada koşan Cezayirli Hasan Paşa komutasındaki bin yüz seçkin Osmanlı askerini ticaret gemilerine bindirip Limni Adası'na getirtilerek yapılan savaşta, Osmanlı birliği, gecenin karanlığında Limni Adası'nın arkasında karaya ayak bastı. Ruslar, Limni Adası'nın yardımına on iki bin Osmanlı askerinin geldiğini sanarak korktular ve kuşatmayı kaldırıp, gemilerine döndüler. Cezayirli Hasan Paşa'nın birliği, Rus donanması çekilirken bulunduğu saldırıyla Rusları bozguna uğrattı. Bu zafer üzerine Cezayirli Hasan Paşa, kaptanı derya oldu.

- İvazzade Halil Paşa azledildi; Bosna Valisi Silahtar Mehmed Paşa veziriazamlığa atandı (25 ekim).

1771

- Or Kalesi, Ruslara teslim edildi (24 haziran). Kalenin teslimi sonucu Kırım elden çıktı.

- Özi Kalesi'ne yürüyen Rus ordusu, kale muhafızı Ali Paşa tarafından bozguna uğrattıldı (2 ağustos).

- III. Selim Giray, Ruslar karşısında uğradığı yenilgiden sonra, beraberindeki yetersiz bir kuvvetle İstanbul'a döndü (ağustos).

- Özi zaferinden sonra Yerköyü'nde yirmi bin kişilik Rus ordusu, geri çekilmeye mecbur bırakıldı (12 eylül).

- Casusları vasıtasıyla Osmanlı ordusunun durumu hakkında bilgi toplayan Ruslar, Maçın ve Tulça kalelerini ele geçirdikten sonra, Osmanlı kuvvetlerine hücum etti; bu durum karşısında askeri toplayamayan sadrazam, Hacıoğlu Pazarcıkı'na doğru geri çekildi (30 ekim).

- Silahtar Mehmed Paşa'nın azlinden sonra Vidin muhafızı Muh-sinzade Meluned Paşa, ikinci kez veziriazamlığa getirildi (11 aralık).
- 1766 yılındaki depremde büyük hasar gören Fatih Camii'nin yerine yenisi yapılarak ibadete açıldı.

1772

- Prusya ve Avusturya'nın aracılığı ile Bükreş'e bir barış görüş-mesi önerildi (9 kasım); görüşmede bir sonuca varılamadı.

Bükreş Barışı

Osmanlılarla Ruslar arasında Bükreş'te yapılan barışta, Reisül-küttap Abdülrezzak Bahir Paşa, Osmanlıların başdelegesi idi. Bu barışa göre, Kırım'ın bağımsızlığı yerine han ve kadının Osmanlı-lar tarafından tayin edilmesi, hutbelerde halife olarak Osmanlı padişahının adının okunması şartı ve içişlerinde serbest olması; Kabartay'ın Rusya'ya verilmesi, Kırım hanlarının serbest seçimle başa geçmeleri, Gürcistan'da alınan yerlerin Osmanlılara veril-mesi gibi konularda karara varılmıştır. Rus gemilerinin Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe dolaşmaları kabul edilmedi. Bu ikinci görüşmedeki kararlar da Osmanlılar tarafından kabul edilmeyin-ce bir sonuca varılamadı.

1773

- Mısır'da sultanlığını ilan eden asi Kölemen Cin Ali Bey kuvvet-leri, Salahiyye Savaşı'nda mağlup edildi. Tutsak edildikten sonra öl-dürülen Cin Ali Bey'in kesik başı İstanbul'a gönderildi (1 mayıs).
- Ruslar, Rusçuk önünde Dağıstanlı Ali Paşa ve Silistre önün-de Osman Paşa tarafından çok ağır ve kanlı bir bozguna uğratıldı (29 haziran).

Silistre Zaferi

Osmanlı ordusu ile Tuna Nehri'ni geçip Silistre Kalesi'ni kuşa-tan Rus ordusu arasında yapılan savaşta, kaleden çıkan Osmanlı askerleri, altı saat boyunca göğüs göğüse çarpışıp Rus ordusuna ağır kayıplar verdirdi. Sayıları az olduğu için hemen kaleye dön-düler. Rus ordusu, Osmanlı askerlerinin ikinci saldırısında bir sa-at içinde sekiz bin ölü, bin yaralı ve on iki top kayıp verdi; Rus or-dusu yenilerek perişan halde geri çekildi.

- Lehistan; Rusya, Avusturya ve Prusya arasında bölüşüldü.

- Osmanlı ordusu, Hacıoğlu Pazarcık'ını ateşe verdikten sonra Varna'ya yönelen Rus ordusunu yendi ve Rus askeri perişan bir halde Babadağı'na çekildi (20 ekim).

- Birkaç koldan ilerleyerek Varna Kalesi'ni kuşatan Rus ordusu ile Osmanlı ordusu arasında Varna'da yapılan savaşta, Rus ordusu kale muhafızlarının saldırıları karşısında yenildi. Pek çok kayıp ve yirmi top bırakan Rus ordusu, geri çekilmek zorunda kaldı.

1773

İstanbul Kasımpaşa'da deniz subayı yetiştirmek amacıyla Mühendishanei Bahri Hümayun açıldı (18 kasım)

Yeniliklere çok ilgi gösteren padişah III. Mustafa, Batı'dan uzmanlar çağırılmış, özellikle Macar asıllı Baron de Tott'a askeri alanda önemli değişiklikler yaptırmıştı. Bunlar gerçekleştirirken, bahriyede de zamana uygun yenilikler düşünülmüştü. Batı dünyasında geleneksel tarzda denizcilik çok gerilerde kalmıştı. Kaptanı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın önerisiyle de söz konusu okul açıldı. Bu, bir anlamda, ilk "deniz harp okulu"ydı da.

1774

- On altı yıl, iki ay, yirmi iki gün padişahlık yapan III. Mustafa, elli yaşında vefat etti (21 ocak).

1775

- Sadrazam İzzet Mehmed Paşa, on bir aylık sadareten sonra görevden alındı; yerine Derviş Mehmed Paşa getirildi (6 temmuz).

- Devlet Giray, Kırım hanı seçildi.
- Bir İspanyol donanması, Cezayir'e hücum edip karaya asker çıkardı; fakat İspanyollar Cezayir dilaverleri tarafından yenilgiye uğratıldı.

Luigi Mayer İstanbul'a geldi

Almanya'da doğup İtalya'da yetişen ressam Luigi Mayer, İstanbul'a gelerek İngiltere Büyükelçisi Sir Robert Ainslie'nin maiyetinde çalışmıştır. Elçinin ressam olan kızı ile evlenen Luigi Mayer, XVIII. yüzyıl "Boğaziçi" ressamlarından olup, ün yapmış eserleri arasında İstanbul'un çeşitli açılarından çizilmiş panoramik görüntüleri bulunur.

1776

- Fransız General Baron de Tott, Fransa'ya döndü (mart).

François Baron de Tott

(1733 Champagne-1793 Tarsca-Macaristan)

Macar asıllıdır. Topçu mühendisi olarak eğitim gördü. Fransız elçisi Vergennes ile birlikte İstanbul'a geldi ve bir süre elçilik tercümanlığı yaptı (1755). Daha sonra Kırım Hanlığı'nda Fransız konsolosu olarak çalıştı (1767-1768); İstanbul'a dönüşünde Rus donanmasına karşı Çanakkale Boğazı'nın tahkim edilmesini sağladı ve "Mühendishanei Berri Hümayun"un kurulması için katkıda bulundu. Kaynarca Antlaşması uyarınca Rusya'nın, Fransa'dan, Osmanlı Devleti'ndeki uzmanlarını geri çekmesini istemesi üzerine Tott, Fransa'ya döndü. Bundan sonra çeşitli görevlerde bulundu ve devrim sırasında Fransa'dan ayrılarak önce İsviçre'de, daha sonra da Macaristan'da yaşadı. Anılarını "Memories sur les Turques et les Tartares" (*Türkler ve Tatarlar İle İlgili Anılar*; 1784) adlı kitapta topladı.

- İran'a savaş ilan edildi (2 Mayıs).
- Mısır'da asi Zahir Ömer, Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra yakalanıp öldürüldü.
- Valilerin maiyetinde bulunan ve türlü yolsuzlukları, çapulculukları, eşkıyalıkları görülen leventlerin ocaklarının kapatılması için bir ferman çıkarıldı.
- İstanbul Bahçekapı'da I. Abdülhamid hayratının yapımına başlandı (şimdiki 4. Vakıf Han'ın yerinde).

1777

- Derviş Mehmed Paşa'nın azli üzerine Darendeli Cebecizade Mehmed Paşa veziriazamlığa getirildi (5 Ocak).

İran ordusuna karşı Sine Zaferi kazanıldı (5 Mayıs)

Musul Valisi ve cephe seraskeri Hasan Paşa, Kürt beylerini de maiyetine alarak ilk önce Osmanlı-İran sınırından on üç saat içerde bulunan Sine Hâkimi Salih Han'ın üç saatlik bir muharebede mağlup ederek on topunu zapt edip, kasabayı da yağmalayıp yıktırdıktan sonra, Sine Hâkimi Hüsrev Han komutasındaki yirmi bin kişilik İran ordusuna karşı yönlendirdiği Çarhçı Mehmed Paşa parlak bir zafer kazandı. İranlılar iki bin ölü verdi; İstanbul'a

iki yüz otuz üç kesik baş gönderildi.

- Tımarlı (topraklı) Süvari hakkında ayrıntılı bir yasa çıkarıldı (eylül).

- Ruslar, tamamen bağımsız bir devlet olan Kırım'ın içişlerine karışmaya başladı. Şahin Giray, Kırım Hanlığı'na getirildi.

1778

- Osmanlı hükümeti bir toplantı yaparak, Rusların, antlaşmaya aykırı olarak Kırım'daki faaliyetlerini görüştü (ocak).

- Şahin Giray, Rusya'ya güvenerek Kırım'da hanlığını ilan etti. Rusya, Şahin Giray'ı koruma amacıyla Kırım'a asker soktu; bunun üzerine Selim Giray, Kırım'dan firar etti. Öyle ki Rusya, bu sebeple Osmanlılarla savaşmayı bile göze alabileceğini resmen açıkladı.

- Hacı Ali Paşa, Kırım seraskerliğine atandı (ağustos).

- I. Abdülhamid; Çerkez, Abaza ve diğer dağlı halklara bir فرمان göndererek Rusların, memleketlerini istila edeceklerini bildirdi.

- Polonya'nın bölüşümünden sonra, toprakları ellerinden alınan Polonyalılar, perişan bir halde Türkiye'ye iltica ettiler. Bu olay, Osmanlı hükümeti tarafından protesto edildi.

1778

- I. Abdülhamid'in, annesi Rabia Sultan adına yaptırttığı Beylerbeyi Camii ibadete açıldı (15 ağustos).

Beylerbeyi Camii

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Beylerbeyi iskelesinin önündeki meydanın doğusunda, tam deniz kıyısındadır. Caminin bulunduğu yerde daha önce İstavroz Sarayı'nun hırkai şerif dairesi vardı. İnşaata 3 nisan 1777'de başlanmış, açılış töreni ise 15 ağustos 1778'de yapılmıştır. Yapının 1778'de inşa edildiğini belirten üç kitabesi vardır. Bu kitabelerden dış kapı üzerinde bulunanında, caminin, I. Abdülhamid'in annesi Rabia Sultan'ın anısına yaptırıldığı yazılıdır.

Yapı, 1810-1811'de bir değişikliğe uğramış, II. Mahmud'un buyruğuyla son cemaat yeri değiştirilerek yeniden yapılmış, bu arada minaresi yıkılarak, iki yeni minare inşa edilmiştir. II. Mahmud, ayrıca bir muvakkithane ile deniz kıyısında dört cepheli bir çeşme yaptırmış, caminin önündeki rıhtımı genişleterek duvarla çevreletmiştir.

Beylerbeyi Camii, 1969'da esaslı bir onarım görmüştür. 13 mart 1983 gecesi, bitişiğindeki İsmail Paşa Yalısı'nda çıkan yangın, Beylerbeyi Camii'nin ahşap kubbesinin yanarak çökmesine neden olmuş ve cami kısmen hasar görmüştür. Beylerbeyi Camii, Vakıflar İdaresi'nce tamir edilerek 29 mayıs 1983'te tekrar ibadete açılmıştır. Beylerbeyi Camii'nin mimarı Mehmed Tahir Ağa, bina emini ise Şehremini Hafız Elhac Mustafa Efendi'dir.

1779

• Osmanlılarla Ruslar arasında İstanbul'da Aynalıkavak Antlaşması imzalandı (21 mart).

Aynalıkavak Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan antlaşmadır. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın (1774) tartışmalı maddelerini açıklığa kavuşturmak için, Fransa aracılığıyla İstanbul'da Aynalıkavak Kasrı'nda imzalanan tenkihnameye göre:

- 1) Kırım, bağımsız bir devlet olmaya devam edecek;
- 2) Hanlar, Kırım halkı tarafından seçilecek;
- 3) Osmanlı padişahlarının Kırım halkı ve hanlar üzerindeki halifelik hakkı eskisi gibi kalacak;
- 4) Seçilen han, Osmanlı yönetimince koşulsuz olarak tanınacak;
- 5) Osmanlı Devleti, Kırım'ı yeniden kendisine bağlamak için herhangi bir girişimde bulunmayacak;
- 6) Kırım'da olağanüstü bir durum ortaya çıktığında iki devlet aralarında anlaştıktan sonra sorunu birlikte çözmeye çalışacak;
- 7) İngilizler ile Fransızlara, Karadeniz ve Akdeniz'de tanınan hak ve ayrıcalıklar, Ruslara da tanınacak;
- 8) Ruslar, Kırım'daki askerlerini geri çekecek;
- 9) Eflâk ve Boğdan, İstanbul'da birer maslahatgüzar bulundurulacaktı.

Osmanlı Devleti, bu antlaşmayla Rus yanlısı Şahin Giray'ın hanlığını tanıırken, ayrıca Eflâk ve Boğdan sorununda da Ruslara ödün vermiş oluyordu. Tenkihname, Türk-Rus anlaşmazlığını çözmekten uzak kaldı; çok geçmeden de Rus ordusu Kırım'ı ele geçirip bu hanlığın bağımsızlığına son verdi.

• Sadrazam Kalafat Mehmed Paşa azledildi; yerine Seyyid Mehmed Paşa atandı (21 ağustos).

- I. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Mustafa doğdu (8 eylül).
- I. Abdülhamid'in hayır eseri olarak Emirgân Camii'nin yapımına başlandı.

1780

- Osmanlı Devleti'ni paylaşmak üzere Rusya-Avusturya arasında antlaşma sağlandı.
- Rusların Silistre eyalet merkezinde konsolosluk açmalarına izin verildi.
- Divan edebiyatının ünlü kadın şairi Fitnat Hanım öldü.

Zübeyde Fitnat Hanım

Divan edebiyatının ünlü kadın şairi; Şeyhülislam Mehmed Esat Efendi'nin kızıdır. Müziğe ve edebiyata düşkün bir ailede yetişti. Bu aile, pek ünlü bir ilmiye ailesiydi, pek çok şeyhülislam, kazasker vb. yetiştirmişti. Fitnat Hanım, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin torunu Rumeli Kazaskeri Derviş Mehmed Efendi ile evlendi. Şiirde, büyük devlet adamı, şair, Sadrazam Damat Koca Ragıp Paşa'nın etkisinde kaldı. Çalışmalarıyla, kadınların seslerini hiç duyuramadıkları bir zamanda, Osmanlı sanat yaşantısını etkileyebildi. Divanının incelenmesinden, pek mükemmel bir öğrenim gördüğü, üç Doğu dilini iyi bildiği anlaşılmaktadır. Şiirlerinde biçim ve dil mükemmelliği vardır; lirik açıdan da çok güçlüdür. Türk kadın şairlerinin en iyisi sayılabilir. Şiirlerinde, kullandığı dilin ustalığına karşın, yazarının kadın olduğu pek anlaşılmaz.

1781

- Seyyid Mehmed Paşa'nın ölümü üzerine Erzurum Valisi İzzet Mehmed Paşa, ikinci kez veziriazam olarak atandı.
- Emirgân Camii, ibadete açıldı.

Emirgân Camii

Emirgân'da, Emirgân-Boyacıköy Caddesi'yle, Doğu Muvakkithane Sokağı'nın köşesinde yer alır.

Emirgân Camii, ana kapısı üzerindeki talik hatla yazılmış manzum kitabeye göre 1781'de, I. Abdülhamid tarafından, erken yaşta ölen şehzadelerinden Mehmed'in annesi Hümâşah Kadın'ın anısına yaptırılmıştır. Bugün mevcut olan bir meydan çeşmesiyle, günümüze ulaşmayan hananı, fırın, değirmen gibi yapılarla birlikte, bir külliye şeklinde XVII. yüzyıla kadar Feridun Bey Bahçesi diye tanınan, o günden sonra "Mirgön", "Emirgân" diye anılan yerde, Emurgüneoğlu Yusuf Paşa'nın yaptırdığı görkemli sahil sarayın yerine inşa edilmiştir. Ama bugün burada mevcut olan

yapı, II. Mahmud döneminden kalmadır. Kısacası bu yapıda I. Abdülhamid döneminden, saygı ifadesi olarak tekrar kullanılan yapım kitabesi dışında bir şeyin kalmadığı görülmektedir. Günümüzde ise temiz ve bakımlı olarak işlevini sürdürüyor.

1782

- İstanbul Cibali'de çıkarak yayılan yangında elli saat içinde yirmi bin ev yandı (21-22 ağustos).
- İzzet Mehmed Paşa azledildi, yerine Rumeli Beylerbeyi Hacı Yeğen Mehmed Paşa getirildi (25 ağustos).
- Osmanlı-İspanya Antlaşması imzalandı (14 eylül).

Osmanlı-İspanya Antlaşması

Osmanlılarla İspanya arasında yapılan tarafsızlık ve ticaret antlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre Osmanlılar, Fransa ve Sicilya; İspanyollar ise Fas ve Yemen dışındaki devletlerle savaştığı zaman tarafsız kalınmasına; Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın İspanya ile antlaşma yapmakta serbest olmalarına, İspanya'daki Müslüman esirlerin serbest bırakılmasına, İspanya'nın Maka ve Ceneviz korsanlarının Osmanlı denizlerinde zarar vermelerine engel olunmasına karar verildi.

- Yeğen Mehmed Paşa'nın yerine Halil Hamit Paşa veziriazam oldu. Cezzar Ahmed Paşa, Bosna valiliğine atandı (31 aralık).
- Alman ressam ve mimar Antonine Ignace Melling, İstanbul'a geldi.

Antonine Ignace Melling

Osmanlı Sarayı'na ressam olarak girmiş; Hatice Sultan'ın ressamı ve padişahın mimarı olarak kendisine büyük ayrıcalıklar tanımıştır. Ortaköy'de Neşatabad Sarayı'nın bahçesini, II. Selim için Boğaz'ın Rumeli yakasındaki birçok yalı ve köşkün tablosunu yapmış; İstanbul yaşamını; Osmanlı geleneklerini yansıtan baskılar hazırlamıştır. Ressam Melling 1803'te İstanbul'dan ayrılmış; çalışmalarını Paris'te bastırmıştır.

1783

- Rus çaricesi, Kırım'ın bağımsızlığının kaldırılması ve Kırım'ın bir Rus ülkesi olduğu konusunda bir beyanname yayımladı.
- Ruslar, Kırım'ı işgal edip ilhakını açıkladılar (nisan).

- XVIII. yüzyıl Osmanlı devlet adamı ve yazar Ahmed Resmî Efendi, İstanbul'da öldü (31 ağustos).

Ahmed Resmî Efendi (1700 Girit-1783 İstanbul)

1733'te İstanbul'a geldi. Reisülküttap Mustafa Efendi'ye damat oldu. Elçi olarak Viyana (1757) ve Berlin'de (1763) bulundu; sadaret kethüdası (dahiliye nazırı) oldu (1771); Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasında başmurahhas olarak görev aldı (1774). Gezilerini konu alan Nemçe ve Prusya sefaretnamelerini yazdı; sefaretnameleri 1884 ve 1889 yıllarında İstanbul'da basılarak Almanca'ya çevrildi. Diğer yapıtları: *Sefinet-ür-Rûesa* (Kanunî döneminden, kendi dönemine kadar reisülküttaplık yapmış altmış altı kişinin biyografisi, 1852). *Hûlâsat-ül-itibar* (1769-1774 Osmanlı-Rus Savaşı tarihçesi, 1869-1889), *Hamilet-ül-Kübera Coğrafyayı Cedid*, *Nemçe Sefaretnamesi* (1884), *Prusya Sefaretnamesi*.

- Hekimbaşı Abdülaziz Efendi öldü (eylül).

Hekimbaşı Abdülaziz Efendi (1736 İstanbul-1783 İstanköy)

Latince tıp terimlerini Türkçeye ilk kez çeviren ve büyük formlardaki besteleriyle tanınan hekim ve bestecidir. Çok iyi bir öğrenim gördü. Tıp, müzik ve edebiyatta üstün yetenekliydi. 1765'te II. Mustafa'nın hekimbaşısı oldu. I. Abdülhamid döneminde 1776'da görevinden uzaklaştırıldı. Ölümünden birkaç ay önce Üsküdar Kadılığı'na atandıysa da, ileri gelen devlet adamlarını ulu-orta eleştirmesi üzerine İstanköy'e sürüldü. Farsçadan ve İtalyancadan çeşitli çeviriler yapmıştır. Ama en önemli çalışması Hermann Boerhaave'nin Latince yazılmış Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis (*Hastalıkların Tanı ve Tedavi Yöntemleri Üzerine Dersler*) adlı kitabının *Kıtaaî-ı Nekave fi Terce-met-i Kelimat-t Boerhaave* adlı çevirisidir. Latince tıp terimleri, ilk kez, değerli tıp bilgileri içeren bu kitapla Türkçeye girdi. Farsça ve Türkçe şiirlerini bir divanda toplayan Abdülaziz Efendi'nin günümüze ulaşabilmiş beş bestesi, onun aynı zamanda güçlü bir besteci olduğunu da gösteriyor. En ünlü yapıtı "Söyle güzel ruh-i musavver misin" mısrasıyla başlayan bayati yörük semaisidir.

- Kırım'da Osmanlı hükümdarı adına okunan hutbe kaldırıldı (Aralık).

- Gürcistan'da Tiflis Hanı Ergeli Han, Rus himayesine girdi; böylece Rusya'nın burayı istila etmesine doğru yeni bir adım atıldı.

- Jean Baptiste Hilaire İstanbul'a geldi.

Jean Baptiste Hilaire (1753 Metz-1822 ?)

Fransız gezgin ve ressam Hilaire, iki kez geldiği Osmanlı Devleti topraklarına ait çizimleri, o dönemin mimarisi ve yaşamı hakkında günümüzde önemli birer belge niteliğindedir.

Kılık kıyafet resmeden ve İstanbul halkının orijinal giyimlerine sadık kalarak çizdiği tipler arasında Musevi Tüccar, Alusev Kadın, simitçi, ciğerci gibi satıcıların yanı sıra; bostancı, haseki, saray aşçısı gibi görevliler de bulunur. Mimari anıtlara ait çizimleri ise günümüze ulaşan ya da ulaşmayan bazı yapıları o dönemki halleriyle yansıtmaları açısından önemlidir. I. Abdülhamid'in guaj bir portresini yaptığı bilinen Hilaire'in, ülkesine dönerken beraberinde götürdüğü küçük tablo ve desenleri, daha önce basılan kitabın da etkisiyle büyük ilgi çekmiştir.

1784

- Osmanlı Devleti, Kırım'ın Ruslar tarafından işgalini resmen kabul ettiğini içeren bir belgeyi Rus elçisine verdi (9 ocak).
- Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa tarafından İstanbul kasımpaşa'da Kalyoncular Kışlası yapıldı.
- Yeğen Mehmed Paşa, Mısır valiliğine atandı (Aralık).

1785

- Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın azlinden sonra, Şahin Ali Paşa veziriazam oldu (31 mart). Daha sonra Halil Hamid Paşa, sürgün edildiği Bozcaada'da idam edildi.
- I. Abdülhamid'in oğlu Mahmud (II. Mahmud) dünyaya geldi (20 temmuz).

1786

- Şahin Ali Paşa görevden alındı. Mora Valisi Koca Yusuf Paşa veziriazamlığa getirildi (24 ocak).
- Rusların da onayı ile Kırım Hanı Şahin Giray'ın Osmanlı'ya iltica talebi kabul edildi. Daha sonra Rodos'a sürgün olarak gönderilen Şahin Giray, vatan haini olarak idam edildi.

1787

- Osmanlılarla İsveç arasında İstanbul Beykoz Kasrı'nda dostluk antlaşması imzalandı (11 temmuz).

Rusya'ya savaş ilan edildi (13 ağustos)

Kırım'ın istilası üzerine Rusya ile olan anlaşmazlık, barış yoluyla halledilmediğinden, savaşa karar verildi. Rus elçisi Polçakof ve tercüman Pizani, Yedikule'de hapsedildi ve Osmanlı limanlarında bulunan Rus gemilerinin müsadere için emirler gönderildi.

- Rusya'nın müttefiki olan Avusturya, Osmanlılara savaş ilan etti.
- Sınır boyundaki Özi Muhafızı İsmail Paşa, Rusların elindeki Kılburun Kalesi'ni ele geçirmek için nehrin öte yakasına geçirdiği altı bin kişilik Osmanlı kuvveti, Ruslar tarafından pusuya düşürülerek şehit edildi. Bu olay, yurdun her yerinde derin üzüntüye neden oldu.

1788

- İsveç, Rusya'ya savaş ilan etti (9 şubat).
- Akpalanka Savaşı (25 ağustos).

Akpalanka Savaşı

Osmanlı ordusu ile altı bin kişilik Avusturya ordusu arasında Akpalanka'da yapılan savaşta, Avusturya ordusu, Osmanlılar tarafından kılıçtan geçirildi.

Muhadiye Savaşı (30 ağustos)

Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Banat-Eflâk arasındaki Muhadiye'de yapılan ikinci savaşta, geri çekilen Avusturya ordusunun üzerine Serasker Cenaze Hasan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu taarruz etti. Avusturya ordusu yenilerek Muhadiye'de tutunamadığı için, Şebeş Boğazı'na doğru kaçtı. Muhadiye de Osmanlıların eline geçti; Avusturya ordusu takip edilerek birçok kale ele geçirildi.

- Avusturya'ya karşı Şebeş Zaferi kazanıldı; İmparator II. Joseph esaretten güçlkle kurtuldu (21 eylül).
- Ruslar Yaş ve Hotin kalelerini ele geçirdi.
- Osmanlı donanması Özi Kalesi önünde yakıldı ve kale Ruslar tarafından kuşatıldıktan sonra zapt edildi (17 aralık).

Özi Savaşı

Özi Kalesi'ni on bin askerle savunan Osmanlı ordusu ile kırk bin kişilik Rus ordusu arasında Ukrayna'daki Özi Kalesi'nde yapı-

lan savaşta, Cezayirli Hasan Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Özi Kalesi önünde Rus donanmasına yenilip geri çekildi. İki ay süren kuşatmada Rus ordusunun yaptığı üç taarruz sonuç vermedi. Sonunda iki tarafın büyük kaybı ile Özi Kalesi, Rus ordusunun eline geçti. Ruslar burada yaşayan yirmi beş bin kişiyi vahşice öldürdüler. Kale muhafızı Hamid Hüseyin Paşa esir düştü. Bu kalenin elden çıkışına üzülen I. Abdülhamid, felç geçirdi.

1789

- Özi felaketini öğrenen I. Abdülhamid, birkaç gün sonra, altmış beş yaşında vefat etti. Bahçekapı'da kendi yaptırdığı türbesine defnedildi (7 nisan).

Padişah III. Selim döneminin olayları

- III. Mustafa'nın oğlu III. Selim, I. Abdülhamid'in ölümü üzeri-
ne tahta çıktı (7 nisan).
- Veziriazam Koca Yusuf Paşa görevden alınıp yerine Vidin se-
raskeri Meyyit (Cenaze) Hasan Paşa getirildi (7 haziran).

Rusya'ya karşı Osmanlı-İsveç ittifakı kuruldu (11 temmuz)

Rusya'ya karşı kurulan Osmanlı-İsveç ittifakına göre; Osmanlı İmparatorluğu, İsveç Krallığı'na yılda iki bin kese altın vermek suretiyle maddi yardımda bulunacak; iki taraf birbirinden haber-siz barış antlaşması imzalamayacaktı.

Osmanlı ordusu, Fokşan'da, Rus ve Avusturya ordularına yenildi (1 ağustos)

Kemankeş Mustafa Paşa komutasındaki yirmi bin kişilik Os-manlı ordusu, on bin kişilik Rus-Avusturya orduları karşısında Fokşan'da (Boğdan'ın batısı) yenilgiye uğradı. Bu savaşta, Os-manlı askerlerinin büyük bir kısmı şehit düştü; bir kısmı da esir alındı.

Fokşan yenilgisinden sonra geri çekilen Osmanlı ordusu, Tuna Nehri'nin kollarından Buza ayı'nı geçerken ağır kayıplar verdi (22 eylül).

- İsmail Kalesi zerine yürüyen Rus kuvvetleri yenilgiye uğra-
tıldı (23 eylül).
- Avusturyalılar, Belgrad'a girdi (8 ekim).
- Veziriazam Cenaze Hasan Paşa görevden alınıp yerine İsmail seraskeri Cezayirli Gazi Hasan Paşa getirildi (3 aralık).

1790

- Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya arasında ittifak antlaşması imzalandı (31 ocak).
- Veziriazam Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Şumnu'da öldü (30 mart).

Yergöğü Savaşı kazanıldı (8 haziran)

Ruşçuk yakınlarındaki Yergöğü Kalesi'ni savunan Çavuşzade Abdullah Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Prens Koburg komutasındaki Avusturya ordusunu yenilgiye uğrattı. Bu savaşta yenilen Avusturya ordusunun kaybı, beş bin ölü, bin esir ve elli top oldu. Osmanlı ordusu pek çok ganimet ele geçirdi.

- III. Selim tahta çıktığında devam eden savaşlar nedeniyle yapmayı düşündüğü yenileşme hareketlerini bir süre erteledi.

1790

Ruşçuk Barışı imzalandı (18 eylül)

Yergöğü Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Avusturya'nın isteği üzerine, Rusçuk Barışı yapıldı. Barış dokuz ay sürdü.

- Ruslar Kili ve İsmail kalelerini ele geçirdi.

1791

- Veziriazam Rusçuklu Hasan Paşa idam edildi. Bosna Valisi Koca Yusuf Paşa, ikinci kez veziriazamlığa getirildi (15 şubat).

Maçın Savaşı (10 temmuz)

Veziriazam Koca Yusuf Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Dobruca'nın kuzeyindeki Maçın'de, Rus ordusuna yenildi. Osmanlı ordusu Hırsova'ya çekildi.

Avusturya ile Zıştovi Antlaşması imzalandı (4 ağustos)

Üç yıldır devam eden Osmanlı-Avusturya savaşına son vermek için, Osmanlılar ile Avusturya arasında Tuna Nehri üzerindeki Zıştovi'de antlaşma imzalandı. Antlaşmanın önemli maddeleri şunlardı;

- 1) İki devlet arasında denizde ve karada yeniden barış ve dostluk kurulacak;
- 2) İki devlet arasında ticaret serbestliği devam edecek;

- 3) Avusturya, bu savaşta ele geçirdiği yerleri Osmanlı Devleti'ne geri verecek;
- 4) Hotin Kalesi, Osmanlı-Rus barışına kadar geçici olarak Avusturya'da kalacak;
- 5) Avusturya, Rusya'ya yardım etmeyecek;
- 6) Avusturya, Eflâk ve Boğdan'ı boşaltacak;
- 7) İki devlet arasında karşılıklı olarak, orta elçi gönderilecek.

12. Edib Mehmed Emin Efendi

1788-1792 yılları arasındaki olayları yazmış; 1801'de vefat etmiştir. Kabri Fındıklı'da Güzel Sanatlar Akademisi önündeki Hatuniye Tekkesi haziresinde iken, Karacaahmet Mezarlığı, 1. adaya ve Nuhkuyu Caddesi üzerine nakledilmiştir.

13. Halil Nuri Efendi

1794-1798 yılları arasındaki olayları yazmış; 1799'da vefat etmiştir. Kabri Eyüp'te Feridun Paşa Türbesi kapısının sağ tarafında, meşhur Şair Kâni Efendi'nin yanındadır.

1794

- Veziriazam Melek Mehmed Paşa görevden alındı, yerine İzzet Mehmed Paşa getirildi.
- Karadeniz Boğazı kaleleri tamir edildi.

1795

İstanbul'da büyük bir yangın çıktı (8 temmuz)

Hasır İskeleyi'nde çıkan ve iki saatte Balıkpazarı, Taşçılar, Balmumcular, Keresteciler, Zeytinyağcılar, Nalburlar, Kutucular, Kamaralar, Sepetçiler çarşılarıyla pirinç mahzenleri ve Ahi Çelebi Camii civarı tamamen yandı.

- Küçükçekmece'de Azatlı Baruthanesi kuruldu.
- İstanbul'da kasımpaşa Mevlevihanesi inşa edildi.
- Mühendishanei Berrii Hümayun bünyesinde Mühendishane Matbaası kuruldu.

Mühendishane Matbaası

Nizamı Cedit hareketinin bir parçası olarak eğitime açılan Mühendishane'de, yenilikleri yaygınlaştırmak amacıyla bir de matbaa kurulması düşünüldü. Bunun için bir süredir kapalı durumdaki İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaanın araç ve gereçleri 1797'de satın alındı ve Hasköy'deki Mühendishane'ye nakle-

dildi. Matbaa takımları elden geçirilip Fransızca kitap basmak amacıyla Latin hurufatı da temin edildi. Burada basılan ilk kitaplar Mahmud Raif Efendi'nin "Tableou des nouvcaux reglemens de l'Empire Ottoman" (1798), Mütercim Âsım'ın *Tıbyan-ı Nafı der Tercüme-i Burhan-ı Katı* (1799) ve Antoine Fanton'un "Tarif de Douane"dır (1802). Mühendishane Matbaası, yer darlığı dolayısıyla 1802'de Kapalıfırın semtine, 1803'te de Üsküdar'da Harrem İskeleyi Yokuşu'nun başındaki Boyacı Han'a taşındı. Burada Dârü'l-tıbbâtil-Cedideti'l-Ma'mure adıyla faaliyet gösteren matbaanın nazırlığını yine Abdurrahman Efendi yürüttü. Aynı yerde ilk olarak Mehmed Birgivi'nin *Risale-i Birgivi* (1803), Mahmud Raif Efendi'nin *Cedid Atlas Tercümesi* (1803) ve Seyyid Mustafa'nın *Diatribes de l'inge-nieur* (1803) adlı kitapları basıldı. Bu matbaa 1824'te İstanbul tarafına taşındıktan sonra çeşitli adlar alarak günümüze kadar geldi.

1796

- Devlet adamı, şair ve mutasavvıf Aziz Ali Efendi, ilk daimi elçi sıfatı ve orta elçi unvanıyla Prusya'ya gönderildi.

1797

Kaptanı Derya Küçük Hüseyin Paşa, Pazvantoğlu İsyanı'nı bastırmakla görevlendirildi (26 kasım)

Pazvantoğlu'nun asıl adı Osman'dır. 1758'de Vidin'de doğdu. Pazvantlıktan (mahalle bekçiliği) Vidin ayanlığına yükselen Ömer Ağa'nın oğludur. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusçuklu Hasan Paşa'nın öldürülmesi üzerine ayaklanan babasının, Veziriazam Koca Yusuf Paşa'nın emriyle idam edilmesinden sonra bir süre gizlendi. Savaş bitince ortaya çıkıp "yamak" (sınır muhafızlığı yapan yeniçeri) yazıldı. Kısa zamanda Vidin yamakları arasında cesaretiyle tanındı. 1795'te ayaklanma çıkardıkları için kale-den kovulan Belgrad yamaklarının da kendisine katılmasıyla, Pazvantoğlu iyice güçlendi. Eflâk ve Boğdan'a saldırıp, buraları haraca bağladı. Rumeli'de dağ eşkıyası olarak anılan Türk, Bulgar, Arnavut ve Sırp çetelerini de çevresine topladı. 1797'de Niğbolu ve Zıştovi'yi ele geçirdi. Pazvantoğlu, Nizamı Cedit Ocağı'nın kurulmasına karşı çıktığı için, yeniçeri ocağının da desteğini kazandı. Bu arada zor durumda kalan Babıâli, affettiğini bildirdiği Pazvantoğlu'nu bir yandan Vidin muhafızlığına atarken, diğer

yandan da Kaptanı Derya Küçük Hüseyin Paşa'yı onu cezalandırmakla görevlendirdi. Küçük Hüseyin Paşa, Vidin-Ruşçuk arasında yapılan savaşta, Pazvantoğlu'na yenilerek geri çekilmek zorunda kaldı.

14. Vasıf Ahmed Efendi

1752-1774 yılları arasındaki olayları yazmış; 1806'da vefat etmiştir. Kabri Eyüp'te, Mihrişah Valide Sultan Türbesi karşısındaki mezarlıkta, Şeyhülislam Kadızade Tahir Efendi'nin yanındadır.

15. Pertev Mehmed Efendi

1807'de vefat etti. Kabri Edirne'de Hasan Sezai Efendi Tekkesi haziresindedir. Halefi Amur Bey, tarihine zeyl yazmuştur.

16. Mütercim Âsım Efendi

1806-1808 yılları arasında vakanüvislik yaptı. 1819'da Üsküdar'da vefat etti. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

1806

- Nizanü Cedit ordusu, Anadolu'dan Üsküdar'a geldi (2 haziran).
- Veziriazam Hafız İsmail Paşa görevden alındı, yerine Keçi-boynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa getirildi (14 kasım).
- Sırp, Belgrad'ı ele geçirdi (13 aralık).
- Rusya'ya savaş ilan edildi (22 aralık).

İstanbul Göksu'da günümüzde Küçüksu Çeşmesi olarak bilinen, III. Selim'in annesi Mihrişan Sultan adına yaptırılan Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi açıldı

III. Selim'in, annesi Mihrişah Sultan için 1806'da yaptırdığı bu meydan çeşmesi Boğaziçi yaşamunda, Göksu ve Küçüksu dereleri arasındaki ünlü mesirenin varlığına bağlı olarak, İstanbul literatüründe özel bir önem taşır. III. Selim'in, 1792'de Küçüksu Kasrı'nı tamir ettirdikten sonra arkasındaki ağaçlık mesirenin deniz kıyısına yaptırdığı bu pitoresk çeşme, Boğaziçi resinlerini en çok süsleyen yapılardan biridir. Fakat Küçüksu Çeşmesi sadece Boğaziçi'ndeki konumundan dolayı değil, tasarımı ve üslubu ile de İstanbul'un çeşme mimarlığının barok ve ampir üslupları arasındaki geçiş dönemi bezemesi açısından da üzerinde durulması gerekli bir anıttır.

1807

İngiliz donanması İstanbul'a geldi (20 şubat)

1806 Osmanlı-Rus Savaşı devam ederken, Rusya'nın müttefiki

olan İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'ndan, Fransa ile ilişkisini kesmesini, Eflâk ve Boğdan'ın Rusya'ya bırakılmasını istedi. III. Selim, İngiliz isteklerini kabul etmedi. Bu sırada, bir İngiliz donanması İstanbul önlerine geldi; şehir halkı ve askerleri hemen savunma önlemleri aldı. Ancak karadan destek görmedikçe bir sonuç alınamayacağını anlayan İngiliz donanması, geri çekilmek zorunda kaldı.

- İskenderiye, İngilizlere teslim oldu (20 mart).
- Ordu, Rus seferine çıktı (12 nisan).

İstanbul'da Kabakçı Mustafa İsyanı çıktı (25 mayıs).

• Yeniçeriler III. Selim'in yeniliklerine karşı çıkanların kışkırtmaları sonucu, Kabakçı Mustafa'nın liderliğinde ayaklandılar. III. Selim, isyanı öğrenince bir çatışmaya yol açmamak için, Nizamı Cedit'in kaldırıldığını ilan etti.

- III. Selim tahttan indirildi (29 mayıs).

17. Şanizade Ataullah Efendi

1826'da gönderildiği Tire'de vefat etti.

18. Mehmed Esad Efendi

Şanizadeye zeyl olarak 1821-1825 yılları arasındaki olayları yazmıştır. 1848'de vefat etti. Kabri Ayasofya Camii civarında, Yerebatan'daki kütüphane avlusundadır.

Padişah II. Mahmud döneminin olayları

1821

Yunan isyanı başladı (12 şubat)

Rusya'nun kışkırtması ve Etniki Eterya Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda, Rumlar ayaklandı. Mora'da başlayan ayaklanma kısa sürede yayıldı. Top yerleştirilmiş Rum ticaret gemileri, isyanı adalara yaymaya çalıştı.

- Veziriazam Seyyid Ali Paşa görevden alındı, yerine Çirmen Mutasarrıfı Benderli Ali Paşa getirildi (28 mart).

- Veziriazam Benderli Ali Paşa görevden alındı, yerine sadaret Kaymakamı Hacı Salih Paşa getirildi (30 nisan).

Osmanlı-İran (Kaçar) Savaşı başladı (15 kasım)

Osmanlı İmparatorluğu'nun Tepedelenli ve Yunan isyanlarıyla uğraşmasını fırsat bilen İranlılar, Osmanlı topraklarına saldırdılar. Doğubeyazıt, Toprakkale, Eleşkirt, Bitlis, Muş ve Erciş'i işgal eden İranlılar, bir süre sonra orduda kolera salgını çıkması yüzünden barış istediler.

1822

Yunanistan, bağımsızlığını ilan etti (13 ocak)

Yunan isyanının merkezi olan Mora'daki Pidavro kasabasına yakın bir ormanda toplanan millî meclis, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etti.

Sakız Adası'nda isyan çıktı (23 mart)

Yunan isyanının etkisiyle Sakız'da çıkan isyan, Osmanlı kuvvetleri tarafından bastırıldı.

- Veziriazam Hacı Salih Paşa görevden alındı, yerine İstanbul Boğazı muhafızı Hanıdullah Paşa getirildi (10 kasım).

Yanya Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa öldürüldü

1774'te Yanya'da doğan Tepedelenli Ali Paşa, Tepedelen müte-sellimi Veli Paşa'nın oğludur. 1785'te Yanya mutasarrıflığına getirilen Tepedelenli Ali Paşa, bölgesindeki Dağlı ve Kırçalı eşkıyasını temizlemede, Pazvantoğlu Ayaklanması'nı bastırmada önemli rol oynadı. Tepedelenli, bu hizmetlerine karşılık, çocuklarına da önemli görevler sağladı. Bütün bunların sonucunda Güney Arnavutluk ile Yunanistan'ı, Tepedelenli ailesinin yurtluğu durumuna getirdi. Rumeli'de "Yanya Sultan" diye anılan Tepedelenli Ali Paşa'nın başına buyruk hareketleri, Babiâli'yi rahatsız etmeye başlayınca II. Mahmud Tepedelenli'yi görevden aldı. Padişahın buyruğunu dikkate almayan Tepedelenli, Etniki Eteryia Cemiyeti ile işbirliği yapmak için bağlantı kurdu. Mora, Adalar, Sırbistan, Eflâk ve Boğdan'da genel bir ayaklanma çıkarmak üzere eylemlere girişti. Tepedelenli'nin bu faaliyetleri haber alınınca, hakkında "hain" sıfatıyla idamına ferman çıktı. Bunun üzerine Tepedelenli, Osmanlı yönetimine karşı resmen ayaklandı (20 ağustos). Hükümet kuvvetlerine karşı on altı ay direnen Tepedelenli ve oğulları, sonunda teslim olduktan sonra öldürüldüler.

1823

- Veziriazam Hamdullah Paşa görevden alındı, yerine Silahtar Ali Paşa getirildi (10 mart).
- Sultan Abdülmecid doğdu (25 nisan).
- Veziriazam Silahtar Ali Paşa görevden alındı, yerine Bursa ve Kocaeli Mutasarrıfı Mehmed Said Calip Paşa getirildi (13 aralık).

1824

İbrahim Paşa, Mora valisi oldu (1 nisan)

II. Mahmud Yunan isyanının devam ettiği sıralarda isyanı bastırmak için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirdi. Mehmed Ali Paşa, isyanın bastırılmasına kadar, oğlu İbrahim Paşa'ya, kaptanı deryalık ve Mora valiliklerinin verilmesini istedi. Kaptanı deryalık isteği kabul edilmemekle beraber, İbrahim Paşa tam yetkiyle Mora valisi oldu.

- Veziriazam Mehmed Said Galip Paşa görevden alındı, yerine Silistre Valisi Benderli Mehmed Selim Sırrı Paşa getirildi (14 eylül).
- Vidin Valisi Mehmed Reşit Paşa, Rumeli Beylerbeyi oldu (13 kasım).

Divan şairi Enderunlu Vasıf öldü

Şair Enderunlu Vasıf; sarayda yetişmiş, ilköğrenimini Galatasaray'da yaptıktan sonra 1803'te Silahtar Süleyman Paşa'nın kaptancısı olmuştur. IV. Mustafa tarafından Enderun'a alınarak hünkâr başlalası yapıldı (1816). Enderun'da çeşitli görevlerde bulunduktan sonra kendi isteğiyle ayrıldı (1818). Kendisine "mütevelli-lik" ve "hacegânlık" verildi. Eski şiirin dil anlayışından ayrılarak İstanbul Türkçesinden yola çıkan Enderunlu Vasıf, şiire günlük hayatı taşımasıyla ünlendi. Şiirlerini topladığı Divan 1841'de basılmıştır.

19. Cevded Paşa

1774-1826 yılları arasındaki olayları yazmıştır. 1895'te vefat etti. Kabri, Fatih Sultan Mehmed Camii haziresindedir.

1825

İbrahim Paşa Ordusu Mora'ya çıktı (24 şubat)

Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır donanması, Mora'nın güneyindeki Modan Kalesi önlerine asker çıkarttı.

20. Mehmed Recai Efendi

1848-1852 yılları arasındaki olayları yazmıştır. 1874'te vefat etti. Kabri Eyüp'tedir.

Sultan Abdülmecid döneminin olayları

1848

- Sadrazam Koca Mustafa Reşit Paşa görevden alındı, yerine İbrahim Sarım Paşa getirildi (28 nisan).
- Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa öldü (2 ağustos).
- Sadrazam İbrahim Sarım Paşa görevden alındı, yerine Koca Mustafa Reşit Paşa getirildi (12 ağustos).

1849

Eflâk ve Boğdan (Memleketeyn) sorunu ile ilgili olarak Baltalimanı Antlaşması imzalandı (1 Mayıs)

Osmanlılarla Ruslar arasında imzalanan bu antlaşmaya göre; her iki devlet Eflâk ve Boğdan'ı ihtilalden koruyacak; iki devletin göstereceği adaylardan halkın seçeceği voyvodalar; yedi yıl görev yapacak, ihtilal fikrinin kalkmasından sonra Osmanlı ve Rus birlikleri, Eflâk ve Boğdan'dan çekilecekti.

Mülteciler sorunu çözümlendi (25 Aralık)

Avusturya ve Rusya'nın baskılarından kaçan Macar ve Leh milliyetçileri, Osmanlı topraklarına sığındılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu mültecileri kabul etmesi, özellikle Fransa ve İngiltere'de olumlu etkiler uyandırdı. Avusturya ve Rusya'nın, mültecilerin geri verilmesiyle ilgili talepleri, Babıâli tarafından şiddetle reddedildi. Mülteciler sorunuyla ilgili Türk görüşü, Hariciye Nazırı Ali Paşa'nın verdiği notada, gerçekçi temellere dayalı olarak açıklandı. Avusturya ve Rusya elçilerinin katılımıyla, Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın konağında toplanan konferansta, Türk tezinin kabul edilmesi sonucu, mülteciler sorunu çözümlendi.

1849

**Rüşvete karşı yemin yöntemi uygulanmaya
başlandı (11 aralık)**

Sultan Abdülmecid Babıâli'de yapılan toplantıda, rüşvetle mücadele etmek için yemin etti. Bundan sonra bütün devlet memurlarına, rüşvet almamaları için Kuran'a el basıp yemin ettirilme yöntemi getirildi.

1850

- İstanbul'da yaşanan şiddetli kış nedeniyle Haliç dondu.

21. Ahmed Lütfi Efendi

1825-1875 tarihleri arasındaki olayları yazmıştır. 1907'de vefat etti. Kabri, Aksaray'da Sofular Camii karşısındaki Ekmel Süleyman Efendi Tekkesi haziresindedir.

1851

Encümeni Daniş açıldı (18 temmuz)

Sultan Abdülmecid 1850'de Babıâli'deki söylevinde cehaletin yok edilmesi için her türlü önlemin alınmasını istedi. Bu buyruk üzerine, konu ilgili kurullarda görüşülüp tartışıldı; İstanbul'da açılacak darülfünun (üniversite) için gerekli hazırlıkları yapmak ve ders kitaplarını yazmak üzere Encümeni Daniş'in çalışmaya başlaması kararlaştırıldı. Encümeni Daniş'in açılışı, 18 temmuz 1851'de Sultan Abdülmecid ile Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın da katıldığı bir törenle gerçekleşti. Cevded Paşa'nın eseri olan *Kavaidi Osmaniye* (Osmanlıca Gramer Kuralları), Encümeni Daniş'in ilk eseri olarak Sultan Abdülmecid'e sunuldu.

1852

- Sadrazam Koca Reşit Paşa görevden alındı, yerine Mehmed Emin Rauf Paşa getirildi (26 ocak).
- Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa görevden alındı, yerine Koca Reşid Paşa getirildi (5 mart).
- Sadrazam Koca Reşid Paşa görevden alındı, yerine Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa getirildi (5 ağustos).
- Sadrazam Mehmed Emin Ali Paşa görevden alındı, yerine Kaptanı Derya Damat Ali Paşa getirildi (3 ekim).

1853

- Rus Bahriye Nazırı Prens Mençikof, olağanüstü elçi göreviyi-
le İstanbul'a geldi (28 şubat).
- Sadrazam Damat Ali Paşa görevden alındı, yerine Meclisi vâ-
lâ reisi Giritli Mustafa Nailî Paşa getirildi (73 mayıs).
- Rusya Hariciye Nazırı Kont de Nesselrode, Osmanlı İmpara-
torluğu'na nota verdi (21 mayıs).
- İngiliz ve Fransız donanmaları Beşike Körfezi'ne geldi (25 ha-
ziran).
- Prut Nehri'ni geçen Rus ordusu, Eflâk ve Boğdan'a girdi (3
temmuz).
- Sadrazam Giritli Mustafa Nailî Paşa görevden alındı (8 tem-
muz).
- Giritli Mustafa Nailî Paşa yeniden sadrazamlığa getirildi (10
temmuz).
- Rusya ile ilişkilerin bozulması üzerine toplanan olağanüstü
meclis, savaş kararı aldı (26 eylül).
- Rusya'ya savaş ilan edildi (4 ekim).
- Osmanlı ordusu Eflâk ve Boğdan'ın boşaltılması için, Rus or-
dusuna ültimatome verdi (14 ekim).
- Osmanlı-Rus savaşı başladı (23 ekim).
- Osmanlı ordusu, Tuna üzerinde bulunan Kalafat'ı işgal etti
(21 ekim).
- Batum civarındaki Saint-Nicolas Kalesi fethedildi (28
ekim).
- İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul'a geldi (2 kasım).
- Olteniça Zaferi kazanıldı (5 kasım).
- Olteniça'daki Osmanlı askerleri geri çekildi (11 kasım).
- Osmanlı kuvvetleri Ahıska'da yenilgiye uğradı (26 kasım).

Sinop Baskını (30 kasım)

Patrona Osman Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, fırtı-
na sebebiyle sığındığı Sinop Limanı'nda, Rus donanmasının bas-
kınına uğradı. Osmanlı savaş gemileri yandı, iki bin yedi yüz as-
ker şehit düştü. Ruslar Patrona Osman Paşa'yı esir aldı.

1853

- Osmanlı ordusu, Kars'ın doğusundaki Başgedikler mevkiin-
de Ruslara yenildi (1 aralık).

İstanbul Ortaköy Camii'nin yapımı tamamlandı

İstanbul Boğaziçi'nde, Ortaköy iskelesi yanında ve deniz kıyısındadır. Abdülmecid tarafından Mimar Karabet Balyan'a yaptırılmış; barok üslubunda bir camidir. Büyük kubbe, dört kemer üzerine oturtulmuştur. Tek şerefeli iki minarelidir. Cami içindeki yazıları, Abdülmecid yazmıştır.

1854

- İngiliz ve Fransız donanmaları Karadeniz'e açıldı (3 ocak).

Çatana Zaferi kazanıldı (5 ocak).

• Rumeli ordusu Erkânı Harbiye Reisi Ahmed Paşa komutasındaki on bin kişilik Osmanlı ordusu, Çatana'da yapılan savaşta Rus ordusunu yenilgiye uğrattı. Yardıma gelen Rus birlikleri de yenildi.

• İngiltere ve Fransa, Eflâk ile Boğdan'ın boşaltılması hakkında Rusya'ya ultimatom verdi (27 şubat).

• Keçecizade Fuat Efendi, Epir ve Teselya isyanlarını bastırmakla görevlendirildi (1 mart).

• Osmanlı-Yunan siyasi ilişkileri kesildi (9 mart).

• Rusya'ya karşı Osmanlı-İngiliz-Fransız ittifakı kuruldu (12 mart).

• Ruslar, Dobruca'yı işgal etti (23 mart).

• İngiltere ve Fransa, Rusya'ya savaş ilan etti (27 mart).

• İlk müttefik kuvvetleri Gelibolu'ya geldi (31 mart).

• Yunan asilerine karşı Narda Zaferi kazanıldı (1 nisan).

• Ruslara karşı Kalafat Zaferi kazanıldı (17 nisan).

• Müttefikler Odessa'yı bombaladı (22 nisan).

• Epir ve Teselya isyanları nedeniyle İngiltere ve Fransa, Yunan hükümetini uyardı (22 nisan).

• Yunanistan'ın itaat altına almak, Atina ve Pire'yi işgal etmek üzere Fransa bir kolordu gönderdi (5 mayıs).

• Rus ordusu Silistre'yi kuşattı (15 mayıs).

• Müttefik kuvvetleri, Gelibolu'dan Varna'ya hareket etti (24 mayıs).

• Sadrazam Giritli Mustafa Naili Paşa görevden alındı, yerine Kaptanı Derya Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa getirildi (29 mayıs).

• Rus başkumandanı Paskiyeviç, Silistre kuşatmasında yaralandı (9 haziran).

• Silistre müdafilerinin huruç hareketinde yeni Rus başkuman-

danı Prens Gorçakof yaralandı, düşman yenilgiye uğratıldı (13 haziran).

- Eflâk ve Boğdan hakkında Avusturya ile Boyacıköy Antlaşması imzalandı (14 haziran).

- Silistre, Rus kuşatmasından kurtuldu (25 haziran).

- Ruslar, Yerköyü Savaşı'nda yenilgiye uğratıldı (8 temmuz).

- Kırım Seferi'ne karar verildi (21 temmuz).

- Türk ordusu Bükreş'e girdi (6 ağustos).

- Türk ve müttefik orduları Kırım'a çıktı (13 eylül).

- Müttefik orduları, Eskihisar civarından Sivastopol'a hareket etti (19 eylül).

- Müttefikler Alma Nehri dolaylarında bir Rus ordusunu yenilgiye uğrattılar. Avusturya, Eflâk ve Boğdan'ı işgale başladı (20 eylül).

- Ruslar, Sivastopol Limanı'nın girişini kapattı (23 eylül).

- Sivastopol'a doğru ilerleyen müttefik orduları, Kaça Çayı'nı geçti (23 eylül).

- Müttefikler Belek Çayı'nı geçti (24 eylül).

- Müttefikler Sivastopol'ü kuşatmaya başladı (25 eylül).

- Müttefikler Balaklava Limanı'nı işgal etti (26 eylül).

- Müttefikler, Balaklava'da yapılan savaşta, Rus ordusunu yenilgiye uğrattı. Kazanılan bu zaferin sonrasında, Balaklava Limanı'nda bulunan İngiliz donanmasıyla bağlantı kuruldu.

- Müttefikler, Sivastopol etrafında siper kazmaya başladı (10 ekim).

- Müttefikler, Sivastopol'ü bombalamaya başladı (17 ekim).

- Balaklava'ya saldıran Ruslar yenilgiye uğratıldı (25 ekim).

- İnkerman Zaferi kazanıldı (5 kasım).

- Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa görevden alındı, yerine Koca Reşit Paşa getirildi (23 kasım).

Eflâk ve Boğdan hakkında Avusturya-İngiltere ve Fransa arasında antlaşma yapıldı (2 aralık)

Yapılan antlaşmaya göre, Avusturya, işgal etmiş olduğu Eflâk ve Boğdan'ı Ruslara karşı koruyacak, Eflâk ve Boğdan topraklarında müttefik ordularının hareketlerine engel olmayacaktı.

1855

- Azak ve Karadeniz'deki Rus limanları, müttefik donanmalar tarafından kuşatıldı (15 ocak).

- Torino Antlaşması ile Sardunya Krallığı, ittifaka katılıp Kırım'a asker göndermeye karar verdi (26 ocak).
- Türk-İngiliz Askeri Sözleşmesi imzalandı (3 şubat).
- Başkumandan Ömer Paşa, Gözleve Zaferi'ni kazandı (17 şubat).
- Rus Çarı I. Nikola intihar etti (2 mart).
- Osmanlı-Sardunya ittifak antlaşması imzalandı (15 mart).

Dolmabahçe Camii ibadete açıldı (23 mart)

Dolmabahçe Camii'nin yapımına Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından başlandı; annesinin ölümü üzerine, yarım kalan camiyi Sultan Abdülmecid tamamlattı. Caminin projesi Karabet Balyan'ındır. Yapının en belirgin özelliği, somut bir kurgu ve geometride olmasıdır. Cami, kare planlı altyapı üzerine kubbeli ve yüksek bir kitledir.

- Sadrazam Koca Reşit Paşa görevinden istifa etti. Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa sadrazam oldu (2 mayıs).
- Müttefikler, Kerç Boğazı'na asker çıkardılar (24 mayıs).
- İhlamur Kasrı yapıldı.
- Sadrazam Koca Reşit Paşa görevinden istifa etti. Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa sadrazam oldu (2 mayıs).
- Müttefikler, Karasu (Çarnayya) hattını işgal ettiler (25 mayıs).
- Ruslar, başta Anapa Kalesi olmak üzere, Karadeniz kıyılarındaki kaleleri tahrip edip geri çekilmeye başladılar (28 mayıs).
- Müttefikler, Sivastopol'ün doğusundaki Yeşiltümsek ve Aktabya'yı ele geçirdiler (7 haziran).

Osmanlı İmparatorluğu, tarihinde

ilk kez dış borç aldı (28 haziran)

Kırım Savaşı'nın ağır harcamaları nedeniyle Babıâli, ilk kez dışarıdan borç almak zorunda kaldı. Londra'da imzalanan antlaşma ile İngiltere ve Fransa'dan beş milyon İngiliz altını alındı ve bu borç için yüzde dört faiz, yüzde bir amortisman ödenmesi kabul edildi. Alınan borca Mısır'ın yıllık vergisi, İzmir ve Suriye gümrüklerinin geliri karşılık gösterildi.

- İngiliz Başkumandanı Mareşal Lord Raglan Kırım Savaşı'nda öldü (28 haziran).
- Sivastopol yoğun olarak bombalanmaya başlandı (5 eylül).
- Malakof istihkâmı ele geçirildi, Rus direnişi kırıldı (8 eylül).
- Müttefikler, Sivastopol'a girdi (9 eylül).

Türkiye’de ilk telgraf hattı işlemeye başladı (9 eylül)

İngilizlerin yardımıyla kurulan telgraf hattı, ilk olarak İstanbul-Edirne-Varna arasında işlemeye başladı. Daha sonra Kırım’daki Balaklava’ya bağlandı. Kırım’dan çekilen ilk telgrafta, Sivastopol’ün işgal edildiği müjdesi İstanbul’a ulaştı.

- Kars’ı kuşatan Rus ordusu, başlattığı genel hücumda bozguna uğradı (29 eylül).
- Kuburun Zaferi kazanıldı (17 ekim).
- Kars Kalesi açlık yüzünden düşmana teslim oldu (28 kasım).

1856

- Barış esaslarına ait Viyana Protokolü imzalandı (1 şubat).
- Islahat Fermanı ilan edildi (18 şubat).
- Paris Barış Kongresi açıldı (25 şubat).
- Kırım Savaşı’na son veren Paris Antlaşması imzalandı (30 mart).
- Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğü, Avrupa devletlerinin garantisi altına alındı (15 nisan).
- Müttefiklerin Türkiye’deki kuvvetlerini geri çekmeleri konusunda yeni süre antlaşması imzalandı (13 mayıs).
- Besarabya sınırıyla ilgili olarak Paris Antlaşması imzalandı (19 haziran).
- Sadrazam Koca Reşid Paşa görevden alındı, yerine Giritli Mustafa Nailî Paşa getirildi (6 ağustos).
- Dolmabahçe Sarayı açıldı.

1857

- Sadrazam Giritli Mustafa Nailî Paşa görevden alındı, yerine Koca Reşit Paşa getirildi (22 ekim).
- Rus ressam İvan Konstantinoviç Ayvazovski, ikinci kez İstanbul’a geldi.

İvan Konstantinoviç Ayvazovski (1817-1900)

Ermeni asıllı Rus ressamdır. Resim yeteneğini kendi çabasıyla ve özellikle de Fransız ressamı Joseph Vernet’in Ermitage Müzesi’nde bulunan deniz manzaralarını kopya ederek geliştirdi; Petersburg Güzel Sanatlar Akademisi’ne girerek, Philippe Tonneur’un öğrencisi oldu. Roma ve Paris’te resim çalışmalarına katıldı. 1844’te Petersburg’a geri döndü. Ordu ressamlığına getirilen Ayvazovski’nin adı,

son Rus romantik ressamaları arasında yer alır. Sultan Abdülaziz zamanında İstanbul'a çağrılan Ayvazovski, Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki padişah portreleriyle, Dolmabahçe Sarayı'ndaki tabloları yaptı. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ile özel koleksiyonlarda tabloları vardır. Pars Tuğlacı'nın "Ayvazovski İstanbul'da" (1983) adlı incelemesinde, bu konuda genişçe bilgiye yer verilmiştir.

- Küçüksu Kasr-ı'nın yapımı tamamlandı.
- Hariciye Nazırı Ali Paşa, sadrazamlığa getirildi (11 ocak).
- Cidde'de bazı kıskırtmalar sonucu olaylar çıktı (13 temmuz).

Eflâk ve Boğdan'ın yeniden teşkilatlanması hakkındaki Paris Antlaşması imzalandı (19 ağustos)

Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında imzalanan antlaşmaya göre; Eflâk ve Boğdan birleştirildi. Eflâk ve Boğdan, içişlerinde serbest olacak ve Osmanlı İmparatorluğu'na yılda bir buçuk milyon kuruş vergi ödeyecekti

1859

- Süveyş Kanalı'nın kazı çalışmalarına başlandı (24 nisan).
- Osmanlı-Karadağ sınır protokolü imzalandı (8 kasım).

Sultan Abdülmecid'i ortadan kaldırmaya yönelik darbe girişimi (Kuleli Vakası) ortaya çıkarıldı (14 eylül)

Sultan Abdülmecid'i ortadan kaldırmak ve şeriatı dayalı bir yönetim kurmaya yönelik darbe girişiminde bulunanlar, Kuleli Kışlası'nda yargılandıkları için, bu olaya "Kuleli Vakası" denilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yeniliklere ve özellikle de azınlıklara eşit haklar tanınmasına karşı çıkan Müslüman çevreler, Fedailer Cemiyeti adında gizli bir cemiyet kurdular. Cemiyetin varlığını ve eylem hazırlığında olduğunu haber alan hükümet, cemiyetin Tophane'deki Kılıç Ali Paşa Camisi'ndeki toplantısını basıp, elebaşlarını yakaladı. Kısa süren yargılama sırasında sanıklar, amaçlarının padişahı ortadan kaldırmak ve şeriat ilkelerine dayalı bir hükümet kurmak olduğunu itiraf ettiler. Mahkeme, sanıklardan dördünü ölüm cezasına çarptırdı. Sultan Abdülmecid, bu cezayı ömür boyu hapse çevirdi.

• Eflâk ve Boğdan'ın bir voyvoda tarafından yönetilmesi kabul edildi (25 eylül).

• Sadrazam Ali Paşa görevden alındı, yerine Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa getirildi (18 ekim).

- Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa görevden alındı (23 aralık).
- Tanzimat Meclisi Başkanı Mütercim Mehmed Rüştü Paşa, sadrazam oldu (24 aralık).

1860

- Lübnan'da çıkan olayların büyümesi üzerine Hariciye Nazırı Fuat Paşa, Lübnan'a gitti (27 Mayıs).
- Sadrazam Mütercim Mehmed Paşa görevden alındı (27 Mayıs).
- Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa sadrazam oldu (28 Mayıs).
- Avrupa'dan Suriye'ye asker gönderilmesine ilişkin Paris Antlaşması imzalandı (5 Eylül).

İlk özel Türk gazetesi olan *Tercüman-ı Ahval*, yayın hayatına başladı (21 Ekim)

Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkarılan gazete, önceleri haftada iki kez, 1861'den sonra daha sık yayımlandı. Gazetenin yazarları arasında Ahmed Vefik Paşa, Sarı Tevfik Bey, Mehmed Şerif Bey bulunuyordu. Ziya Paşa'nın eleştirilmesi nedeniyle gazete, Mayıs 1861'de iki haftalığına kapatıldı. Bu olay, Türk basınındaki ilk kapatılma olayıdır.

Sultan Abdülaziz döneminin olayları

1861

- Sultan Abdülaziz tahta çıktı (25 haziran).
- Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa görevden alındı, yerine Ali Paşa getirildi (6 ağustos).

Piva Savaşı kazanıldı (21 kasım)

- Ömer Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Piva'da yapılan savaşta, Hersek asilerini yenilgiye uğrattı. Yenilen asiler dağıldılar.
- Sadrazam Ali Paşa görevden alındı, yerine Hariciye Nazırı Keçecizade Mehmed Fuat Paşa getirildi (22 kasım).

1862

- Sırp lar, Belgrad Kalesi'ne saldırdılar. Muhafız Âşir Paşa, şehri bombaladı (15 haziran).

***Tasvir-i Efkâr* gazetesi yayın**

hayatına başladı (21 haziran)

Şinasi'nin imtiyaz sahibi ve başyazar olduğu gazetenin adının altında "Havadis ve maarife dair Osmanlı gazetesi" sözcükleri yer alan gazete, haftada beş gün yayımlanıyordu. Şinasi'nin siyasi nedenlerle Paris'e kaçması üzerine, 200. sayısından sonra Nanuk Kemal, onun da Avrupa'ya gitmesi üzerine Recaizade Ekrem tarafından çıkarılan gazete 833. sayısında kapandı.

• Osmanlı Devleti'nde yayınlanan ilk Türkçe bilim ve kültür dergisi olan *Mecmua-i Fünun*, Cemiyeti İlmiye-i Osmaniye'nin yayın organı olarak temmuzda yayın hayatına başladı.

• Piyasadaki kâğıt paralar tedavülden kaldırılmaya başlandı (1 temmuz).

- Ömer Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, *Rieka'da* Karadağ ordusunu yenilgiye uğrattı (23 ağustos).

İşkodra Barışı yapıldı (31 ağustos)

Karadağ Savaşı'nı sona erdirmek için Osmanlılar ile Karadağ arasında yapılan İşkodra Barışı'na göre; Karadağ, eskisi gibi içişlerinde serbest olacak, Prens Mirko, dönmek üzere Karadağ'ı terk edecek; Karadağ, sadece ticaret için bir limanından faydalanacak; Karadağ'a silah sokulmayacak, Hersek'e giden İşkodra yolu Osmanlı askerlerinin denetiminde olacak; Karadağ'ın komşuları ile çıkan sınır anlaşmazlıkları Babîali aracılığı ile çözümlenecek, Karadağ'a, Osmanlı pasaportu ile girilecekti.

- Sırbistan'daki Türk kaleleri hakkında İstanbul Protokolü imzalandı (8 eylül).

- İlk defa posta pulu kullanıldı.

1863

Darülfünun açıldı (14 ocak)

Darülfünunu Osmanî adı verilen okulda, Kimyager Derviş Paşa, Ahmed Vefik Paşa, Cevded Paşa, Müneccimbaşı Osman Efendi gibi dönemin önde gelen hocaları ders verdiler. İlk olarak Çemberlitaş'ta Nuri Efendi Konağı'nda faaliyet gösteren okul, konak yanınca kapatıldı (1865). Okul bir süre sonra Türbe semti yakınlarındaki bir binada yeniden açıldı (1870).

İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda, Türkiye'nin ilk sanayi sergisi açıldı.

İlki 1851'de Londra'da açılan Avrupa'daki sanayi sergilerine Osmanlılar, 28 şubat 1863'te Sergi-i Umum-i Osmanî adıyla açtıkları bir sergiyle katıldılar.

İmparatorluk bu sergiyi açmakla çöküş halindeki Osmanlı ekonomisinin sorunlarına çözüm aramayı ve Batı ekonomileri karşısında rekabet gücü kazanmayı amaçlıyordu. Sergi, Sultanahmet Meydanı'nda, sonradan kaldırılan özel binalar kurularak açıldı.

- Sultan Abdülaziz, Mısır seyahatine çıktı (3 nisan).

- Sadrazam Yusuf Kamil Paşa görevden alındı, yerine Keçecizade Mehmed Fuat Paşa getirildi (1 haziran).

- Sadrazam Keçecizade Mehmed Fuad Paşa istifa etti (2 kasım).

- Meclisi Vâlâ Reisi Yusuf Kamil Paşa İkinci kez sadrazam oldu (5 kasım).

1864

- Eflâk ve Boğdan'ın birleşmesini tamamlayan İstanbul Protokolü imzalandı (28 haziran).

1865

- Çizdiği imparatorluk dönemi kıyafet resimleri ile tanınan ressam Arif Mehmed Paşa 28 aralık 1865'te öldü.

Arif Mehmed Paşa

Sultan II. Mahmud devriyle başlayan Türk resminin ilk ünlü simalarından olan Arif Mehmed Paşa, Türkiye'de Batı tarzı resim sanatının öncülerindendir. 7 şubat 1808'de İstanbul'da doğmuş; on dört yaşında Maliye Kalemî'ne, on sekiz yaşında ise yeni kurulan Asakiri Mansurei Muhammediyye'ye kendi arzusu ile kâtip olarak girmiştir. İstanbul'da nefer ve başçavuş olarak dört yıl hizmet ettikten sonra, yüzbaşı rütbesiyle Üsküp, Kosova ve Humus'a gitti. İstanbul'a döndükten sonra sırasıyla kolağalığına, mirlivalığa ve ferikliğe yükseldi. 1853'te zaptiye, sonra Arabistan müşiri oldu. Harput, Erzurum, Silistre ve Edirne valilikleri yaptı. Ordudaki görevinin yanı sıra, Türk kültürü ve Türk tarihinde araştırmacı ressam olarak yer aldı. Arif Mehmed Paşa, Türk kıyafetinin zengin konuları üzerinde Türk tarihi kaynaklarına inen kırk yıllık bir çalışma sonunda Osmanlı devlet adamlarının kıyafetlerinin resimlerini çizmiş, bunlara ilave olarak üç ciltlik açıklamalı *Mecmûa-i Tesâvîr-i Osmaniyye* adlı önemli bir eser de hazırlamıştır. Bu eserin birinci cildi Türkçe ve Fransızca olarak yayımlanmıştır. "Türkiye'de ilk resimli kitap" olarak takdim edilen eserin renkli figürlü ve on altı parçalık resim levhaları Fransızca metniyle Paris'te (1863), Türkçe metni ise İstanbul'da (1863) basılmıştır. Aslında on iki cilt olarak hazırlanan eserin sadece birinci cildi yayımlanabilmiş, diğer ciltleri kaybolmuştur.

İstanbul Barışı imzalandı (8 mart)

Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa, Rusya ve Yunanistan arasında imzalanan bu barışa göre; İngiltere'nin himayesinde

bulunan Korfu, Kefalonya, Zenta, Ayamavra, Çerigo ve Pakso adaları Yunanistan'a verildi.

- İstanbul Hocapaşa'daki yangın, büyük zarara yol açtı.
- Jules Verne'in *Ay'a Seyahat* adlı romanının ilk Türkçe çevirisi yayınlandı.

Beylerbeyi Sarayı yapıldı

İstanbul'da, Boğaziçi'nde, Beylerbeyi kıyısındadır. 1865'te Abdülaziz tarafından Sarkis Balyan Kalfa'ya yaptırılmıştır. Gerek iç, gerek dış görünüşüyle zarif ve süslüdür. Yapılışında, eski Türk mimarlığının bazı esasları gözetilmiştir. Sarayda ilk olarak Fransa İmparatorçesi Eugenie, 1877'de de Grandük Nikola misafir edilmişlerdir. Cumhuriyet devrinde de bazı devlet başkanları da burada konuk edilmişlerdir.

1866

• Memleketeyn (Eflâk-Boğdan) beyliğine seçilen Aleksandr Cuza'nın görevi, Babiâli tarafından onaylandı (23 şubat).

• Prusya hanedanından Prens Charles de Hohenzollern, Memleketeyn (Romanya) beyi seçildi (19 nisan).

• Mısır veraset usulü değişti (28 Mayıs).

• Mısır valilerine "Hıdiv" unvanı verildi (2 Haziran).

• Sadrazam Keçecizade Mehmed Fuad Paşa görevden alındı (4 Haziran).

• Mütercim Rüşdü Paşa sadrazam oldu. (5 Haziran).

• Girit'te isyan çıktı. Asiler, Girit'in Yunanistan'a katıldığını ilan ettiler (2 Eylül).

• Girit'te yeni düzenlemeler yapmakla görevlendirilen eski sadrazam Giritli Mustafa Nailî Paşa, İstanbul'dan hareket etti (8 Eylül).

• Memleketeyn beyliğine seçilen Prusya prenslerinden Charles de Hohenzollern'in durumu Babiâli tarafından onaylandı (26 Ekim).

1867

***Muhbir* gazetesi yayın hayatına başladı (1 Ocak)**

Diyanbakırlı Filip Şahinoğlu tarafından çıkarılan, başyazarlığını Ali Süavi'nin yaptığı gazetede kimi zaman Ziya Paşa'nın da yazıları çıktı. *Muhbir* gazetesi, 27 Mayıs 1867'de hükümet tarafından kapatıldı. Ali Süavi Kastamonu'ya, Ziya Paşa da Kıbrıs mutasarrıflı-

ğına gönderildi. Avrupa'ya kaçan Ali Süavi, 31 ağustos 1867'den itibaren, Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına gazeteyi Londra'da çıkarmaya başladı. Gazetenin ilk sayısının en başında "*Muhbir*, doğruyu söylemenin yasak olmadığı bir memleket bulur, yine çıkar" ibaresi yer alıyordu. Ali Süavi yönetiminde elli sayı yayımlanan gazete, Mustafa Fazıl Paşa'nın parasal desteği kesmesi üzerine 3 kasım 1868'de kapandı.

• Mütercim Rüştü Paşa'nın istifasıyla boşalan sadrazamlığa, Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa getirildi (11 şubat).

• Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Paris'te çalışmalarına başladı (24 mart).

- Belgrad ve diğer kaleler Sırbistan'a bırakıldı (10 nisan).
- Namık Kemal ve Ziya Paşa Avrupa'ya kaçtı (17 mayıs).
- Divan şairi Leskofçalı Galib öldü.

Leskofçalı Galib

Asıl adı Mustafa olup, Üsküp Valisi İsmail Paşa'nın oğludur. Öğrenimini Leskofça'da yaptı. Afyonkarahisar'da sürgünde bulunan babasının affedilmesiyle birlikte İstanbul'a yerleşti. Sadaret Kalemî'nde, Bosna Valisi Veliyettin Paşa'nın kâtipliğinde bulundu. Mithat Paşa'nın Tuna valiliği sırasında onun yanında başkâtiplik ve *Tuna* gazetesinde yazarlık yaptı. Halep ve Girit'teki görevlerinden sonra, 1867'de rüsumat muhasebeciliğine getirildi. Bu arada divan şiiri geleneğini canlandırmak ve yaşatmak amacıyla kurulan Encümeni Şuara topluluğuna katıldı. Divan şiiri geleneğinin son ustalarındandır.

1867

- Sultan Abdülaziz, Avrupa seyahatine çıktı (21 haziran).
- Sultan Abdülaziz, Messina'ya geldi (25 haziran).
- Sultan Abdülaziz, Napoli'ye geldi (28 haziran).
- Sultan Abdülaziz, Tulon'da karaya çıktı (29 haziran).
- Sultan Abdülaziz, Paris'ten Londra'ya hareket etti (10 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, Londra'ya geldi (12 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, İstanbul'a dönüş için Londra'dan hareket etti (23 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, Brüksel'den geçti (24 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, Coblentz'de Prusya kralı ve kraliçesi tarafından karşılandı (25 temmuz).

- Sultan Abdülaziz, Viyana'ya geldi (28 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, Budapeşte'ye geldi (31 temmuz).
- Sultan Abdülaziz, Vidin'e geldi (3 ağustos).
- Sultan Abdülaziz, Rusçuk'a geldi (4 ağustos).
- Sultan Abdülaziz, Rusçuk'tan Varna'ya hareket etti (6 ağustos).
- Sultan Abdülaziz, İstanbul'a geldi (7 ağustos).
- Sultan Abdülaziz, Paris'e geldi (30 haziran).
- Sadrazam Ali Paşa olağanüstü görevle Girit'e hareket etti (2 ekim).
- Sadrazam Ali Paşa, Girit'e geldi (4 ekim).

1868

- Girit'te ilk ıslahat esasları ilan edildi (4 ocak).
- Girit'in idari ve adli teşkilatına ilişkin yeni esaslar getirildi (15 şubat).
- Sadrazam Âli Paşa, Girit'ten İstanbul'a geldi (29 şubat).
- Şûrayı Devlet (Danıştay) kuruldu (1 nisan).
- Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda kapanan Alman Lisesi yeniden öğrenime açıldı (11 mayıs).
- Son halife Abdülmecid Efendi doğdu (29 mayıs).
- Ecnebilere mülkiyet hakkı verildi (9 haziran).

Galatasaray Lisesi (Mektebi Sultanî) açıldı (1 eylül)

Türkiye'de ilk kez Batı örneğine göre ve lise düzeyinde kurulan okul olan Galatasaray Lisesi, 1 eylül 1868'de öğretime başladı. Okul, 1867'de Paris'e yaptığı gezide liseleri inceleyen Sultan Abdülaziz'in isteği ve Sadrazam Ali Paşa ile Hariciye Nazırı Saffet Paşa'nın çabalarıyla kurulmuştur. Okulun açılış amacı, her dinden her ulustan öğrencileri bir okul çatısı altında kaynaştırmak ve Osmanlılık kavramına sağlam bir temel hazırlanaktı. Okul, öğretime üç yüz kırk bir öğrenciyle başladı. Öğrencilerin üçte biri Türk'tü ve sınavla parasız öğrenim görme olanağı sadece Türk çocuklarına veriliyordu. Lise düzeyindeki öğrenim süresi beş yıldır. Daha sonra ilk ve orta kısımlar kurularak, öğrenim süresi on iki yıla çıkarıldı. Öğretim Türkçe ve Fransızca yapılıyordu. Fransız İmparatoru III. Napolyon, okula zengin bir kütüphane hediye etmiştir.

- Türk-Yunan siyasi ilişkileri kesildi (2 aralık).
- Babîâli, Yunanistan'a ultimatome verdi (11 aralık).
- Kandilli Rasathanesi kuruldu.

Hürriyet gazetesi çıktı

Türk milletinin siyasi haklarını korumak ve meşrutiyeti kurmak için harekete geçen Yeni Osmanlılar Cemiyeti, *Muhbir* gazetesinde, bir yıl sonra Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın kalemleriyle 28 haziranda yine Londra'da *Hürriyet* adlı bir gazete çıkardı. Yirmi otuz santim boyutlarında ve haftada bir yayımlanan gazete, ilk on sayısı dörder sayfa olmak üzere, daha sonraki sayılarında sayfa adedi değişerek iki yıl yayımlandı. İlk altmış üç sayısı Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından hürriyet, meşrutiyet, Yeni Osmanlılık ve Osmanlı Devleti'nin sorunları üzerine yazılarla kamuoyu oluştururken, altmış üçüncü sayısından sonra bu durum biraz değişti. Fikir uyuşmazlığı nedeniyle Namık Kemal'in gazeteden ayrılmasından sonra, *Hürriyet* gazetesinin Ziya Paşa eliyle çıkarıldığı bu dönemde, önceki dönemin tersine, kişisel saldırı içeren, özellikle de Ali Paşa'ya yönelik bir yayın politikası izlendi. Sonunda Babıâli hükümetinin İngiliz hükümeti nezdindeki girişimleri sonucu, İngiliz yasalarına aykırı yayın yaptığı gerekçesiyle kapatılıp, Ziya Paşa tarafından Cenevre'de çıkarılmaya devam edilmiş; bir süre sonra da (1870'te), buradaki yayın hayatı da son bulmuştur.

1869

- Hariciye Nazırn Keçecizade Mehmed Fuat Paşa öldü (12 şubat).

Keçecizade Fuat Paşa

Şair Keçecizade İzzed Molla'nın oğludur. Tıbbiye'yi bitirip Trablus Seferi'ne askeri doktor olarak katıldı. Dönüşünde, 1837'de Tercüme Odası'na girmiş; Macar mülteciler sorununu çözmesi için 1849'da Bükreş'e gönderilmiştir. 1852'de Hariciye Nazırlığı'na atanan Keçecizade Fuat Paşa, 1854'te Yanya'da Yunanlılara karşı askeri başarı kazanıp, 1861'de sadrazam olmuştur. 1867'de Sultan Abdülaziz'in Avrupa gezisine katılan Fuat Paşa, kalp hastalığını tedavi ettirmek için gittiği Fransa'nın Nice kentinde 1869'da ölmüş; İstanbul Çemberlitaş'ta kendi adıyla anılan türbesine gömülmüştür. Fuad Paşa, Tanzimat döneminin önde gelen kişilerindendir. Zamanında eyalet örgütü yerine valiler tarafından yönetilen vilayet örgütünün kurulması ve çağdaş kurumların benimsenmesi için çaba harcamıştır.

- Girit sorununu ele alan Paris Konferansı kararları açıklandı (18 şubat).

İstanbul'da atlı tramvay hizmete girdi (4 eylül)

Bu tarihe kadar toplu taşıma aracı olmayan İstanbul'da ulaşım faytonla ya da yaylı arabalarla sağlanıyordu. Konstantine Karapano Efendi tarafından kurulan İstanbul Tramvay Şirketi'nin ilk hattı, Azapkapı-Galata-Tophane-Beşiktaş arasındaydı. Atlı tramvayların yollarda ilerleyebilmesi, önde koşan ve elindeki boruyla yayaları uyaran "vardacı"larla sağlanıyordu.

- İmparatoriçe Eugenie İstanbul'a geldi.

Süveyş Kanalı açıldı (16 kasım)

Akdeniz'le Kızıldeniz'i birleştirmek, özellikle Uzak Doğu ülkeleriyle ticareti geliştirmek isteyen Avrupa ülkeleri açısından büyük önem taşıyordu. 1832'de Kahire'ye konsolos olarak atanan Fransız diplomat Ferdinand de Lesseps, yapılacak kanalın sağlayacağı yararları, Mısır Valisi Said Paşa'ya anlattı. Osmanlı hükümeti, Said Paşa'nın çabalarıyla, kanalın açılması için gerekli imtiyazı Ferdinand de Lesseps'e verdi. Ferdinand de Lesseps, önce "Süveyş Uluslararası Deniz Kanalı" adıyla bir şirket kurdu ve kanal için hazırlanan projeler arasından İtalyan mühendis Luigi Negrelli'nin projesini seçti. Kanalın kazılmasına 25 nisan 1859'da başlandı. Bu iş için İtalya'dan getirilen binden fazla işçi ile yaklaşık elli bin Mısırlı işçi çalıştı. Çalışmalar on yıl sürdü. Kanal, 16 kasım 1869'da Fransa İmparatoru III. Napolyon'un eşi Eugenie ve kalabalık bir davetli topluluğunun katıldığı törenle hizmete açıldı.

1870

- Mithat Paşa sürgüne gönderildi.
- Bulgar Kilisesi'nin bağımsızlığı Babiâli tarafından onaylandı (11 mart).
- Beyoğlu'nda yangın çıktı (5 haziran).

İlk ciddi mizah gazetesi olan *Diyojen*'in Türkçe sayısı çıktı (24 kasım)

Diyojen, ilk Türkçe mizah gazetesidir. Önce Fransızca, daha sonra da Rumca yayımlanan haftalık gazetenin ilk Türkçe sayısı, 24 kasım 1870'te çıkmıştır. Gazetenin başlığında, fıçı içine oturmuş filozof Diyojen'in Büyük İskender ile konuşmasını canlandıran bir resim, onun altında ise, ünlü "Gölge etme, başka ihsan istemem" sözü yer alıyordu. Teodor Kasap'ın yönettiği gazetede Di-

rektör Ali Bey, Namuk Kemal, Ebuzziya Tevfik ve Ahmed Mithad Efendi'nin genellikle imzasız yazıları yayınlandı. Gazete yirmi üçüncü sayıdan itibaren on bir, yüz kırk üçüncü sayıdan sonra da üç kez yayımlandı. Halkın anladığı bir dil kullandığı ve Bektaşî sohbetlerinin alaycı üslubu ile eleştiriler getirdiği için, epeyce tutulup beğenildi. Gazetenin son sayısı 9 ocak 1873 tarihliydi.

***Basiret* gazetesi yayımlandı**

İstanbul'da cuma ve pazar günleri dışında yayımlanan günlük *Basiret* gazetesinin sahibi ve yönetmeni Basiretçi Ali Efendi idi. Diğer gazetelerden daha özenli, haberleri daha güvenilir bir gazete olarak ilgi görmüştür. Yazarları arasında Ahmed Mithat, Ali Süavi, Suphi Paşazade Ayetullah, Muharrir İsmail Efendi, Mustafa Celaleddin Paşa ve Halet Bey gibi ünlü isimler bulunuyordu. *Basiret* 1870-1871 Prusya-Fransa Savaşı'nda yazılarıyla Prusya'yı destekledi. Bu nedenle Prusya Başbakanı Bismarck gazetenin sahibini Prusya'ya davet etti ve kendisine yeni baskı makineleri armağan etti. Gazete Ali Süavi'nin, Çırağan Sarayı baskınından, bir gün önce üstü kapalı biçimde söz etmesi üzerine kapatıldı; sahibi Kudüs'e sürgün edildi.

1870

St. Joseph Lisesi açıldı

Tanzimat Fermanı ile başlayan Batılılaşma hareketleri çerçevesinde Fransa'yla ilişkilerin gelişmesi, Fransız okullarının da açılmasına yol açtı. 1841 ve 1842 yıllarında Karaköy'deki St. Benoît papazlarınca okullarının ilk sınıflarına ders vermek için Fransa'dan çağrılan din adamlarından (Frerele) Fr. Morcve Fr. Vauthier, 1857 yılında Beyoğlu İmam Sokak'ta sadece gündüz kısmı olan bir papaz okulu açtılar. İstanbul dışında oturan ailelerin çocuklarını kabul edebilmek için yatılı kısmı da olan Moda'daki Otel Baltacı'yı 4 mayıs 1864'te kiralayıp, eğitimi orada sürdürdüler. Daha sonra Yoğurtçu Çeşmesi'ndeki arsanın üzerine Papaz Alzon aracılığıyla, Emin Paşa'dan Abdülaziz'in onayını taşıyan ferman alındı; bugünkü binanın yapımına 16 ağustos 1870'te başlandı ve 1 kasım 1870'te öğretime açıldı.

1871

• İstanbul Yıldız Sarayı bahçesindeki Çadır Köşkü'nün yapımı tamamlandı.

Karadeniz'in tarafsızlığına son veren

Londra Antlaşması imzalandı (13 mart)

Rusya'nın, 1856 Paris Antlaşması'nın Karadeniz'e ait hükümlerini dikkate almayacağını bildirmesi üzerine araya İngiltere girdi. Osmanlı İmparatorluğu, Fransa, Prusya, İtalya ve Rusya arasında Londra'da bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşma ile Karadeniz'in tarafsızlığı sona erdi.

- Sadrazam ve Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa öldü (7 eylül).

- Bahriye Nazırı Mahmud Nedim Paşa sadrazam oldu (8 eylül).

1871

Şair, yazar Şinasi öldü (13 eylül).

Şinasi (1820 İstanbul-1871 İstanbul)

İlköğrenimini mahalle sübyan mektebinde ve Feyziye Okulu'nda yaptı. Tophane Müşirliği Mektubi Kalemî'ne girdi. Arapça, Farsça, Fransızca öğrendi. Maliye konusunda staj yapmak üzere devlet hesabına gittiği Paris'te (1849), daha çok dil ve edebiyat üzerinde çalıştı. Lamartine, Littré, Renan gibi dönemin ünlü yazarlarıyla tanıştı. Bir ara "Société Asiatique"e üye seçildi. Fransa'dan döndükten sonra bir süre Tophane Müşirliği Kalemî'nde çalışıp, Maarif Meclisi üyeliği yaptı. Memurluğun yanı sıra, kendini gazete ve basın işlerine verip, Fransızcadan manzumeler çevirdi ve ilk oyun denemelerini yazmaya başladı. Ağâh Efendi ile birlikte ilk Türkçe gazeteyi (*Tercümanı Ahval*, 1860) çıkardı. Daha sonra yayımladığı *Tasviri Efkar* (1862) gazetesinde devlet yönetimini eleştiren yazılarından ötürü, Maarif Meclisi üyeliğinden çıkarıldı. İkinci kez Fransa'ya giderken, gazetenin yönetimini Namık Kemal'e bıraktı (1865). Paris'te bulunduğu süre Jön Türkler ile ilişki kurmaktan çekindi, siyasi çalışmalardan uzak kalıp kendini dil ve edebiyat araştırmalarına verdi. Dönüşünde de basın işleriyle uğraştı. Düzyazıdan kendisinden önceki şairane yazma heveslerine bağlı gereksiz süs ve abartmalara, uzun cümlelere düşkünlüğü temizlemeye çalışarak dilin sadeleşme sorununu ilk kez ortaya çıkaran Şinasi; dil, makale, haber ve düzen anlayışıyla gazetecilikte de önemli girişimlerde bulundu. Manzume ve kasidelerinde ilk kez kullandığı kavramlarla kendisinden sonraki yenilik hareketlerine öncülük etti. Tanzimat edebiyatının kurucularından olan Şinasi, Batı şiirinden çeviriler yaptı ve Batı'daki ede-

biyat türlerini tanıttı. *Şair Evlenmesi* (yazılışı 1859) oyunuyla tiyatro türünde de ilk çalışmayı yaptı. Başlıca yapıtları: *Tercüme-i Manzume* (çeviri şiirler, 1859), *Şair Evlenmesi* (tek perdelik komedi, 1860), *Durub-i Emsal-i Osmaniye* (atasözleri, 1863), *Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr* (seçme makaleleri, 2 cilt ölümünden sonra, 1885).

1871

Valide Camii yapıldı

XIX. yüzyılda İstanbul'da Sultan Abdülaziz'in, annesi Pertevniyal Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Aksaray'da yapılan bu caniyi, Mimar Sarkis Kalfa, Çırağan Sarayı'nın süslemelerinden örnek alarak inşa edip, Ortaköy Dolmabahçe camilerine benzetmek istemiştir.

Sadrazam Mehmed Emin Ali Paşa

Divanı Hümayun kaleminden yetişmiş Osmanlı sadrazamıdır. Viyana ve Petersburg elçiliklerinde kâtiplik, daha sonra Mustafa Reşit Paşa'nın Londra büyükelçiliğinde elçilik müsteşarlığı yaptı. 1846'da hariciye nazırı oldu. İlk sadrazamlığı 1852'de Mustafa Reşid Paşa'nın azlinden sonra gerçekleşti. Beş kez sadrazam olan Ali Paşa ayrıldığı dönemlerde de hariciye nazırlığı yapmıştır. Fuad Paşa'nın 1869'da ölümü üzerine, hariciye nazırlığını da üstlenmiştir. Sadrazam olduğu dönemlerde de 1856 Paris Antlaşması'nı imzalayıp, Islahat Fermanı'nı ilan etti. Girit'in Yunanistan'a katılmasını önlemiş, Fransa'nın Prusya'ya yenilmesi, Rusya'nın Karadeniz'in tarafsızlığını çiğnemesi üzerine 1871'de toplanan Londra Konferansı'nda yeni bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır.

1872

- Antakya'da deprem oldu (16 nisan).
- Sadrazam Mahmud Nedim Paşa görevden alındı, yerine Mithad Paşa getirildi (31 temmuz).
- Kuzguncuk'ta yangın çıktı (7 ağustos).
- Sadrazam Mithad Paşa görevden alındı, yerine Mütercim Rüşdü Paşa getirildi (19 ekim).

Taaşşuk-i Talat ve Fitnat yayımlandı

Şemsettin Sami'nin eseri olan *Taaşşuk-i Talat ve Fitnat*, Türk

edebiyatının roman türündeki ilk yapıtlarıdır.

- Çırağan Sarayı'nın yapımı tamamlandı.
- İstanbul'da Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında, Beşiktaş ile Ortaköy arasında yer alan saray, Abdülaziz döneminde Nikogos Balyan'ın projesi esas alınarak, oğulları Sarkis ve Agop Balyan'a yaptırılmıştır. Saray klasik üslupta olmakla beraber, Batı mimarlığının etkilerini de taşıyordu. Sultan Abdülaziz ve V. Murad tahttan indirilmelerinden sonra, gözetim altında burada yaşadılar. Çırağan Vakası sırasında Ali Süavi bu sarayın bahçesinde öldürülmüştür.

- İzmir Hükümet Konağı yapıldı.

1873

- Sadrazam Mütercim Rüşdü Paşa görevden alındı, yerine Sakızlı Ahmed Esad Paşa getirildi (15 şubat).
- Sadrazam Sakızlı Ahmed Esad Paşa görevden alındı, yerine Maliye Nazırı Şirvanizade Mehmed Rüşdü Paşa getirildi (15 nisan).

22. Abdürrahman Şeref Bey

Osmanlı İmparatorluğu'nun son vakanüvisidir. 1925 yılında vefat etmiştir. Kabri Eyüp Otakçılar'dadır. Fakat adına kitabe dikilmemiştir.

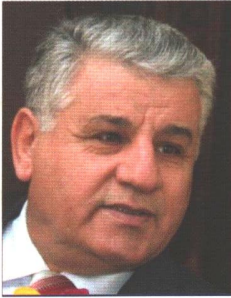
Kaynakça

- Günay, Dünder**, *Tarihi Cevded*, Neşriyat, 1994
- Haskan, M. Nermi-Gülersoy, Çelik**, *Hükümet Kapısı Babıâli (Kuruluşundan Cumhuriyete Kadar)*, Çelik Gülersoy Vakfı Yayını, İstanbul, 2000
- Koçu, Reşad Ekrem**, *Babıâli İstanbul Ansiklopedisi*, 4. cilt.
- İlteber, Halit**, *Osmanlı Devletinin İdari ve Siyasi Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul, 7/476-566-569-573
- İnal, M.K.**, *Son Sadrazamlar*, İstanbul, 1955
- Pakalın, M. Zeki**, *Son Sadrazamlar ve Başvekiller*, İstanbul, 1940
- Resmî Ahmed Efendi**, *Sefinetür Rüesa*, 1274-Tıpkı Basım, İstanbul
- Şentürk, Nazır**, *Babıâli ve Sadrazamları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007
- İslam Ansiklopedisi*, 12 cilt, Devlet Kitapları, Eskişehir, 2001
- İstanbul Şehreminleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 1996
- Osmanlı Tarihi, İmparatorluğun Son Yılları*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2003

BABIÂLÎ *Vakanüvisleri*

Nazır Şentürk

Babiâli ocağının en değerli köşelerinden biri, dönemin olaylarını kaydetmekle görevli resmi devlet tarihçiliği olan vakanüvislikti. Tarihi yazmanın gereği ve yararı anlaşılıp, gelecek kuşaklara bir eser bırakma arzusu doğunca, tarihsel olayların kayıt ve zaptı için atanan resmi memura da vakanüvis denildi. Bu kayıtlar ibret ve bilgi alınacak belgeler olarak yeni kuşaklara bırakıldı. İmparatorlukta önceleri şehnamenüvis adıyla bilinen görevli memurlar sonraları vakanüvis adını aldı. Onların yazdığı “vakayiname”ler birer belge olarak eskilerden yenilere devredildi. İlk vakanüvis tarihi XVIII. yüzyılda yazılan *Nâimâ Tarihi*, son vakanüvis tarihiyse, *Lütfi Tarihi*’dir. Meşhur *Nâimâ Tarihi* Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa’nın emriyle yazılmıştır. Bundan sonra sırasıyla Raşid, Küçük Çelebizade Asım, Sami, Şakir, Refet Hıfzı, Suphi, İzzî, Şefik, Rahmi, Hâkim, Mehmed Said, Musazade Ubeydullah, Behçetî, Süleyman Molla, Enverî, Edib, Halil Nuri, Vasıf, Pertev, Âmir, Mütercim Âsım, Şanizâde Ataullah, Esad, Mehmed Recai efendiler, Cevdet Paşa, Lütfi Efendi ve son olarak Abdurrahman Şeref Bey vakanüvislik etmişlerdir. Bu görevi hakkıyla en çok yerine getirenler Nâimâ ile Cevdet Paşa olmuştur.

Nazır Şentürk 1948’de Ardahan’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir’de, üniversiteyi Ankara’da okudu. Kırşehir Valiliği’nde görevliken yerel gazetelere röportajlar yazdı. 1984’te Anadolu Basınıni Özendirme Yarışması’nda, “Boyayan Eller, Büyüyen Eller” röportajı Türkiye ikinciliği, “Pazarıcı Analar” röportajı mansiyon ödülü aldı. 1997’de İstanbul Valiliği İl Basın ve Halkla İlişkiler müdürlüğüne atandı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin yayın organı *Bizim Gazete*’de de *İstanbul’dan İnsan Öyküleri* yazmakta olan Şentürk’ün *Dalda Uyuyan Serçe* adlı çocuk öykü kitabı

2003’te çıktı; *Kırmızı Karıncanın Anıları* isimli çocuk kitabı UNICEF 2005 Emek Ödülü’nü aldı. *Babiâli ve Sadrazamları* (2007) ile *İstanbul Valileri* (2008) adlı kitapları Doğan Kitapçılık tarafından yayımlandı.

ISBN 978-605-111-014-1

9 786051 110141

Sertifika No: 11940